

مه جدی

ملک الکلام "کور دستانی"

له دوو لا، زولفی لاولوه، له سه روی قامت ئالوه
خه م و پینچی هه موو داوه، چ له م لاهه چ له و لاهه
موژهی وه ک نیشی په یکانه، هه همیشه کاری پینکانه
دلی هه رخویش و بیگانه، به نه م په یکانه، پینکاهه
له جهوری غمزه کانی تو که بیچاره کوژی و جادوو
چ خوینی بوو، چ جهرگی بوو که نه رژاوه و نه برژاوه
سه با بیئی نه گهر بیئی له زولفت دین و دل دینی
وه لیکن که ی دل و دینی له بو عوششاقی تو ماوه؟
نه یاقووته که ده پینینی له نیوی کان به رهنگینی
له رهشکی لیوی تو خوینی دلی کانه که گرساوه

له داوی تورره یی په رچم، دلی ناشوفته ناکاره م	۲
که نازادی له قهیدی غم خودا له م داوه پیداوه	۳
وهره به لکه م نه جاتم دهی له مه وجی قولزمی بی په ی	۴
له (مه جدی) غافلې تاکه ی؟ که بی تو غه رقی گیتراوه	۵
● دهر ویش ئالاوه یس ●	۶
	۷
ساقی پیم بده جامی جه م ئابین	۸
موترب بـخوینه به ناله ی حه زین	۹
جانم جاناخو سوړی وه تهنه	۱۰
ناهنگی قادر کویری جه وشه نه	۱۱
پشتمی شکان یادی جوانیم	۱۲
مونیا ی مننه سوړی هیجرانیم	۱۳
ویره ویری که ، وینه ی نه کیسا	۱۴
دهر ویش ئالاوه یس بکهره و ئه حیا	۱۵
ته سنیفی سابلغ ههر وه ک «ئای شلی»	۱۶
بیژه تا بگریم به یادی له یلی	۱۷
بملاوینه وه جه رگم که بریان	۱۸
به چی بکه یین بمرین وه ک سوفی ره حمان	۱۹
دهر دم ککاری به وه تهن داروومه	۲۰
ئاره زووی سوړی «ئه ستیره جوومه»	۲۱
چل سآله دوورم له خاکي وه تهن	۲۲
غوربه ت بوو بو من به (بیت الحزن)	۲۳
وه تهن چ وه تهن به هشتی دنیا	۲۴
جی شادی و خوشی جی سهر و سه فا	۲۵
سه قز وه تهنم جی نه شوونومام	۲۶
له شوومی به ختم له ویدا نه مام	۲۷
خاکي ئاوته ی شه رابی عیشه	۲۸
سوعری سه مهر قه ند موته ی ده همیشه	۲۹
به خاکي پاکي دلم مه فتوونه	۳۰
چه ندین مه جبووبم له ودا مه دفوونه	۳۱
	۳۲

(ملک الکلام) به م بونهوه که منداله کانی زاینخوازن له جیگایه کی بهر فهراواترو گه وره تر و گه وره تر بچنه فیگره و فیرانکو بو فیربونی عیلم و زانین و شتی تازه و نوئی روژ فیربن، له سالی ۱۳۳۰ ی مانگی مالی چوته تاران که خوئی دهلی:

مرا دوازده طفلند زیرک و دانا که هر یکی به مثل یوسفند و من یعقوب به سوی قاهره و لندنم ببايد شد برای تربیت کودکان، ز روی وجوب به لام به هوئی شهری جیهانی ههوهل ههه له تاران مایهوه و تااخری ژیانی خهریکی خویندن و نوسین و لیکو لینه وهو دهرز دان بووه. نهو شیعرانهی که له پاشی بهجی ماوه له سهدهزار بهیت و هونه زورتره به لام به داخهوه هیندکی زور کهمی له چاپ دراوه. دیوانی شیعره کهی پر له قسهی زور جوان نهدهب، کومه لایه تی، و (ماده تاریخه کانی بهدیع). ه. ناسه واری دیکه ی بریتی به له، سهفه نامه ی حهج، و تار، پهخشان و بلاوک و بابه تی جوړاو جوړ له زه مینه ی (الهیات و خواناسی) و خواپه رستی و غیرفان و پهند و نه سیحه ت و ناموزگاری به، که شاعیریک له باره ی دیوانی نهو دا دهلی:

گنج پنهانی بود دیوان مجدی، لاجرم

تا نگردد آشکارا، کس نمی داند که چیست

نیست پیغمبر ولی از همت روح القدس

نظم و نثرش در فصاحت تالی نص جلی است

حهسن عهلی خان نه میرنزامی گه روسی که خوئی فره زان و بلیمه ت و شاره زا بووه له باره ی (ملک الکلام) ناوای نویسه: «ایالت کردستان به مثل شما منشی و ادیب دانشمندی، بر ایالات دیگر شرف دارد.» خوالیخوشبو محهمه د حوسین خانی فروغی (ذکاء الملک) له جوای نامه به کدا ناوای بو ده نوی:

آیات بینات فضل و هنر یعنی غرر درر خامه مشکین آمه حکمت اثر جنابعالی با این تن خسته، و معجزه و کرامت نمود، جواب آن چنان مکتوب به همان سیاق بدیع و اسلوب مرغوب کار حضرت فیل است، و صاحب و صابی در این پهنه میدان، مقهور و ذلیل، ما سپر انداختیم و تسلیم شدیم، از روی حقیقت نه از راه فروتنی...»

مه جدی شاعیری نیشتمان ویستی سه قزی کوردستانی.

زانا و موحه قیتی کورد مسته فا که یوان دواى لیکولینه وه و نویسنی زیاتر له ۳۰ پهره له بابته مه جدی (عبدالمجید ملک الکلام) وه (امیرالکتاب) شهرقی کوری گه وره ی مه جدی یه وه، به زمانی فارسی، نویسیه تی و ده لئی: (مه جدی مه لیکولکه لام له یه کئی له چه کامه کانی خویدا به زمانی کوردی نیوی ئاهه ننگ، ده زگا، ساز و ئاوازه کان، نیوی ئاوازه کان، وه نیوی گورانی بیژانی ئه و ده ننگ و ئاوازه ی به شیعره دانا وه. که به داخه وه ئه و شیعرام ده ست نه که وت.

سهر چاوه: سروهی ژماره ی ۱۴۷ پهره ی ۲۳ تا ۲۵ چاپی رزه بهری ۱۳۷۷، نویسنی خوشکه ئامینه ی عه زیزی، میژوی مه شاهیری کورد ج ۲ نوسراوی ئوستاد بابا مهردوخ شیوا، وه نوسراوه ی مسته فا که یوان له جه لدی ۶ نامواره ی دوکتور (محمود افشار) چاپی ۱۳۷۰ پهره ی ۲۰۵۷ تا ۲۰۹۴ (شه پۆل)

* * *

چون ندیدی چشم من شایسته ماوای خویش
رفتی از چشمم، در او خالی نمودی جای خویش
یا نباشد از لطافت، مر تو را تاب نظر
گشتی از چشم نهان، کردی دلم ماوای خویش
آینه از خود برآید، همچو شبنم ز آفتاب
گر نهی او را مقابل، با رخ زیبای خویش
تا گشاید از دلم عقده، خدا را برگشای
غنچه گویای خود، یا سنبل بویای خویش
کردی آخر، رشته بر پای ابد، مرغ دلم
دادی ار قاری مرا، از زلف مشک آسای خویش
چون ز کس نگشود کارم در غمت زین پس مرا
نیست کاری جز به آه و ناله شبهای خویش
می کشم خاک رخت در چشم تو از کبر و ناز
می نهی بر خاک و نهی بر به چشم پای خویش
گر همی خواهی که بشناسی خدای خویشتن
بنگر اندر آینه بر جلوه سیمای خویش
شاخ طوبی بردهم از تربت مجدی اگر
سایه بر وی افکنی از قامت رعنا ی خویش
شه پۆل *

زانای ناودار عه‌لامه، عه‌لاه‌دین سه‌جادی (قُدَس بَرُّهُ)

۱۳/۱۲/۱۹۸۴ی زاینی

زانای بلیمه‌ت و، گه‌وره، گران، دلسوز زانای به‌مشورو غه‌مخوری کورد، عه‌لامه
عه‌لاه‌دین سه‌جادی (قُدَس بَرُّهُ) وه‌ک روژه له‌ئاسمانی زمان و‌ئهدب و‌فه‌ره‌نگ و‌زانینی
کورد‌ه‌واری‌دا.

قه‌له‌م که‌نوسی نه‌خشی زه‌رکفتی - شه‌یدای ده‌نگی بو‌که‌واژنه‌فتی.

زانای پر‌عیلم و‌مه‌عریفه‌ت، قسه‌خوش، نوکته‌زان، ره‌زاسوک، خوین‌گه‌رم، فه‌سیح، به‌لیغ،
روان‌نوس، ره‌وان‌بیژ، به‌پرشت، لیزان، چاک‌زان، دلسوزی کورد و‌کوردستان، له‌بنه‌ماله‌ی
سه‌جادی کوردستانی سنه‌یه. ئەم‌زاته‌پاکه‌نیزیک‌به‌ده‌سال‌له‌کو‌واری‌گه‌لا‌ویژدا‌و‌تاری‌جوان
و‌ئهدبی و‌زانستی نووسیوه: هه‌موده‌زانین، هه‌ر‌زمانه، قه‌وال‌له‌بوونی نه‌ته‌وه‌و‌گه‌لانه، هه‌ر
نه‌ته‌وه‌یه‌ک‌زوانی نه‌مینێ قه‌ت‌نایکری‌سه‌ره‌لینی‌و‌خو‌بنوینی‌و‌مافی‌ره‌وای‌خودا‌پی‌داوی
خوی‌به‌ده‌ست‌به‌ینی.

هه‌ر‌گه‌لیک‌یا‌هه‌ر‌مندالیک‌له‌گه‌لیک‌دا‌زمانی‌تایبه‌ت‌به‌خوی‌و‌زمانی‌دایک‌و‌بابی
خوی‌فیرنه‌بی، یا‌ره‌گه‌زی‌خوی‌له‌بیرده‌چی‌یا‌له‌نیو‌بوته‌ی‌ئه‌و‌بیانیه‌ی‌زمانه‌که‌یان‌فیر‌بووه،
ده‌تو‌یته‌وه.

جاله‌و‌قه‌راره‌ی‌ئه‌مانه‌له‌وه‌مو‌و‌ماوانه‌به‌له‌زو‌هه‌له‌داوان‌و‌یستویانه‌زمان‌و‌فه‌ره‌نگ‌و
ئهدب‌و‌ده‌ستور‌وباوه‌کانمان‌بنه‌پر‌بکه‌ن‌و‌کورد‌س‌ر‌بکه‌ن‌و‌گیان‌و‌دلی‌له‌فه‌ره‌نگی‌خو‌یان‌پر
بکه‌ن. ئیمه‌یش‌به‌لوژ‌ه‌لوژ‌ه‌وه‌که‌ده‌گو‌ی‌گادا‌خه‌وتبین‌و‌ئه‌وانیش‌تیمان‌رو‌هاتوون، نه‌یشمان
زانیه‌چ‌باسه.

چو‌نه‌تائیس‌تا‌هه‌ر‌ماوین‌و‌وه‌ک‌قیبتی‌و‌سیبتی‌نه‌فه‌و‌تاوین؟ کورد‌وته‌نی: ته‌گیرو
ته‌قدیر‌لیک‌جیان، هه‌موشت‌به‌ده‌ستی‌خودایه، دیاره‌خوا‌و‌یستویه‌تی‌نه‌ته‌وه‌ی‌کورد‌بمینی‌و
له‌نیو‌ئه‌واندا‌چه‌ند‌دلسوزی‌بخولقینی‌وه‌که‌عه‌لاه‌دین‌سه‌جادی، ئیمام‌شافع‌زه‌مان‌مه‌لا
که‌ریم‌موده‌ریس، حه‌کیم‌ئه‌حمه‌د‌خانی، عارفی‌ره‌بیای‌مه‌لاه‌ئه‌حمه‌د‌جزیری، حاجی‌قادر‌ی
کوی، وه‌فایی، نالی، هیمن‌و‌هه‌ژار، خانا، ئەمین‌زه‌کی، گیو، حوسه‌ین‌حوزنی‌موکریانی، مه‌و

لهوی کورد، کوردی، بیسارانی، مهلا په‌ریشان، سهی یاقو ماھی دهشتی، سهید صالح ماھی دهشتی، دوکتور صدیق موفتی زاده، به‌ها، عارف، عهلی تهره‌ماخی، عهلی بهره‌شانی، سالم، مهلا مارف کو‌که‌یی، مهلا نه‌مجد (عثمانی: کاک) پیره می‌رد، فایق بیکه‌س، گوران، جگه‌رخوین، مهلا که‌ریم فیدایی، مهلا که‌ریم زاری، خه‌مین و... زور گووی نه‌ده‌نه نان و تاو، بی‌ به‌رگ و پیلاو، رابویرن، له گوشت و پلاو، وازیبن. دل‌نه‌دان به‌دنیاو مالی دنیا، نه‌وینی پاکی خودایی، خوشه‌ویستی زیدو نیشتمان و خزمان هانیان بدا، هه‌ستی ناو دل و هه‌ناویان به‌ زمانه که‌ی دایک و باوان بدرکین و بلین: با خو‌مانه بی و دو‌مانه بی. نه‌ک به‌ زوانی بیگانه بی... نه‌گه‌ر چهند ده‌ورو و روزگار یک زمان و فهره‌نگمان هه‌ر به‌یت، چریکه، هونه‌ی کو‌ن و کلاسیکی بوو له خه‌لکی دیکه‌یش نه‌ما بوینه‌وه، دیاره هه‌موش ده‌زاین ده‌ق و بلاو‌ک نو‌سین بو پاراستنی زمانمان له‌شیعرو هونه‌باشتره، چونکامه‌یدانی نو‌سینی په‌خشان ونه‌سر به‌ر بلاو تره‌و نو‌سر له‌سه‌ر وه‌زن، قافیه، شل و پاشل و هه‌یتوو هوتی دیکه‌داگیرناکا، شوکر بو‌خوائیستا بلاو‌ک و چیرۆک نو‌سمان بو په‌یدا بووه، یه‌کیک له‌و په‌خشان نو‌وسانه، عه‌للامه‌ی زه‌به‌رده‌ست عه‌لا‌ئه‌دین سه‌جادی، ماموستا مه‌لا که‌ریم موده‌ریس، هه‌ژارو هیمنه، نه‌وانه‌ی ماون خوا بیان پاریزی و نه‌وانه‌ی وبارگه‌یان به‌ره‌ولای خوا تیکناره، غه‌رقی رحه‌تی خوابن (رضوان الله علیهم).

زاناو کوردی زان و فهره‌نگ په‌روه‌ری کورد و بوژینه‌ری زمان و هونه‌ری کوردی، عه‌للامه‌ی نه‌جمه‌دین عیسه‌مه‌دین: عه‌لا‌ئه‌دین سه‌جادی (قُدس سِرُه) له‌ سالی

۱- مه‌لا نه‌مجد (کاک) کوری هه‌زرتی خه‌لیفه مه‌لا حه‌سه‌ن عوسمانی، کوری مه‌لا وه‌یسی یه، خه‌لیفه مه‌لا حه‌سه‌ن له‌گوندی قه‌لای ره‌سوله‌سیت بووه‌وه له‌ سالی گرانیه‌که‌دا چالیککی گه‌نمی ۸۰ ته‌غاری هه‌بووه‌و خو‌ی کردویه‌ته‌ تاردو نان و به‌هه‌ژاران و نه‌دارانی داوه. خه‌لیفه مه‌لا حه‌سه‌ن چهند کوری به‌م ناوانه‌هه‌بووه: مه‌لا نه‌حمه‌د عوسمانی، موده‌ریسی گوندی حاجی له‌ک له‌ چومی مه‌جید خان، مه‌لا نه‌مجد (کاک) شاعیری ناودار و به‌خزمیش ده‌گه‌نه‌وه‌سه‌ر بنه‌ماله‌ی حاجی خه‌لیفه مه‌لا محمه‌د باله‌قولو (به‌ها). ماموستا مه‌لا محمه‌د ماوه‌رانی له‌ ۱۲۱۷ له‌دایک بووه‌وله‌ ۱۳۴۲ی هه‌تاوی وه‌فاتی کردوه‌و جه‌نابی عه‌زیز - ی وه‌حیدی که‌له‌ ۱۳۷۳/۴/۲۹ی هه‌تاوی شه‌هیداکرا، کوری حاجی خه‌لیفه مه‌لا نه‌حمه‌د، نیمام جو‌معه‌ی بوکان، کوری مه‌لا صالح، کوری هه‌زرتی خه‌لیفه مه‌لا نه‌حمه‌د نستانه‌و مه‌لا صادق نستان که‌باش مه‌لا بووه‌له‌ بورهان... نیژاره‌وه... به‌داخوه‌وه‌هه‌زرتی سه‌ید عه‌زیز سه‌یاده‌ت که‌له‌ ۱۳۰۱ له‌ دایک بووه‌له‌ ۱۳۷۳/۲/۱۲ی هه‌تاوی وه‌فاتی کرد (شه‌پول).

١٩٠٧ی زاینی هاتۆته دنیاو له نیو بنه ماله یه کی، دینداردا، پهروهه کرده کراوه و پی گه یشتوو و ههر وه کو هه مو مه لا و فهقی نیو کورده واریدا به دواى زانست فیربوندا کوردستان گه راوه و له ١٩٢٧ی زاینی دا چۆته شاری سوله یمانی و له مزگه وتی شیخ جهلال و مزگه وتی حاجی مه لا ره سول به فهقی یه تی دامه زراوه و له سالی ١٩٣٨ی زاینی ئیجازه ی ئیفتا و ته درسی زانسته کانی ئیسلامی لای زانای ناودار شیخ بابه علی ته کیه یی وه رگرتوو و چۆته شاری به غدا و له مزگه وتی نه عیمه خاتون له مه دیدان، بوته خه تیپ و ئیمامی جومعه و جه ماتنی ئه ویی و له شاری به غدا ییش له فیرگه ی زانایانی ناودار عه للامه ئه مجهد زه هاوی، عه للامه ی هوژان محمه د قزلجی ده س ده کا به لیکۆلینه وه و پیاچوونه وه به زانسته کان داله سالی ١٩٣٩ی زاینی ده سی کرده به روژنامه نوسی و له ١٩٤١ دا بوته گه زینه ری کوواری گه لاوژی و ورده ورده بوته هه مه کاره ی ئه و کوواره تا له روژی که له سالی ١٩٤٩ی زاینی له لایهن عه ره بی ره گه ز په ره ستی به غداوه داخراوه و له سالی ١٩٤٨ی زاینی له دواى راپه رینه مه زنه که ی کانون کوواری نزار- ی به زمانی کوردی و عه ره بی بلا و کردۆته وه (نزار) کوواریکی نیشتمان پهروه ری، رامیاری بووه.

زانای ناودار له دواى شوڤشی ١٤ی ته موز تا سالی ١٩٧٤ی زاینی مامۆستای، ده رس و تنه وه ی ئه ده ب و میژوی ئه ده بی کوردی بووه، له زانستکه ی ئادابی زانکۆی شاری به غدا. له سالی ١٩٧٤ی زاینی بوته سه روک یانه ی ئه وقاف و سی سال له ویی خزمه تی کرده و ئه وسا، خانه شین کراوه و ده سی کرده به خزمه ت کردن به ئه ده ب و فه ره نگ و زمان و زاینی هونه ری کوردی که به داخه وه له ئیواره ی روژی پینج شه مه ١٣/١٢/١٩٨٤ی زاینی، ئه و روژده پر هه تاوه له ئاسوی فه ره نگ و وژی و وژی وانی زمانی کوردی ئاوا بووه، روچی پاک و بیخه وشنی ئه و زاته پاکه به ره و لای خوا دای له شه قه ی بال و به به هه شتی به رین شاد بوو له گورستانی (شیخ عبدالقادر)ی گه یلانی، له نیزیك (شیخ عبدالرحمن) ئه بو وه فای نه خشه ندی و شیخ ره زای تاله بانی ئیژراوه، خوابی به خشی.

ئهمه ش ناوی هه ندی له نوسراوه کانی ئه و زاته دلسوزه ی کورد و کوردستان:

١- میژوی ئه ده بی کوردی که له سالی ١٩٥٢ بو جاری یه که م و له سالی ١٩٧١ بو جاری

دوهم له به غدا له چاپ دراوه و له ئیرانیش سی جار به ئوفسیت له چاپ دراوه.

۲- ناوی کوردی چاپی ۱۹۵۳- ۳ ریشه‌ی مرواری ۱ و ۲ و ۳ و ۴ و ۵ و ۶ و ۷ و ۸ که به ترتیب له ۱۹۵۷ و ۵۷ و ۵۸ و ۶۸ و ۷۲ و ۷۹ و ۸۰ و ۱۹۸۳ ی زاینی له چاپ دراو نو بهرگی ۱ و ۲ و ۳ ی ریشه‌ی مرواری له ئیران له لایهن چاپمه‌نی محمه‌د، محمه‌دی له شاری سه‌قز له چاپ دراوه‌ته‌وه - ۱۱ - گه‌شتیک له کوردستانا چاپی ۱۹۵۶- ۱۲ شورشه‌کانی کورد چاپی ۱۹۵۹- ۱۳ - هه‌میشه به‌هار چاپی ۱۹۶۰- ۱۴- ده‌ستور و فره‌ه‌نگی زمانی کوردی ۱۹۶۸- ۱۵- ته‌ده‌بی کوردی و لیکۆلینه‌وه‌ی ته‌ده‌بی کوردی ۱۹۶۸- ۱۶- نرخی شناسی ۱۹۷۰- ۱۷- دوچامه‌که‌ی نالی و سالم ۱۹۷۳- ۱۸- کورد (ه) واری ۱۹۷۴- ۱۹- ده‌قه‌کانی ته‌ده‌بی کوردی ۱۹۷۸- ۲۰- خو‌شخوانی ۱۹۷۸. شه‌پۆل *

۱- بادی سه‌جادی په‌ره‌ی ۵ و ۶ چاپی ۱۹۸۷ ی زاینی به‌غدا.

زانای ناودار: سهیدا مهلا خلیل سلیمان «مشهختی»

مانای شوپرشه فه رهه نگیه که به وه لیک نه دریته وه که وه ک رووداوه سیاسیه کان کتوپر ده توانی بارودوخه که ژیراوتور بکات، کاری فه رهه نگی له ژیر خانه وه دهستی پی ده کری و هه رچی به رزتری بناغه که شی پته و تر ده بی.

له م بی سه روبه ره یه ی نه ده ب و هونه ی کوردیدا که زور نوسه ر و شاعیری و یژه ی کوردی بی نه وه ی به ره مه کانیا ن به جوانی بازاری نه ده بی کوردی پی ره ونه ق بسینی له گوشه ی تاریکی فه راموشخانه ی میژو خاک و خول ده یخواو ده ی رزینی و په رده ی به سه ردا ده دری...

زانای ناودار سهیدا مهلا خلیل ناسراو به «مشهختی» شاعیر و نوسه ری به توانای نه ناسراوی کوردیش له زومره ی که سانیکه پله و پایه ی نه ناسراوه و به له به ر چاو گرتنی به ره مه کانی مافی خوی نه دراوه تی... هیندی جار ناوه ناوه پارچه شاعر و قه سیده یه کی به بونه ی جور به جور لاپه ری روژنامه و گوڤاره کوردیه کان و هندی له ژیان و به شیکی زور له به ره مه کانی که تیایدا سرنج دراوه ته ئاواره یی و کوئه واری ژبانی کوردی ئاواره ی کوردستانی عیراق، سهیدا مشهختی له ئه وین و ئابین و عیرفان و... خافل نه بووه، له نوسینی بابته و ئاماده کردنی چهنه کتیب و ته فسیر و وه رگیراندا له راده به دهر خوی ماندو کردوه و رهنجی کیشاوه، سهیدا مهلا خلیل سلیمان، له نیوان سالانی ۱۹۰۲ زاینی که ده بیته ۱۳۲۵ تا ۱۳۲۷ مانگی له گوندی «به لاوات» له ناوچه یه کی کوردستانی عیراق سه ر به پاریزگای موسل چاوی به دنیا هله ئناوه...

تو بزانه چاره نووسی سهیدا (مشهختی) و ناوی گونده که یان «به لاوات» چهنه، لیک ده چن، سهیدا، به لاوات ئاواره ی دوستانی دیرینی یه کن، هه میشه دهسته و یه خه ی ژبانیکی سهخت و کوچاو کوچکردن بووه، گرانی و نه بوونی، شه ری یه که می جیهانی دیوه، نابه وهخت باوکی له کاره ساتیکدا گیانی به خشیه و به هه تیوی و هه ژاری له به رامبه ر دنیا یه کی به م گه وره یه سه نگیه ری مانه وه ی گرتوه.

بوگوزهرانی ژیان، له گوندی دینارانی سهر به ناوچهی «ئاگری» بوو ته «گویلکه وان» و له لای مهلا قادر... پیش نویژی مزگهوتی گونده که دهرسی خویندوه، نهی توانیوه بهروژ بچسته حوجره، شهوانه دواي گهراوه له گویلکه وانی دهچووه لای ماموستا و نهو سپارهی بوی نوسیو دهی خویند، تا وای لیها تهوهی تهواو کرد، جا چونه ته سهر خویندنی قورئان و له خزمهت هه مان ماموستا خه تمی کردوه، ئیدی بهره بهره دهستی کردوه به خویندنهوهی کتیب، پاش سی سال گولکه وانی چوته ریزی فهقیان، له فهقیه تیدا زور گوندگهراوه و له لای زور ماموستا دهرسی خویندوه، دواي ۱۵ سال برسیه تی و ئاواره یی و شه که تی کیشان و دهرس خویندن، خوالیخوشبو مهلا هه حمه دی (رهش) ئیجازه ی مه لایه تی پی داوه، که بوو ته مهلا ۲۷ سالانه بووه، پاشان بو ماوه ی ۳۰ سال مه لایه تی زور گوندی کودستانی عیراقی کردوه.

له سالی «۱۹۴۰-ز» په یوه ندی له گهل روزنامه ی «هاوار وروناهی ده گری» سالی ۱۹۷۴ به ناچاری په نای هیناوه ته بهر ئیران، له وکاته وه نیشته جی ئه م ولاته یه له زیوه، یه زد و تاران ژیانی بردوته سهر.

ههر له فهقیه تیه وه هه تا بوو ته مهلا و هه تا ئه وده مه ی به شداری شوپشی کوردستانی عیراقی کردوه هه میسه له خزمه تی فرههنگی کوردیدا بووه، چ به شیعر. چ به نویسی بابهت و دانانی کتیب و وه رگیپانی شیعر و نوسراوه ی دیکه.

سه یدا مشهختی به زمانی عه ره بی ئه م کتیبانه ی داناوه.

۱- البلاغه فی علم البلاغه

۲- المدنی بشرح المغنی

له زمانی کوردیش بو ئه م بابه تانه خو ی ماندوو کردوو.

۱- تهفسیری قورئان له ۷ بهرگدا

۲- فقه محمه دی، مهردوخ له یه ک بهرگک (وه رگیپان).

۳- فرههنگی مه رگک و ژین، کوردی به کوردی که ۱۲۰۰ لاپه ره یه.

۴- توشه ی پاشهروژ (فقه شافعی)

۵- مه ولودا پیغه مبهەر (منظومه)

۶- المنافقون

۷- دین و سیاست

۸- کۆمهڵی چیرۆک و پهندی پێشینانی کوردی، نوسراون و کۆکراونه تهوه.

۹- روباعیاتی خه یام (وهرگیران).

۱۰- روباعیاتی بابا تاهیری هه مه دانی «عوریان» (وهرگیران)

۱۱- روباعیاتی فایز ده شتستانی (وهرگیران).

۱۲- فهرهنگی «ئشکه فتان»

شعره کانی سه یدا له سه ر نه زمی شیعری کوردی وهرگیراوه، هه لبت هه موشی به کرمانجی ژورو نوسراون، شعره کانی خوێ نزیکه ی ۲- هه زار به یتی له عیراق جی ماوه، ئه وانی کهش نزیکه ی ۱۰۰۰ قه سیده ده بی له حه وت بهرگدا کۆی کردونه ته وه به لام چاپ نه کراون، بو مه سه له ی فهرهنگه کوردی به کوردیه که ی (مه رگ و ژین) پێشتر له کوردستانی عیراق فهرهنگیکێ دانا بو، به ناوی فهرهنگی (ئشکه فتان) ناوه که ی له و بارودوخه سه خته ی که تیایدا بون به هوێ مه ترسی له بوردمانی فرۆ که و توپخانه ی دوژمنه کانیان که له ئشکه وتدا ده ژیان «ئشکه فتان» ی بو هه لپژاردوه. ئه و فهرهنگه خوالیخوشبو مام هه ژار بردی بو کۆری زانیاری کورد له به غدا که چاپی بکه ن به لام سالی ۱۹۷۴ کاتی که شه ر له نیوان حکومه تی عیراق و کورد هه لگیرسا و ئاواره بوون فهرهنگه که هه روا له به غدا مایه وه.

دیسان لیره له «ئیران» ده ستی کرده وه به نویسی فهرهنگیکێ دیکه، ئه م جار به ناوی «مه رگ و ژین» یانی له نیوان مه رگ و ژباندا، ئه م ناوه شی له بهر ئه وه هه لپژاردوه که سه یدا پیره و له نیوان مردن و ژباندا یه، یان ئه وه تا میلیله تی کورد و فهرهنگه که ی له مه ترسیدان، ئه م فهرهنگه کهش له بهر ده س کورتی بو ی چاپ نه کراوه، هه ر چه ند تایپ کراوه و پێشتر له شوپنیک تاماده بون، چاپی بکه ن به لام له دواییدا پیمان و تووه ده بی ۳۰۰ هه زار تومان بده ی تا چاپی بکه ین، دیاره ئه و پو له یشی به ده سه وه نه بو وه و فهرهنگه کهش هه روا له سه ر ده ستی مایه وه ته وه.

جیاوازی ئەم فەرھەنگە لە گەڵ ئەوانی دیکە لەو دەیە، ھەر زاراوەیە کە بەتەوی زو پەیدا
ئە کری چوونکو کاتی دەنگە کە ئە گۆری سەیدایش گۆریو یە تی.

بەلام بە داخووە، بەختی رەش، ئەو برایانە ی کە لە بواری ئەدەب و فەرھەنگی کوردی
کار ئە کەن تائیس تا یارمەتی چاپ کردنیان نە دراو. ئەو وەش بلین ھەر چەند نوسینە کانی سەیدا
بە شیوێ کرمانجی ژور وە بەلام بو فەرھەنگە کە لە تەواوی زاراوە و شیوێ کانی کوردی
کەلکی وەر گرتوو. لە گشت زاراوە کانی بەھدینی، سورانی، موکری، شەبە ک، شەمزیانی،
ھە کاری، ھە ورامی و کە لەھوری تیدا یە.

ھەمو دەزانی سەروشتی کوردستان بو خوی شاعیرانە یە رو دە کە یە ھەر مەلەبە ندیکی،
سەدان شاعیری تەردەست و زمان پاراو و خاوەن ھەستی بەرزو ناسک دە بینن...

سەیدا لای وایە خانی، جەزیری، شیخ نوردین، فەقی تەیران، مەولەوی، مەحوی،
وہ فای، مەردوخ و نالی سەر قافلە ی شیعری کوردین، - روژگاری سەخت و چەرخێ کە ج
رەفتار سەیدای ناچار کردوہ تا سکا لای دلی خوی بە زمانی شیعەر ھەلپژی و ھەزار قەسیدە
دانی، کە بە شیکێ کە می نەبی عەرەبییە، ھەموی بە کوردین و لە سەر شیوازی کلاسیکە و لەم
بوارانە شیعری و تووہ: تائینی، سیاسی، خەیا لی، چیرۆکی، کۆمە لایە تی، ھە جو، عیرفان،
دلداری،... ھیندی تەخمیسی ھە یە، دەم بە دەم لە زور شوینا شیعەرە کانی بلا بوونە تەوہ،
ھەلبەت ھیندیکێ بە ناوی موستە عار «خواستە مەنی» ئەو یە زور کەس دە تەوانن بلین ئە و
شیعرانە ھی ئەوانە!! وە ک لە کوردی دەلین مالی مردوان ھەر بوژیندوووانە. با لە ناو نە چن ھەر
کە سیکیش کردیە مولکی خوی قەیدی ناکات.

وہ ک زانیمان کتیب و نوسراوہ و شیعەرە کانی سەیدا ھەر و ماونە تەوہ، ھیوادارین ھەر
چوونیک بوایە بگە یشتنا یە دەست خوینەری کورد، ئەو باوہ رەش بە راست نازانین لەم
بارودوخە ی ئیمە دا تەنیا قەلەم بتوانی بژیوی نوسەر و شاعیری کورد دا بین بکات. ھەر چەند
ئە مپو روژی ئەو نە یە کە بو خزمە تی فەرھەنگ و ئەدەبی کوردی داوای پول بکری، جا لە
سونگە ی ئەو ی فەرھەنگ و ئەدەبیاتە کە مان روت و برسی یە، لەو سونگە وە ئەدیە کانمان
دە کە و نە سەخلە تی و تەنگ دەستی، دەبی پشتینی ھیمەت شل نە کەن، ئەمانە بو پاشە روژ

ده مینیی و چون ئیستا به ره می نه حمه دی خانی، مه لای جه زیری و بابه تاهیر... هه رچه ند به ره می نه وان و ناودارانی دیکه ی کورد که ماونه ته وه که من به لام جیی شانازین.

من به وه باوهرم هه یه شوپشیککی فهره نگی له م دواسه ده یه دهستی پی کراوه، ماشاء... هیئده، نوسهرو شاعیر و نه دیمان لی په یدا بوون که نه گه نوسینه کانیاں چاپ و بلاو بکریته وه، خلته و پلته یان ده رهاوئین و له بیژینگ یان بده ین نه و جاریش ده بینی زور نوسین و بابه تی به که لک و شیعی به هیزو به پیزمان بو ده مینیی، جگه ر خوینیش هه ر چه ند له وانه یه خوینه رانی کورد که متر بیناسن به لام ده زانن چه نده به ره می هه یه؟ بو عالی به در خانیش ده لیم له وه به دوا فهره نگی کوردی بوژایه وه و ژایه وه، نه و سنوری نیوان نه ده بیاتی کون و نویی کوردی پیکه وه گری دا، زور کاری نه انجام دا، زور تریش ماوه و چاوه رپین قلم به دهستی به تواناییان بچه پیش و کاره نیوه و ناته واوه کان ته واو بکه ن و شتی تازه دابهینن، چونکو ئاسایه نه وه ی سه دسال بهر له ئیستا نوسراوه زور واژه و وشه ی تیدایه که مانایان نازانین، هه لبت زمان له پیشکه و تندایه، بوئی نابی ئیمه هه ر به و به ره مه کونانه رازی بین.

هه ر چه نه راهه رینی فهره نگی له نیو کورد دا دهستی پی کراوه به لام با جار ی با مانای شوپشه فهره نگیه که به وه لیک نه در یته وه که وه ک روداوه سیاسی کان کتوپر ده توانیی بارودوخه که ژیرا و زور بکات، کاری فهره نگی له ژیر خانه وه دهستی پی ده کری و هه رچی بهر زتر بی بناغه که شی پته وتر ده بی، بوئی ده لیم شوپشی فهره نگی چونکو له بناغه وه زور شت بنیات نراوه، ئیمه ئیستا گیر و گرفتی ده سال بهر له ئیستا و نه خوازه لا نیوسه ده ی بهر له ئیستامان نیه، نالیم هه مو کاره کان به جی و ری بون، من نه وه ده لیم له راده ی توانا کار کراوه، نه گه ریش هه له و که مو کو ری بهر چاوه ده که وی نه وه ته نیا کورد نیه گیر و ده یه تی، فهره نگی که له پیشکه و ته وه کانیش به شیوه ی دیکه دو چاری هه مان چه ره سه رین، لیره دا که سیک سه ر ده که وی کول نه دات فهره نگیک زیندو ده مینیی هه ولی بو بدری.

ئیمه ئیستا له سه ر نه وه مشت و مرمانه که پیته کانی کوردی چون بن و به کامیان بنوسری؟! نه وه ی ده سه لاتی به سه ر لاتی نه که ده شک ی به ره ولای خو ی راپیچی نه دا، نه وی پیته عه زه بیه کانی ده سه مو کرده و هیئدی پیتی تایبه ت به کوردیشی خستو ته سه ر ده لی. نه وه که ی

ئیمه باشته و باشه له سه خاله هاوبه شه کان کار بکه ین تاده گه یه ئه و پله یه ی به باوهر و به یه قیین بلیین شیوه ی نویسنی کوردی به چ پیتیک باشته...!! له باریکی دیکه وه ئیستا زمانی کوردی زمانی ته نیا شاعر و په خشان نیه، بوته زمانی ته ندروستی، پیشه سازی، کشتوکال، زانیاری... ئه گهر زاراهه فهننی و زانستیه کانی لی ده هاویژین، فهره نگی نوسراوی ئه مروی کورد ده سه لاتی به سه ره موو به شه کانی دیکه دا ده شکلی و به لگه شم ئه و وه رگپرانانه یه که وه رگپره کانمان هیناویانه ته سه زمانی کوردی و نوسه رانمان نویسیانه...

سه یدا مشه ختی له وه لامی پرسیار یکدافه رمویه تی: ١ به برپوای من ئه گهر له سر رپره ویکی زانستی ته وای زاراهه کوردیه کان له خزمه تی پهره پی دانی فهره ننگ نویسن و دارشتنی بناغی زمانیکی ته و او به کار بهیترین، ماندو بونی ئه م گشت ساله مان به فیرو، ناچی من (مشه ختی) له فهره ننگه که ی خو مدا هه و لمداوه، بی ئه وه ی هه ست ده مارگیری ناوچه یی کارم بکاته سه ره ته وای زاراهه کانی کوردی له خزمه ت ئه و ئامانجه به کار بینم. فهره ننگه که ی من وه ک فهره نگی خوالیخوشبو (مهردوخ) نیه تایه ت به ناوچه یه ک بی، من که بو خوم «شه به کم» زاراهه که مان له زور شتداله گهل واژه ی هه ورامی یه ک ده گرنه وه، ئیمه له ناوچه ی موسل و ئه وانیش له مه لبه ندیی هه ورامان، چون یه ک ده گرنه وه، ئاسایه که بگو تری هه ره دو لا کوردن و شه به که کان له و ناوچه یه هه لکه تراون «به هه ره هو یه ک بوبی» ئه و جار که له ناوچه ی موسل نیشته جی ده بن، ناوچه که عه ره بی تیدایه، تورکی لی نزیکه. ئه و تیکه لاویه کاری کردو ته سه ره ئیمه، بو وینه له هه ورامان «ماچو» به واتای ئه و ده بیژی، به لام شه به ک (ماچو) به واتای: ئه ز ده بیژم، و مانا که ی ته و او پیچه وانیه، خو هه ره دولاش کوردن. که ده لیم شورشی فهره نگی مه به ستم ئه و روشنایه، که توله ری گه یشتن به ریگای پان و به رینی فهره نگیمان بو ده نوینی سه دمیک مانای زور واژه مان بو لیک نه ئه درایه وه، به لام ئیستا کلیلی فهره ننگه تو مار کراوه که مان زور ده رگای پی ده کریته وه، ئیدی دیوانی مه لای جه زیری ئه وه نده گران نیه! خوینه ری

١- زانای به زیو دگسوز محمه د که مانگه ره له سالی ١٣٧١ ی هه تاویدا وتوو بیژیکی له گهل سه یدا مشه ختی ئه نجام داوه وله ژماره ی ١١ سالی ١٣٧١ له کوواری ئاوینه له پهره ی ٦ تا ٩ له چاپ دراوه و ئیمه ییش زورمان له و وت ویژه که لک وه رگرتوو (شه پول)

کورد شهرحی دیوانه که ی به دهسته وه به. ئە گەر سهرده مێک شارحی دیوانی مه لای جه زیری نهیده زانی وشه ی «مه فا» چیه؟ که له م به یته دا شاعیر ده لی: شهر به تا لیقان مه فایه... ئیستا ده زانین وشه ی «مه فا» بو واتای سود به کار ده هینریت، به لگه شمان بو راستی ئەو واتایه به کار هینانیه تی، له ناوچه ی (عشایر السبعه). ئەمانه هه مو له ئەنجامی پیشکەوتن و لیکۆلینه وه و په نجی ده یان سألە ی ئەدیبه کانمان به دهس هاتون، خوینهرانی به یز ئەمهش چهن شاعر له شاعر ه کانی سهیدا مشه ختی.

ژیانی مه هه مو ژانه

ئهم روژگاری که چ رهفتار، هه ر د بگرو بکیشینه
مه زورانه لگه ل زوردار، وه کی مست و دریشینه
هه می دنیا خه م و په نجه، نشیقی راستی ئەفرازی
نه جه ژن و خو په می تی یه، شه فو روژ هه ر نه خو شینه
که سی روژه ک که نی سألە ک، دفی گریه ی بکه ت بی شک
ژبه رکو ئاده میزادان، دجه ننگ و جره کیشینه
دبینی به دفه ران گیتی، کره دوزه خ لسه ر دنیا
زه مین بو (تعزیه) خانه، هه میشینه هه میشینه
ئه گه ر ئینسان بکول و ده ردن، مه ده ر دو کول هه زار چه نده
ببینه کورد و کوردستان، وه کی هه فرانی ئاشینه
مه یارو وارژدهستی چون، مه خین و روئه که هه مده م
مه خارن ئاخو کوخانه، برینیت مه رهش و شینه
سته م پیشان دقین فرین، بکوشتار یان دغر بتدا
که سی بن زه حمه تی واندا، دگه زه ند و دل خه راشینه
به کوشتن گه ر هه می نه مردن، بکیمیای دی مه نابود که ن
ویان زینده به گوپ دیکه ن (حصاد) و په ک تراشینه
چ کینداره، له روژگار، کوده ربا مه ردنی دانا
ببینه به عسی و سه ددام وه کی توفان لپیشینه

خوداته ئەو دزو جهرده و نه هه موار كرنه ميروشا
زړه وشتي بابو با پيريان، نه ته هلي ميهر و باشينه
درنده و گورگي سه حراينه، زگه ك تيرو هزار بررسي
لسهر سفرامه تيرنان بون، ني سفرامه بههفت شينه
پياونين نه بون نابن لقاموسيان نيه وجدان
ته هم بووان شكاندين و دخم خانا ههش و شينه
فهله ك مالا ته ويران بت، چ جار بومه نه بشكفتي
ههري توندو مرو موّري، خه لاتت ته حل و ترشينه
ئهوان ههستي لمه خار و فهله ك ژي گوشت و خين ميژي
برينيت مه ژ سه دان بورين، تيرا وه لجه رگ و خاشينه
بيينه چ بسهري كورد هات، كو (يارب) سه ر كه سي نيتن
ه گورو نه زاره ك هه ي، نه غوسل و كفن و پوشينه
مخابن بو كورپيت كاوه ي، ژمليونه ك شه هيدبورين
دو مليون ده ربه ده ر بيژه، بداغ و دل خه راشينه
بين روژگار كو پالدام و مشه ختگاهي مه تاران
نه گه شتم گه رده ن ئازايي بكه م من دل دجو شينه
دئاخ و ئوخ و ئه ندوهان، ژياني مه هه مي ژانه
مشه ختي شيعر و هه ليه ستم، بينه ئاخري شينه
شين بو هه له بجه ي كوردستان:
سه ده هوار و ئاخ و كوژان، كاني ميهر و دين و ثين
داد دكه ين و نينه فريا، كاني ئاسمان و زه مين
گاز دكه ين عالم هه واره، سازمانيت كه ر و لال
وه حشيت به عسان براندين، سه د برينه، سه ر برين

وهی دلی وان ب تانک و توپان، هین نه بوو، سهم دانه کار
غازی (خه ردهل) لمه ره شان دو، تو بچا فئی خو ببین
غاز ژ ئاسمانان درپژن، تهرمو و لاشه و کور شه نه
بوونه مشت، خه ژن و میړ، سهد هزاران نازه نین
وه رنه پیش تهر میت به لاف بوین، ل دهشت و کیو و شار و گوند
دهست لگه ردهن هه ف کرینه، شبتی لاله ی چرمسین
کهس نیه تهرمان شه شیریت، ئاخ شه هیدیت بی شوار
هندی مایژی نیف گیانی، تو سه رنجامیان ببین
په رت و باژیل دهر به دهر بوون چهند لمستشفان مرن
هند ژی ژارن ناف غه ربیی دل کوزیر کو پرچه زین
داخدارم بو جوانان کور بیم بو کور په یان
چاک و پیرو لاندکه ساقای، بغازی خه ردهل خه ندقین
ئه وچ داخوازه چ نازه، ناف سه ری (عقلقیان)؟
قیّت بمینن ئه و لمه یدان، خوش بکن گهشت و که نین
ژین و مانا مه چ سووده، پاش حه له بجه ی داخه که م
تافه که ئاسمان هژان دو، گاره و کیوی سه فین
داخدارم بو حه له بجه ی، هیرو شمائی دووه م
هه ر لناف میژووی دمینیت، تاکوو روژا ئاخیرین
داخدارم بو حه له بجه، زاخو، ئامیدی، دهوک
باس نه که سه ر سنگ و سه ر دهشت گش دزانین چین بچین
هه ی هه وار رییا ره قیژی، ناده نی تورکی مغول
داکو بمرن ژتین و برسا، سه ر سنووران سه نگرین
باز ددهن بو سه ر سنووران، وان نیه دالده و په ناه
هه م هه وار یان بی جوابه، وه ک گوری سه حرائشین

چارکنارلی قه تلی عامه، ئەف جهانە دەنگ نە کر!!
چاڤ دگێرن نینە فریاد، ژ شەرق و غەرب و ھند و چین
وار و ھیلینمان خراب کر، باغ و راغ و شار و دار
نەمەل و بەستەزمان - مان، نە شەراب و ھنگشین
چ بەرۆک و بە کرەیینە، بە عسیان داپیشی خو
راست و بەرواری و نشیقی، حاجی عومران و سەفین
کوردستان سووتانە (رەشپۆش) شەتی دەیکا دەربەھی
بو عەروسی سەربزپوو، ھەم ژبو زاقای گریین
بالە فرکیما ئێریدا، سەر سەری کوردی ھەزار
ناڤیری باغی بەھەشتی و، نازەنینیت دل رەڤین
کافران دل بو مە سووت و بیجگەیی (مصر و حجاز)
ئافەری و تەبریک ھنارتن، گووتنە (صدام) ئافەریین
ترکی مە تروک چەند بکە یفن، وەختە بال بگرن ژ کە یف
کاری بە عسانژی پەسندر، کە تە چوپی و ھەلپەریین
ئەو مغولزادە چوپی بە غداد، بو ورە ی بو بە عسیان
ھەمژی نیچیریان پیروژ کەت، پیکشە (ئارەق) فر کریین
وان بەدان (طنیت) ژ غازی، سەر سەری کوردان کرن
کورد و گەلدار و دیاری، دانەمینن سەر زەمین
چەند زەمان ئازار مە دیتن، کچکە تر بەسەنگی چیا
شاش نە بوین ھەر ماین ل سەر خو، شەتی قەندیل و سەفین
ببەند و زیندانان نە چەمیاین، سووتن و شەنقو قنار
غازی خەردەل ژ ی مە چێژا، دەست نە لگرت ژ ئول و قین
سوژ و پەیمان روژی ئەول، دا بەدای باب و ولات
یان دقیت بە عسان لئاقبەین، یان - دقیت ئەم کورد نە بین

رت لبای سازمان، (هیئة الاسوداحم)
بیگه می ژوان نا ژبیر کهین، تا کور وژی کورد ههیین
به عس و ئوزال و ئه تا تورک، مه ژبیر ناچن چ جار
بو هه می وان ده ست در یژان، دی پیشازی هه لگرین.

«هه ر لزاخوتا هه له بجه»

ئه و چ توفانه؟ چ تافه؟ ره شه روژه تیر و تار
ئه و چ تافیره؟ زفیره؟ مه رگ فروشیت روژگار!!
ئه و چ ده رده؟ ئه و چ عه رده؟ بو به دوژه خ نه و بهار!!
دیوی مه لعوون گه ل فروشان، که فته جهنگ و کینه دار

دوژمنیت مه خوژی یه کبان، شهرق و غه ربه و چار کنار

ئه و خودایه تا کوو کهنگی ژیر شکه نجه و پین و پال؟!

ژیری باری مه رگ فروشان، ژیری کیمیا ئه م زوغال
کورد کوژی بو خوره واکر به عسی بیت نه شیر حه لال
ئه و چ زه هره؟ ئه و چ قه هره؟ نا فیرن مندال و کال
خونه مار و مشک و میشین، مه بکوژن ناله بار؟

وهی ژبو حالی هه له بجه می، به رد وومان کریا سه م

ده هه زارژی کوشت و سو تن، خان و خیزان دی چکه م
غازی خه رده ل لیره شانده، وان به عسیان بی شهرم و گه م
سه د مخابن شاری ره نگین، گوری وی بن سه د (ئیره م)

سه د مخابن گه نج و لاو چون هه شکه فته بوون ئه و لاله زار

به س نه بوو کورد ژیری بارو، ژاری و ده ربه ده ری

کورد کوژی ما بو شیمیا، به سر سه ری مه وه ر کری

روره شیت ئەف قەرنی بیستی، ئەف کراسە ی هەلپری
خۆنە مووسایە، نە زەردەشت، ئەف قرارە ی دەربری
ئایا عیسا، یان محەمەد (د - خ) فەرموویە ئەفرەنگ قرار؟
ئایا قورئانە دبیژیت: کورد پەزی کوشتاربین؟!
ئایا وجدانە دبیژیت: هەر شکەستی و ژار بین؟!
حەقی ئینسانە دبیژیت: لازمە زر بار بین؟!
یانئێ سازمانە دبیژیت: بی جەوت و بی بار بین؟!
بە عسی دەقبانە دبیژیت: قیت لناقبەم کوردهوار!!!
داخدارم بو هەلهبجە، بە عسی یان ویران کری
ئەو عەروسی هندی شاران، بی تەن و بی جان کری
ئێ کوماژی دەر بە در بوون، رەبەنی ویران کری
مال و دارایی بجی مان، بە عسی یان تالان کری
دل بکوڤان کە تە غوربەت، دل برینداران هەزار
هەر لزاخوئا هەلهبجە، کوشت و کوشتارە و نەمان
ئاگری گەشتە سەنەندەج، سەد هەوار بو بادینان
ئامود و سیرت و جزیری، گەل هە کاری و شەمدینان
گورگی هار کە فته پەزی مە، بی خودانە بی ششان
کورد کوژی مابوو، بخەردەل وە ک هەلهبجە ی نازدار
هەبدارقی نەفتی خویمان، غازی خەردەل پی کری
بوومی کیمیا لباتی نەورۆز، بسەر سەری مە وەر کری
کورد کوژی هەب نەفتی کورد، خوش خە یالە: ری بەری
بوومە نەورۆز بو بەشین، کال بە هار و گول پەری

ئاسمان سەم دباری ژ دەستی دپوی دین و هار!!
کوردستان مەشکەلدارە، چى کەسى هات و کىا
راکرى بو خو نەيشكى، چەندى حەز کردو فیا
قورمە دویە کژى نەدا کورد، تابخیرا مردیا
گەر بپیژین کە نەيشکم، سەر مەباراند کیمیا
نیف سەعت وان دەر هەلەبجە، کوشت هزاران گول بهار
بەرهم و خاکمان بیانی، وی دخون و توبین
قەسر و کاخ و بالە خانەى، تو دبینی بی نەهین
نەفت و بانزینى ژ بووی، هەر وه کى دەریای شین
دەستگە یانده عەرز و ناموس، دانە بن پی و هەلپەرىن
بە عەسى خوون مژ بە عەسى کورد کوژ، قیّت نەمین کورده وار
روژ و جەنگیز تینە سەرمان، یان ئاتا تورکى غروژ
(قاسم و عارف) مەدیتن، جارژى شاهی گور به گور
هەر کى هات بە دتر ژ ئیدی، دانە سەر پەردە و سنور
بە عەسى هات (رەحمەت لکفندز) کورد قرانە سور و سور
زولم ژ حەد دەر کەفت و هەیا بە دەستدر یژى بی ژمارا شه پوول *

۱- ئەف مسرە عا ژ شیعرا خودی لیخوشبو نالەندەهاتیە وەرگرتن

حه کیم مه وله وی کورد

ده لێن: هونه روه ر دو تاریخی بۆیه، که ی هات و که ی له دنیا رۆیی، چونکا هونه روه ری به وزه، ده می دێته دنیا و بو هه می شه ناوی چاکی ده مینێته وه لوچی شاعیری چینی ده لێ ئیمه شاعیران له گه ل عه ده م ده جه نگی تا به یئینه دی مشت له دیواری بی ده نگه ئه ده ی تا موسیقی له بهر سیفدا ببسین و ببین، هه وای بی ئاسو له بری کاغه زدا ده گو شین و له هه وای دو تپلی دل، بین و سیلابی هه ل ده ریژین، جا که وای شاعر بزاونی بیرو ئه ندیشه یه، هه لچونه، شوو و خه یال هه لخرینه. ما کسێ گورکی ده لێ: هه ر ئاسه واریکی هونه ری که به دروستی عه شق به ئینسان و له سه لامه تی نفه س بیته دی ته گه ر دژی بیرو براوی ئیوه ش بی خو شه و بو وه رگرتن ده بی، هونه روه ر به هیانه دی هونه ری خو ی، قانون دانه نی و به هیزی بی ری خو ی (فورم، صورته، قالب) دانه نی. مه وله وی کورد له ته رکیب سازی، ته سویر به دی هیان، ته شبیه، ئیستعاره که سایه تی دان به ته شیا، ئیهام و ته وریه به کار هیاندا، که م وینه یه.

باله خانه ی چه م دیوانه که ی تو بانه ناو، وه گل ئاستانه که ی تو
تکه ش عاجز که رد خه یالت تیشدا ئازیر بو جاری پابنیه پیشدا!

ئیهتقادات و ئه ندیشه ی ئیسلامی حه کیم مه وله وی مه عدومی (عیلمی که لام یا ماوراء الطبیعه) و هه ندی ئاماژه به شه رح حال و نوسراوه کانی

سه ر داری عارفان و خواناسان و میرخاسان و شت زانان پیشه وای خو و ئا کار جوانان پی ری ده ستگیری شاری عیلم و فه لسه فه و که لام شاره زای ده ستوری حه قیقه ت و شه ریعه ت و قور ئان، تشکده ری ئاسوی بی گومانی نمونه ی یه کتا په رستان و خوا خوازان مه ولانا حه کیم مه وله وی مه عدومی کورد (قُدَسِ سِرُّ الْعَزِيزِ) ده فه رمی:

بِسْمِ اللَّهِ الرَّحْمَنِ الرَّحِيمِ مَنْ تَأَهُ فِيهِ نُهْيَةُ الْحَكِيمِ

هه وره که ی ره حمه ت روی سه مای که ره م

سه لات و سه لام که ی که م ئیسته که م

بی ری و بریژی و بدا وه هه مدا

وه سه ر مه زره عه ی رو حی خاته مدا

کوردەواری ۲۸۴ / شەپۆل

غەنی و تیرو پرن. هەروا دەلی: ئەو هەوا یانە ی عۆمەر اغای گۆرانی بیژ لە «دیادین Diaadin» بە گۆرانی جیا جیا دە ی وت جار جار تینی دە چرکاندو گۆرانی یە کانی شادو بن بزبو بوون، جار جاریش خاوو خەم و خەفەت هین بوون.

لیارد لە کتیبی نینەواو کە لەوا روخواه کانی ئەوی لە بەرگی یە کەم پەرە ی ۲۹۲ لە بابەت شیعو موسیقی کوردانی یە زت: ئیزەدی یەو دە نووسی: گۆرانی وتنی ئاوان لە سەر گۆری شیخ هادی لە لالهش پر شکوو خە میارانه بوو. من لە تەمەنی خۆمدا قەت گۆرانی یە کی وام نە بیستوو کە تا ئەم رادە یە شوین دانە ربین و لە هەمان کاتیشدا دلنشین و دلگیریش بی. دەنگی شمشال و نە ی بە هەوای خۆش خۆش، لە گەل دەنگی پیاوان و ژناندا تیکە لاو دە بوون و هە ی نیاوان نیاوان بە هوی دە هۆل کوتان و سنج لیدان، دەنگی شمشالە کە دە برا.

میلینگن Millingen لە کتیبی ژیا نی کوچەری لە نیو کوردان پەرە ی ۳۱۳-۳۱۴ باسی کۆری لە مرفۆه جەنگیە پیرو لاو کانی هۆزی کورد دە کاو دە لی: لە پرا و لە نا کاو، چەند گۆرانی بیژ پیکهوه دە ستیان کرد بە وتنی چەند گۆرانی دل لاوین و دلنەوازی کوردی لە جۆری ئەوینداری و ئی حساساتی. کەم کەم کە هەستی ئەوینداری شیعو گۆرانی دە هاتە جۆش و خرۆش، حالە تی چاو، دەم و لیو، وە گشت ئەندامیان دە گۆرا، زۆر بە یان روالە تی عاشقانه و پر پیکه نینیان بە خۆو دە گرت. هەندی لەوانە دم و چاوی گرژیان لە خۆ نیشان دە دا، بە لام خە تی و یقار و پیاوانە ی، دەم و چاویان لە گەل لوتف و بی بەند و باری و سە فایی کە هیزی موسیقی لەو دەمە ی دا دە لیبوو نیاوان و هە ناویان، زۆر سەرنج راکیش بوو، کە چی ئەوانی دیکه یان لە گەل ئەو ی روالە تی شاعیرانه و هەندی بە سالآچویان نیشان دە دا، هیمان رەنگو روی سادە و گوندنشینان هە بوو. میلینگن هەروا دە لی: یە کی لەو ئاوازو گۆرانی یانە، ئەو نە شوینی قەوی لە سەر میشک و ئە عسابی موسیقی ناس دادە نا کە تا ماو یە کی دوور لە میشکم دا نە دە چوو دە ری، من خوو بەوە گرتبوو کە ئەو گۆرانی بە لە زە تی تایبە تەو لە بەر خۆمەو دەو پاتە ی بکە مەو بە دەنگ بیان خوینم^(۱).

۱-۴- واسیلی نیکتین کوردو کوردستان تەرجەمە ی محەمەدی قازی، پەرە ی ۳۰۱-۳۰۴، چاپی ۱۳۶۶.

کوردده واری ۲۸۵ / شه پۆل

□ رهنگ - رهنگ به دیهاتویه که، به یارمه تی دیتن و بینین دهرک ده کری و ده ناسری و ده زانری چیه. سه ره تای ناسیاوی مروف له تهک ئەم نیعمه ته له ریگای خو کردو خو رسکه وه یه. جیلوهی جادویی رهنگ له گه ل گیانی ئاده میزاد تیکه لاو بووه و پیکه وه ده ست له ملان بوون، لانی کهم له سه ره تای غارو ئەشکه وت نشینی، خو ی به دیهینه ری مروف، مژومیشک و ده سی خو ی بو به گیرهینانی سه رچاوه ی رهنگ له خو رسک و سازدانی وینه له گه ل ئەواندا به کاری بردوووه. برهوی ژیارو شارستانی، بهرز بوونه وه ی باری کۆمه لایه تی مروف، به ژینگه ی ناسین و ئەزمونی کرده وه ی خو ی په ره ی پیدا، له گه ل شو رشی پیشه و سه نعه تی به سراو به سه رچاوه ی خو کرد و خو رسکه وه، سازدانی رهنگ که متر بو ته وه و ئەمرو که له بیچمیکه ی به ته وا وه تی ده سکردی و شیمیایی دروست ده کری. ئەم ره وشته سازدانه له سه ر جو رو ماهیه تی ئەوانه شوینی داناوه و کارگه و فابریقه کان، له خزمه ت زیاد کردنی رهنگ و رووی بازاری گشت و په سه ندی رهنگ ده سیان داوه ته به رهه م هینانی هه موو جو ره رهنگی که له ته ک رهنگی مه وجود له خو رسکه دا ته و فیری زور په یدا بووه. رهنگ گه لی که له چاو و وراو ته بلیغ دا کاریه و له سه ره موو جو ره تراکت و جو رو به شه کانی به رهه می سه نعه تی جی بو خو ی خو ش ده کا. فه رهه نگه ی گشتی به ره ی مروفی به شیوه یه کی به خشکه غافلاندوووه بو کشانی غه ریزی مروفی بو رهنگه خو رسکه کان تا راده یه ک گو رپوه و تیکه ی شکاندوووه.

رهنگ

بو باشترووناک بوونی ئەم مه به سته، پیویسته هه ندی سه باره ت به خودی رهنگ قسه بکه یین، له نیو گشت رهنگه کاندای سێ رهنگ: سوور، ئابی و زهرد، رهنگی ئەسلین که له تیکه لاوی رهنگی دیکه به ده ست دین، به لام ده توانری ته واوی رهنگه کان له تیکه لاو بوونی ئەو سێ رهنگه به ده ست بین، له تیکه لاوی دووبه دووی ئەم سێ رهنگه ئەسلیانه، سێ رهنگی وه چه ی تریش: نارنجی، بنه وشه و سه وز به م شیوه به دی دی،

کورددهواری ۲۸۶ / شه پۆل

سوور+زهرده=نارنجی، ئابی+سوور=بنهوشه، زهرده+ئابی=سهوز. ههر کام له رهنگه ئهسلیه کان دارای تاییه تمهندیکی روحی به تهواوه تی لیک جیان. بو وینه رهنگی سوور له بهر توند بوونی مهوج و شه پۆلی که ههیه تی، گهرانی خوین به له زده کاو لیدانی دل ده باته سهری، له م نیوه دا به گه یشتنی خوینی زۆرتر به ماهیچه کان، به ده ن بو ئه انجام دانی کارگه لی که هه لچونی زیاد تر ده خوازی ئاماده ده بی، ئه م رهفتاره ده توانی تووشی هه لپه رکی یا ههر چتیکی دیکه بی^(۱).

رهنگی سوور: ههزم و سهرفی شتی خوارده مهنی له به ده ندا به له زده کا، وه دامو ده زگای ههزم بو جه زی ئه تی، زۆرتر دنه ده دا، سوور، رهنگی گهرما، پیاهه تی و گرزی و توندو تیژی به.

رهنگی ئابی: توند له ری نه وه ی رهنگی ئاوی (ئابی - عابی) زۆر که متره، له ش و لارو گیانی مرؤف بو ئارامبوون بانگ ده کا. هه لچون و کف و کول که م ده کاته وه، ئابی رهنگی بی بزوتن و سارده. رهنگی ئاوی سه رماو ئارامبوون ده گه یینی و دارای گیانیکی ژنانه به.

رهنگی زهرده: که له ههردوو رهنگی: (سوور و ئابی) توندتره، ئاژاوه چی، وه پرژنازنا به، له دووره وه له ههر رهنگی دیکه خوی ده نوینی، توندو تیژی له زاتی دایه، پرنده و پره ک و تیژه، رهنگیکه وشک و گهرم، له تیکه لاوی له گه ل رهنگی سوور گهرمترین رهنگی عالم یانی رهنگی نارنجی به دی دینی. کاتی له گه ل ئابی تیکه لاو بی سهوزه وهروه ک تیکه لاو بوونی خاک و ئاو ژیان هینه ره.

بیجگه له م سی رهنگه ئه سلی و سی رهنگی وه چه له تیکه لاوی باقی رهنگه کانی مه وجود له خۆرسکدا، ههر سی رهنگی ئه سلی به ته ناسوبی جیا جیا به شداری یان

۱-۵- هه لپه رکی چهن جورن: چه بی، سی پیی، فه تاح پاشایی، شیخانی، راسته ی مه ریوانی، هه وشاری، شکاک، راوچی، ره گبار، ته ک تیر، گورپ، قره پیره ژن، پشت پا، خانه میری، داغه، زهنگی، حه ریره، له بنان، شه رانی، شورور، سی که سه، ته نزه ره، تیرنگی، قلیچک، قازقاز، بیربیری، رۆمانی، میرزه بی، کوچه ری، هوناری، گهریان، لاچی، هه لگرتن - نه قل له پروفیسور که ره می سه یاد، به رپرسی دهنگی «رادبو» ی کوردی ئه رمه نستان که له هاوینی ۱۳۷۵ له گه ل سه یید جه لال نیزامی کۆرانه له تاران میوانم بوون - په ره ی ۸۳ ی بافنده ی کرد، نقاش ذهن خویش - چاپی ۱۳۷۶. (شه پۆل)

هەیه. هەر کاتی لە تیکە لاوی یە کدا رەنگی زەرد زۆر بێ، وجودی دوو رەنگی ئەسلی دیکە کەم رەنگتر و کەمتر دیارە. جاری وا هەیه لە تیکە لاوی یە کدا، رەنگی سوور زۆرە و زەمانیک سەوز یا وەنەوشە یا ئابی زۆر بێ. لە هەندی تیکە لاویدا، هەر سێ رەنگی ئەسلی بە یەک ئەندازە شوێنیان هەیه. هەر جۆر بێ گشت ئەم تیکە لاوی رەنگانە خۆلەمیش رەنگیان ناوە. لە زاتی رەنگەکانی دوو تیکە لاوی (وەچە) تاییبەتمەندی روحی دوو رەنگی ئەسلی بەشدارن، کەچی رەنگ خۆلەمیشە کان داگری تاییبەتمەندی روح و گیانی هەر سێ رەنگن. تەنانت با وجودی بۆ کشانی توندی ئەم جۆرە رەنگانە بۆ لاوی یە کێ لە رەنگە ئەسلی یە کان، سێفەتی دوو رەنگی ئەسلی دیکە لە زاتی ئەواندا هەرچەند کەم رەنگتر، بەلام زەق دیارە. لەو شوێنەووە کە سێ رەنگی ئەسلی لە واقعیدا سێ عونسوری ئەسلی تەواوی دنیای رەنگن، وە لە راستیدا بە واتای گشتی رەنگی جیهانن، هەر خۆلەمیشی رەنگی یانی گشت دنیای رەنگ.

تەماشاکردن و روانین بۆ ئەم رەنگانە، هەر وەک روانینیکی لێو بە بزەیه کە لەولای ئەو وە غەم و خەفت، ئەوین، رق و قین، وە زۆر شتانی روحی دیکە دەبینری. ئەم رەنگانە قول و قایم و پتەوترن، ژمارەیان لە خۆرسکدا بێ ئەژمارە، بەلام بە دستەینانیان و کەلک وەرگرتن لەوانە نیازی بە وردبوونەووە ئەزموونی زیاتر هەیه. خۆرسکی رەنگینی کە بەرەوی مرۆف ئەوینداریهتی و بۆ هەمیشەش سەرچاوەی ئیلھامی گشت وینە هەلگران «وینەگران» باقی دەمینتەووە، لێواو لێو «لێپا و لێپە» لەم خۆلەمیشی رەنگانە، عەشق بە کەلک وەرگرتن لە رەنگی خۆرسکی دا لە تەوون و جولایی و کری کوردی دا لە بەر ئەو وەیه کە کورد هەمیشە لە ئێو ئەو وە دا بوو و هەمیشە لە لایی دیکەووە بە کەلک وەرگرتن لە کولاندنی گیا و باقی شتی خۆرسکی، ئەو جۆرە رەنگانە ی لە ئێو تەو وە ی کورد دا بەدی هیناوە.

ژیانی تەو وە ی کورد لە سەرەتاوە تا ئیستا بۆتە هۆکە لە ئێو خۆرسک و خۆکردا بمینتەووە و تۆبەرە ی خاک و سەوزە و چیمەن و دیمەن و بەفر لە بەر بەیانی هەر کژو فەسیلدا بچەژێ. زارۆکی کورد لە ئێو چیاو چەر و بەرد و زەرد و گیا و گول و کیف و ئاو و تافگە ی ئاو لە دایک بێ، وە هەمیشە چاوی بە گولالە ی رەنگین و دنیای گول گولین و

رهنگاو رهنگی کویستانه دیمهن جوان و رهنگینه کان بکهوئ و بیان بینئ. کولۆ و فهریکهی گهنم و جو بکاته سه رینی و بخهوی و دل لیدانی رهنگی خهودیتن، خوینی پاک و بیخهوشی خوشویستن له رهگ و شاده ماره کانیدا بکهوئته گهر، له سه رچاوهی کانیه ساردو تهزی په کان له کویستانه رهنگینه کان تینویه تی خوی بشکینئ، ئه و گشته دهر و دهشته پان و بهرین و نهخشینه، ئه و خاکه رهنگینه به و گشته چیا بهرزو تهرزو گهردن گهشانهوه به لان و خان و مام و ئاپوی خوی بزانی، رهنگیش ههر وهک ههوا له نزیک ئه ودا خو نیشان بداو مهوج و شه پۆل بداو به ههر نهفهس کیشانیک بچیتته نیو قولایی ههست و عاتیفه یه وه و به بۆنی گوله بین خوشه کان روچی شاد بی و له خوشیان شاگهشکه بکا.

ئوگر بوونی کورد به خۆرسک و جوانی له سۆنگه ی عهشق و ئه وین به دایکه وه په. رهنگی جوړاوجوری تهون و کرو جولایی کوردی له یقارو جوړبه جوړ و هاوهرنگی و هاودهنگی رهنگه خۆرسکه کان ههوینی گرتووه. کر-ی کورد ئاوینه ی بالانوینی رهنگ دانهوه ی رهنگینی خاکی رهنگاو رهنگی کوردستانه، ئه شق و ئه وین به و ئاخ و خاکه، وه جیلوه ی جوان و رازاوه، دلرفینه کانی به تارو پۆو رایه له کانی ئه و نیشتمان به ره کهت و مایه ی پی به خشیوه. دیاره ئه و هه مووه دره خششه نه بوته هوی روح و گیانی فریو و به ره هم بو بازرگانی، هه رچه نده ته تراو، چینراو، کرو تهونی کورد بو خالی کردنی کهف و کولی دل و دهر وین به وینه ی له خووه رهنگی دژ به په کی له بال په کتر داناوه، به لام ئه وه به په کپارچه بوونی فهزای کرو ته و نه که زیانی نه بووه، وه نیزام و ته کوزی هاودهنگ و پیکه وه سازیان، ئاقاری گهرم و پر ئیلتیهابی کرو ته و نه که ی له سنوردا نه ی هیشتووه له به ریه ک بترازین، ههروهک خۆرسک که په کیه تی سه رچاوه ی نووری ئه م به دیهاتووه، به دی دینئ، نیشانه ی په ک قانونمندی قه بول کراوه، له سیمو و پیشانی گشت رهنگه کان قابیلی دیتنه.

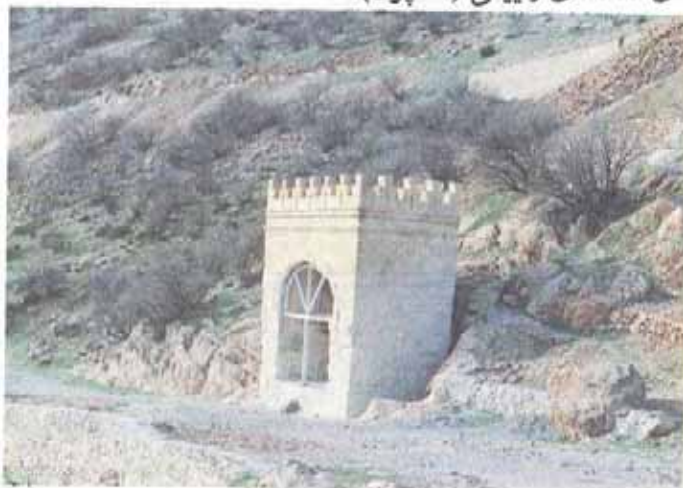
له لایی دیکه وه، په سنی خۆرسک و عهشق به وه، خۆرسک بو کشان نه بوته هۆ له بو به دیهتانی پیشه ی دهستی. به راوه ژو، شوین دانانی ئیلهامی خۆرسکی له کرو ته و نه کان دا گه یشتونه ته شکل و بیچمی واکه له ههر ئاسه واریکدا زۆر تر له ههر شتی

کورده‌واری ۲۸۹ / شه پۆل

مایه‌ی ئینسانی قاییلی دیتنه.

لیره‌دا مرقوف خۆی خۆرسکیتکه که دوو ژیر کوزیلکه‌ی هه‌یه، یه‌کن له‌وانه ژینگه‌ی ئه‌وه، کریا ته‌ون و نه‌خش و نیگار (ته‌بیعه‌تی دووه‌می و ئافه‌ریده‌ی بیرو میشک و هه‌ستی به‌ره‌ی مرویه) یه‌کن له‌ ژیر کوزیلکه‌ ئه‌وه، به‌گشتی و به‌ تیکراییی ئینسان عاشق و ئه‌وینداره، خۆرسک مه‌عشوقه‌یه‌تی، کرو ته‌ون و نه‌خش و نیگار سینه‌ری ئه‌وینی هه‌میشه‌یی ئه‌و دووانه‌یه - (شه پۆل).

ته‌رجه‌مه‌و نه‌قل له‌ کتیبی «بافنده‌ی کرد» و «نقاش ذهن خویش»، چاپی سالی ۱۳۷۶، په‌ره‌ی ۳۲ تا ۲۷ نووسراوی مه‌سعودی ره‌حیمی - تاران ۱۲/۹/۱۳۷۶ و ۳ دسامبر-ی ۱۹۹۷ ی زایینی (شه پۆل).

طاق گرا

طاق گرا - گردنه باطاق

طاق هلالی منفردی است که بصورت مستطیل شکل حجاری شده است. برخی طاق گرا را علامت سرحدی ایالت ماد از ایالت اشکانیان می دانند.

سایر غارها:

۱- غار قوری قلعه: که طولانی‌ترین غار ایران است بر بالای کوه قلعه گور واقع در ۲۷ کیلومتری شهرستان پاوه در منطقه روستای قوری قلعه می باشد.	در روستای سنقر آباد بیستون.
۲- غار جوجار: واقع در کوه پراو	۷- غار حاجی: در روستای کله‌جوب دینور.
۳- غار غسل: در دیواره کوه بیستون.	۸- غار سید شهاب: در دهستان میانراهان.
۴- غار کاوات: واقع در شمال روستای شبانکاره جوانرود.	۹- غار طویل‌ه سوراخ: در روستای بیلوار قلعه شاخانی.
۵- غار کیوتر: روستای میانراهان.	۱۰- غار کنشت: در روستای کنشت.
۶- غار مردوزان و غار مرخرل و غار انار:	۱۱- غار آواز: در ۲ کیلومتری جاده سنقر به کرمانشاه روستای چشمه سراب.

۲۹۶ - شه پۆل

خوی ئه وده ننگ خۆشی و گۆرانی چرینانه فیروبووه، باوکی شارام له گهڵ (شیخ حوسین داودی) پیکهوه بون و له هونهرو دهنگ و ئاوازی خۆشی ئه و که لکی وه رگر تووه و شارامیش ههر له میر مندالیه وه فیرو گۆرانی و تن بووه و له باوکی خوی فیرو ئه و هونهره بووه، دایکی شارامیش که له بنه ماله ی قه دیمی ده ور کر ماشانه گۆرانی و موسیقی کوردی فولکلوریک ی کوردی باش ده زانی و بهر له وه شارام بچیته فیرو که دایکی ئاوازی کوردی بو و تووه تافیری بکا و ئه میش جوان فیرو بووه، ئیستایش له گۆرانی و تندا، دایکی به شارام یارمه تی ئه دا تاره سه ن تر گۆرانی کوردی بیژی. له راستیدا دایک و باوکی مامۆستای شارام، شارام که له کر ماشان پهروه ده بو که خوی به هونهرو موسیقی و ئه ده ب و فه ره نگی کورده واری گرتووه و جار جاریش شیعو هۆنه ی و تووه و ههروالای بیژاد (بیژاد) کر ماشانی ئه ده ب و موسیقی فیرو بووه، به لام شارام ماوه یه کی زۆره کر ماشانی به جی هیشتووه و له تاران نیشته جی یه و کوری ۱۰ سالانه ی به ناوی (حافظ) هه یه که ئه میش ده نگی خۆشه و گۆرانی ده لی، شارام له تارانش له هونه رستانی موسیقی نیشتمانی، لای مه حمود که ریمی شیوه ی بونیادی، ره دیف، ئاواز و موسیقی سونه تی فیرو بووه و له ئامۆز شگه ی (سه با) شیوه ی ئازاد، له عه بد و لالاخانی فیرو بووه. ههرواله ده رسه کانی (نور عه لی برومه ند) که لکی زۆری وه رگر تووه، به تایبه ت که نه واریکی شارام له ده سگای (ماهور) دا، ده که ویته بهر گۆی (برومه ند) ده فه رمی ئه م ده نگه ده نگی که سیکه له خۆمانه، ئه بی بیبینم، شارامیش له کر ماشان ده چیته خزمه ت (برومه ند) به تایبه ت شارام شیوه ی ته حریر، ئانالیز (یشی یه و) چ له باری ریازیات، جه بر، ته حریر و ئه ده واتی ته حریری ئانالیزی (یشی یه و) له باری شیوه ی هه نده سی، که دل بهر و گیرا و سود ده ربووه، جوان له (برومه ند) فیرو بووه و ههر له تاران (سیتار) که شارام زۆری پیخۆشه له ئه حمه د عیادی فیرو بووه و شارام ههر له مندالیه وه له ته ک ساز و ئاوازی موسیقای وه ک (ته مور، سه نتور، تار، سی تار، ده ف، دمه ک) ناسیا و بو که و گۆیا ئه و جو ره سازانه هه مویانی هه یه، به لام شارام له نیو گشتیان سی تار به باشترینیان ده زانی، بو ئه و گۆرانی چره که هه م خوی ئاواز بخوینی و هه م خوی سی تاره که لی بدا، شارام هه ر که س شتیکی تازه ی زانیی زو چۆته لای فیرو بووه و شارام ده لی: بو ماوه ی بیست سالی ره به قه به وینه ی ره سمی و باو له ته ک ده ننگ و وینه یانی رادیو

تلویزین (دهنگ و رهنګ) کارده کهم، بهلام ئیستا خوشم نایی له جیگای عومومی داکار یاهاو کاری بکه م، بویی له جیگای گشتی خوم نیشان نادم؛ له سهره تایشه وه دوست و برادر و تیان: حه یفه ئه م دهنگه خوشه ی تو گشت خه لک ئیران نه ی بیسن، ئه وه بومیش چومه سهردهنگ و رهنګ و نهواری که م که و ته بهرگویی (برومه ند) و چاره نوس منی هیئایه سهر ئه م ریبازه، شارام ده لی: هه مو ده زانن (نور عه لی برومه ند) گه و ره ترینی ئوستادی موسیقی ئیرانه و منیش له سوئنگه ی لوتفی برومه نده وه هه ژده ساله کاری جیدی و له ته ک کوپری موسیقای (شهیدا) کار ده که م، شیعری ئاههنگه که ی شارام ته زمینیکه له هی شیخ به هایبی و شیعره که یش هی خه یاله ی بوخارایی یه که به م ناوه یه:

«تاکي به تمنای وصال تو یگانه...» و چهن به تیکیشی له مه سنه ی مه ولانا جه لاله دین به لخی یه وسهر په رستی ئه و کوپره (محهمه د ره زای لوتفی) بووه، شارام ده لی ئاخیرین کارمیانی (آتش در نیستان) ئه گهر له گه ل ئه ولین ئاوازیدا که له سهر دهنگ و رهنګ خویندویه تی بهروردی بکه ن لیک جیانا کریته وه و زور له یه کترده چن، شارام ده لی هه ندی که س دوا ی شورش خو یان گوریوه، بهلام من نه م تو انیوه خوم بگورم. شارام له سالی ۱۳۶۳ دا ئاوازیکی به ناوی (گولی سه دبه رگ) وه ختی باش بووه، بویی وا دهنگی داوه ته وه و جیگای خو ی له دل ودهرونی خه لکابو خو ی خوشکردوه و شیعره کانیشی خوم هه لم بژاردوه، دیاره وه خت بایه خی زوره و هونه روه ر ئه بی وه خت ناس بی، کاریک ئه گهر له وه ختی خویدا ئه نجام نه دری وه ک تیرییکه، به بی هه ده ف ره ها بی. شارام لای وایه هونه روه ر ئه بی پابه ند به ئه ده ب و ئه خلاقی باش بی؛ تاخه لک شتی باشی لی فیرین، شارام هونه ر بو هونه ری قه بول نییه که ئورویایی قایلین. شارام ده لی گه و ره زانایانی وه ک تولستوی و پیاوه ئاینیه کانی دنیا هونه روه به پیغه مبه ریک ناوده به ن که ئه رک و ئه سپارده یی قورس له بان شانیه تی ئه بی له ریگای هونه روه خه لک فیری خوی مروفانی و خو و ئا کار و ره فتاری چاک و ئینسانی و خودایی بکات و ئه بی و شیار بین ئاههنگ و ئاوازی ره سه نی خومالی به خه لک فیر بکه ین تا فیری ئاوازی ناره سن و نامو و ناشیاوی بیگانه نه یین، شارام ده لی: به داخه وه زور هونه روه رمان بووه، ته نانه ت له کورده کانیش چونه ته کا باره و چاره ره ش بون، بهلام من هه رگیز

۲۹۸ - شه پۆل

پام نه ناوه ته ٺه و جوړه جیگایانه. جا هر له م سوڼگه وه دوژمنم بو په یا بووه و منیش و تومه هونروه نابی پرواته ٺه و جوړه شوینانه و ټابروی هونره که ی بیا، کورددارای موسیقی سوننه تیکی زور ره سهن و باشه و له هیچ شوینیکی دنیا وینه ی گیرنایی و نابیڼو نایش بیسری بیترمن ناتوانم بچمه ٺه و جوړه جیگایانه و ټابروی هونره که بهرم هندی که س ههن به داخه وه به سته و ملودی کوردی به فارسی ده خوینی ههر ٺه مه ٺه بیته هو ی به رزی کاسیته که یان. به لام و تنی شیعی فارسی بو موسیقی و ټاوازی کوردی، هونره که ده ټالو زینی و خراوی ده کا. شارام ده لی من که له زاروکیه وه ټاوازه کوردیه کان له دالکم فیروم کاروانا که م. له کرماشان زور که س ههن خزمه تیان به زوان و هونرو ٺه ده بی کورد کرده، بووینه: به ریز (موسهن) له بابه ت موسیقی و ملودی کوردی زورشتی کو کرده توه، هونروه ٺه بی له و شته خو مالیانه که لک وه ربگری و تازه ی بکاته وه، نه ک تی که ل پی گه لی بکات و موسیقی یه ره سهنه که ش له نیو به ری که به شیعی نا کوردی بیخوینی. شارام ده لی: منیش ٺه و ملودی و ټاوازان ی له بابه ت موسیقی کوردی یه وه یه کو م کرده توه و خه ریکم بیکه مه کیتاو یک، من ٺه توانم ټاوازی (ٺه بو عه تا) بخوینم به لام ٺه گهر له سهر سوننه تی ټاهه نگی کوردی بی خوینم خراو ده بی. ټیمه ٺه بی موسیقی ره سهنی کوردی به خه لک وه به دنیای بناسین، جار یکیان له ټوسا هه سهن کیسای ٺه ژ نه فتم و تی: ههر که س له کوردستانه وه هاتو ته تاران و گورانی کوردی خویندوه، کوردی که ی خراو کرده، شارام ده لی: من له شیعی حه یران علی شای سه حنه یی بو گورانیه کوردی یه کان که لک وهرده گرم، که به راستی ٺه موسیقایه، ته نیا موسیقی کوردی په تی نیه به لکو موسیقی عیرفانی کوردی یه و موسیقی کوردی کیتاو خانه یه که سهر به خو یه، جا هر بو یی ده مه وی له بابه ت موسیقی کوردی چهن کاری سهر به خو ٺه نجام بده م و پشکه ش به نه ته وه ی کوردی بکه م، فهره نگی کوردی فهره نگیکی ره نگی و نه خشینه: به لام ته وای ټاهه نگی و موسیقی و هه لپه رکی کوردی له ریشه دا یه کی که و جباله یه ک نین. ههر چهن ٺه توانم بیژم ده ستیک بو جیا کردنه و یان له کار دایه و له کار دابوه، به لام ٺه وه گرینگ نیه ته وه ی کورده خو ی باش ده زانی هه مویه کن. شارام ده لی جو ری موسیقی له نیو ټاوا یه کاندا باوه که به جوزله (دوزله) زورنا، نهرمه نی، شمخال و ده هول

ته نجام ته دری. به لام له شاره کان به (تار، سه نتور، که مانجه، دمه ک و... ته نجام ته دری، به لام موسیقی (ته موره) زور کونه ومن خوشم لیبی دی، خه لک ولات (دالاهو و گوران) چه واشه ی (به رعه کس) فوره ننگ موسیقی ئیران، موره نگیگ تایهت به خویان هه یه، حاکمه کان له ئیراندا نه یان زانیوه بایه خ به موسیقی بدهن، هه ر ته ونه بووه بو یان نو پروه، ته نانهت ناوه ندی ئاینیش بایه خ شیباویان به موسیقی نه داوه و به سه دان ساله موسیقی زیندانی کریاوه. به لام له کورده واریدا موسیقی به شی له ژبانی خه لک پیکدینی وه ک نانه و ناوه بو خه لکی کورد. له شاره کان له ئیراندا ته لین: موسیقی هه رامه ^۱.

به لام له نیو کوردی دالا هو و گوران موسیقی هو یه که بو عیادهت کردن و موسیقی به شیکه له ژبانی کورد. دیاره له شاره کاندا له ئیراندا که موسیقی بو شور و هه ر لپه رکیبی ده رباریان بووه، به لام له کورده واریدا هو ی عیاده ته. نه ته وه ی کورد بو سازی (ته موره) بایه خ زوری له بهرچاو گرتوه و ته مه یش جیگای شانازی یه بو کورد. موسیقی ته موره موسیقی یه کی مه قامی یه و بو پاک و خاوین کردنه وه ی دل و دهرونه و جو ری عیاده ته، بو یی کورد و اریزی لی ده گری و له بهرا دهس و پهللی خو ی ده شو او نه وسا کورد به تایهت له دالا هو وله نیو کوردانی گوراندا دهس بو (ته موره) ده بن و ماچی ده که ن: شارام ده لی: خو م که کوردی کر ماشانم ده زانم هونه ر وهری گه وره و موسیقی زانی کر ماشانی زورمان هه بووه و هه یه، عه لی ته لبوزی که ۵۰ سال بهرله سالی ۱۳۷۳ نیوی موسیقی کوردی کرشانی سه ربه رز کردوه، هه رچه ند موسیقی کر ماشانی خه ریکه له نیو موسیقی کرمانجی (سو رانی) بتویته وه و گورانی بیژانی کر ماشانی ناچارن له شیعی زاراوه ی سو رانی و له ئاهه نگیما یه ی (ماهور، شور، شوشته ری و...) که لک وه ر بگرن. له کر ماشان که سانی وه ک (شیخ حوسه ین داودی، بنه ماله ی ده رویش حه سن خه راباتی، نیعمهت عه لی خه راباتی) بوون و هه ن که مایه ی شانازی موسیقی کوردی کر ماشانین. خو م له فورمی ته حریر فیگوره کاندا له وه ختی گورانی چرپندا له ره گه ی هوره ی

۱- ئیمام محمه د غه زالی موسیقی به مه باح ده زانی و شرع لای حه رام نیبه ته نانهت موسیقی ده رمانی ده ردو نه خوشی و ناخوشینه، چاهه ربوی قورئان به ده نگی خوش ده خویندری و بانگ دان و مه ولودنامه و میعراجنامه به ده نگی ده ننگ خوشان ده خویندری (شه پول).

۳۰۰ - شه پۆل

کوردی که هی کوردی خوڤمانه و هوڤره ۱۹ مه قامی هه یه که لک وه رده گرم، هوڤره بهر له ئیسلام هه بووه، شارام ده لێ: ئاوازیله که من ده یخوینم فه رهنگ، فیکور، حه ماسه، ئاکسان، روڤحه که ی له فه رهنگ کوردی یه وه سه رچاوه ده گری و خوڤه داته پال موسیقی سوننه تی کوردی، ههروه ک وتم زوڤبه ی ئاههنگه کانی (شهیداو عارف) له موسیقی کوردی وه رگیرون، چونکا موسیقی کوردی دپس نه خواردوه و بیگانه یش نه ی توانیوه بیگوڤی، ره سه ن تره. ده لێن: دهنگ و ئاوازوگورانی چرینی (حافز) کوری شارام که ۱۰ سالانه یه، که وته بهرگوڤی نیعمهت عه لی خه راباتی) وتی: له حافز گه ری با برواکاری دیکه بیجگه له ئاواز خویندن فیڤبی، هه رچه ند دهنگی زوڤ خوڤشه.^۱

شارام ده لێ: خه لک له هیندوستان زوڤ تر با یخ به هونه ر ئه ده ن، له گه ل سی تار ژه نی کدا بومه نا سیاو تکام لی کرد سیتاریکم بو لی بدا وتی: ئیستا ناتوانم به لام بو ت لیده ده م، ئیواره یه ک له ساعه ت ۸ ی شه و - بانگی کردم بچمه مایان تا سیتارم بو لید، پینان وتم له سعات یانزه ی شه وه کیه وه خه ریکی مه شق و ته مرینه، به لێ هونه روه ر ئه بی واکارباک، جاکاتی سیتاری لیده دا هه مومان له سی تار لیدانی ئه و سه رمان سوڤما، به راستی ئه بی وای لیده ی تاخه لک له زه تی لی بیات، شارام له نیو موسیقی کوردیدا ههروه ک خوڤی رای گه یاندوه دهنگی سه ی عه لی ئه سه کهری له هه مو که س پی خوڤشتره وه له سه ی حوسین داودی و (ته موره) لیدانی میرزاعه لی که فاشیان خه لکی کړند تاریفی ده کرد، ده لێ: ئه گه ر هونه روه رانی ئیمه له بابه ت (دوزه له، نه رمه نه ی، ده هوڤ و زورنا، له کوڤری جیهانیدا به شداری بکه ن بی شک سه رده که ون. شارام ده لێ له گوڤرانیه کانمدا له ئه شعاری وه فایی، مه وله وی سه ی یاقوو سه ی سالیح ماهی ده شتی که لک وه رده گرم و له کوردی خویندنه وه ی خوڤی رازی یه، لای وایه ته نیا دهنگ و ئاوازی خوڤ بو هونه روه ربه س نییه، ئه بی موتالا بکات و زیاتر شت فیڤبی، شارام وه ک خوڤی ده لێ خوڤی له گوڤرانی شین و خه مگین نایی، گوڤرانی

۱ - ئه مه نیشای ئه وه یه که هونه روه رکیانمان رازی نین و خه لک قه دری هونه ر نازانی که چی نه ته وه یه ک هونه ر و هونه رمه ندی نه بی و ه ک هیچی نه بی وایه، هونه ر نانه، ئاوه، ژیا نه، هونه ر مه خلوقی خوایه، دینه، ئاینه، بی که س خوڤم بی که س وه ته نمه، دینمه (شه پۆل).

۳۰۱- باوی کور ده‌واری

شادی پی خوشه، له ئیراندا به‌سه‌دان ساله فەرهنکیک باوه که ده‌لی (چه شود به چهره زردمن نظری برای خدا کنی - که اگر کنی همه دردمن به یکی نظاره دوا کنی) شارام ته و فەرهنکه په‌سه‌ند نا‌کا.

فەرهنگی مه‌وله‌وی په‌سه‌ند ده‌کا که ده‌لی: (مرا عاشق چنان باید که هر بادی که برخیزد - قیامت‌های هر آتش زهر سوی برانگیزد). ته‌مه خوشه، که له‌م فەرهنکه هم‌خه‌م، هم عیشق، هم حه‌ماسی، وه‌فره‌شتی تر ده‌نگ ده‌داته‌وه، من ده‌کوشم له‌ئاوازه کانمدا فەرهنگی کوردی بگونجینم چونکا، موسیقی کوردی که م و کوری تیدانیه وله‌ته‌وه‌له‌وه تا‌ئاخره که‌ی هه‌موحه‌ماسییه. هه‌ندی که له‌ده‌ره‌وه‌ی ولات گه‌راونه‌ته‌وه گه‌یشتونه‌ته هه‌ندی ریزه‌کاری و نازک خه‌یالی‌وه‌لایان‌وايه‌ته‌بی موسیقی سونه‌تی بگورن و ته‌وانه‌ی خوشیان له‌موسیقی سونه‌تی دی، پی‌له‌سه‌ر ته‌مه‌دائه‌گرن، به‌لام هه‌ر دو له‌هه‌له‌دان: هه‌روه‌ک عومه‌رخه‌یام ده‌لی: (قومی متحیرند در مذهب دین - قومی متفکرند در شک و یقین - ناگاه منادی درآید ز کمین - که ای بیخبران راه نه‌آست و نه‌این) ته‌بی زورتر بیربکه‌ینه‌وه‌و موسیقی کوردی و ئیرانی که به‌سه‌دان ساله بی‌خاوه‌نه، دانیشین چاره‌ی بکه‌ین، ئیستابه‌داخه‌وه‌له‌نیوگه‌نجاندا موسیقی غه‌رب ره‌واجی زورتره. ته‌بی ته‌مه‌چار بکری. ته‌م قسانه‌نیشانه‌ی بیری وردو تیژوژیرانه‌و جوانی شارامه‌و دیاره‌له‌جم و جو‌لدایه‌و ناوه‌ستی، شارام نارزی ده‌لی: به‌باوه‌رم هونه‌رمه‌ن که‌سیگه‌که‌وه‌سه‌ر وه‌خت خوه‌ی هه‌ر کاریگ ته‌نجام بییه‌ید. چون که وه‌خت ته‌رزشی فره‌س. وه‌کاریگ که وه‌خت ته‌نجامی نیه‌ید، مینیده‌تیرویل و بی‌هه‌ده‌ف.

که‌م مایه‌بون ئیمه‌له‌وه‌سه‌که‌موسیقیه‌گه‌مان ئاسمانیه، وه‌لی خوه‌مان بوچگیم! ئیمه‌یای نه‌گردیمه‌وه‌گه‌رد موسقیه‌و په‌روه‌رش پیابکه‌یم و گه‌ورا بومن، یای نه‌گردیمه‌وه‌گه‌رد موسقیه‌و هور بکه‌یم.^۱

۱- ته‌مه‌و تووژیک بووه‌که‌به‌ریزکاک‌عه‌لی‌فه‌یلی‌به‌ریووه‌به‌ری‌نوسینی‌کوواری‌ئاوینه‌له‌ته‌ک‌شه‌هرام‌نازریدا‌به‌زاراوه‌ی‌کرمانی‌ته‌نجامی‌داوه‌و‌له‌ژماره‌ی‌۱۳‌چاپی‌۱۳۷۲-‌وله‌په‌ره‌ی‌۶‌تا‌۱۳‌ی‌ئاوینه‌بلاو‌کراوه‌ته‌وه‌و‌منیش‌که‌لکم‌لیوه‌رگر‌تووه،‌خواهه‌مومان‌بوخزمت‌کردن‌به‌زمان‌و‌فەرهنگ‌و‌ته‌ده‌ب‌و‌عیلم‌و‌زانین‌و‌هونه‌ری‌کورد‌ه‌واری‌سه‌ریخات‌(شه‌پول).

۳۰۲ - شه پۆل

عوسمان کیمنه یی

عوسمان کیمنه یی گۆرانی بیژنی ئازیز و ناوداری کورد هونهر وه روه رانی کورد هه میشه به درژیایی میژوی کورد و کوردستان نه خشی زورگرینگیان بو پاراستن و بهرز کردنه وهی فهره نگی نیو کورده واری گرتو ته بهر، له و نیوه دا هونه ر مه ندانی به شی هه ورامان که له هوره که لکیان وه رگرتوو وه نه وه ش ئاهه نگیکی کۆنی کورده و ده گه ریته وه بو سه رده می بهر له دا هاتنی ئیسلام، سه رجه له ی پاراستنی نه و فهره نگهن، کاک عوسمان هه ورامانی له سالی ۱۳۱۵ی هه تاوی له گۆندی کیمنه ی سه ر به هه ورامان له دایک بو وه له پاشان له گه ل باوکی و دایکیدا چۆته ئاواپی (نارنجله) ی هه ورامانی نه و دیو و ژنیشی له ئاواپی (گه چینه) ی سه ر به هه ورامانی به شی گه رمین هینا وه و ناوی (به هی) خانمه و کچی حه مه ی محیدین، مه حی دینی حاجی حه سه نه له گه چینه ی باخه کۆن وله هۆزی حاجی سورهن و کاتی گه را وه ته وه به شی ئه م دیو له ترسی زولمی پیاوه کانی شا گه را وه ته وه بو ئه و دیو له ۱۳۴۸ له دارته کاندنی گۆیز ده که ویته خواری و قاچیکی ده شکێ که شیخ محه مه د سادق هه ورامانی بو پی هه ل ده به ستی و چاکی ده کاته وه، زوریش ده س ته نگ بون و سه ره رای ئه وه ش سه دام زوری بو هیناون تا ئاواپه که چۆل بکن و بچینه ئوردوگا؛ به لام چۆنه ته (هه له بجه) که به داخه وه له سالی ۱۳۶۹ دا سه دام به گازی شیمیایی هه له بجه ی ئاگرداو (له ۱۶ و ۱۷ و ۱۸ / ۳ / ۱۹۸۸ی) زاینی که کورده واری و شاری هه له بجه ی شیمیاباران کرد، زیاتر له (۵۰۰۰) که سی له ژن، زاروک، پیاوی پیر، مندال، میر مندال، کچو کوری قر کردوه موخه فه بون و شه هید کران به ده سی سه دام^۱ هونه رویری به ریز کاک عوسمان کیمنه یی و خیزانی دوباره ئاواره ده بن و له که ژه کانی عه بابیلی، هاوار، چه می ته ویله و شوشمی یه وه هاتونه ته (پاوه) و له ویشه بو ئوردوگای سه ریاس و له ویشه وه بو ئوردوگای ده ربه ندی دزلی و له ویشه وه به ئیجازه ی کۆماری ئیسلامی ئیران چونه ته (مه ریوان) و نیشته جی بون. عوسمان کیمنه یی ۶ کور و ۲ کچی هه یه و بو ماوه ی چل سال زیاتره گۆرانی ده لی و به تایهت (سیاچه مانه که چهن به شه: مام

۱- بو زاینی جینایه تی سه دام و سه دامیان بروانته باسی هه له بجه ی سوتا و هیرو شیمای کوردستان له کتیی زانا بانی کورد ج ۴ و ۵ په ری ۲۱۶ تا ۲۴۷ به قه له می (شه پۆل) چاپی سالی ۱۳۷۴ - تاران عه فله قی سه دام .

۳۰۳- باوی کوررده واری

حه یدهر کاکه، ره شه غولام وه تا ۱۰۰ جوړه، که بی موسیقی ده خویندری و واژه ی شادی تیدا به کار نابریو ته نیا تازیه خوینی و پرسه یه. یا (چیله) که به موسیقی و چه پله ریزان و له کاتی شادی و خوشیدا ده خویندری، دایک و باوکی کاک عوسمان ده نگیان زور خوش بووه و (سیاچه مانه) یان باش و تووه.

عه شقی ئیوارهی سه ره بی کانی
رؤژ ئاوائه بی، چه تاریک دایه
مانگ به تریفه ی ناودی ئه کاکه یل
«سیاچه مانه... سیاچه مانه...»
«سیاچه مانه... سیاچه مانه...»
دهردت له مالم نه ونه مامی نو
ئه و گورانیا نه که به (گیانه کهم له یل و... دوا بی دین (سیاچه مانه) ن که ده بی گهرو،
واژه بکیشی و ئه وانهی که به کیشانی که متره وه، ده خویندرین، ورده به زم یا گوش یان پی
ده وتری، وه ک (هه ی داد هه ی بیداد تو خوا گرانه ن دهردم - سه یری بالا کهن به خواته مام
نه کهردم) وه گورانی (شیخانی) که جوړی پارانه وه له بهرخوا و پیاوچا کانه، کاک عوسمان له
مندالیه وه (سیاچه مانه) له باوک و دایکیه وه فیرو بووه، وه له کاک ئه حمه دی لالو حمه حاجی
(نازاری) فیرو بووه و (باوانه که ی باوانم ههرتوگیانی شیرینم - تو خواله خوام داوا یه مهرگی بالا
کهت نه بینم ی له گهل ئه وان خویندوه.

کاک عوسمان باوه کو، نه خوینده واره، به لام خوامیشک و حافیزه یه کی به وزه ی
پیداوه و شیعری زوری له شاعیره گه وره کانی کوردی له بهر وه ههروه ک ههنگ وایه و ریگای
دور ماندوی ناکات و له جوانترین گول شیره وه ههنگوین ده گری و شانهی ههنگوین سازده کاو
به خه لکی ده دا، تابینوشن و شفای دهردوره نج و نه خوشی و ناخوشی دل و دهرونیان پی بی.
(فیه شفاء للناس) کاک عوسمان ته نانهت خویشی شیعو هونه ی و تووه و ئه گه ر شیعریکی
ناریکی بیستی خو ی به زهوق و قهریحه ی خوا پیداوییه وه، راستی کردوئه وه و ئاههنگ و

۳۰۴ - شه پۆل

گۆرانیه که ی خۆی پی رازندوتهوه، ده لاین: جاریک له هه له بجه به زۆر ده بیه نه سه رده رسی نه هیشتنی نه خوینده واری، به لام به چه پله لیدان (ئوخه ی له رزانه... موباره کت بی لیره و په روانه) یا (هوخره له خر مال سور بیه ده سمال - هاره ی میخه ک بهن باوانم، رویشته وه بو مال) بو ماموستا که ی که نیوی (هیوا) بووه و له (هه له بجه) به گازی شیمیایی خه فه بووه و شه هیدکراوه، ده خوینی و ئه ویش له باتیان شاده ی که لاسی شه شه می سه ره تایی پی ده دا، به فه رموده ی گۆران، به لام چ بکه ین له نیو چاوی ره شی به عزیی زه کای گه وره - وه کو توی گولی دم با، له سه ر به ردیکی ره ق ئه روین. خواله و مروفه بی سه واده، ئه و هونه ره ی خولقاندوه. ده لاین: گۆران له سه ره مه رگی (هیوا) شیعیک ده خوینته وه، کابرایه کی به زه وق به گۆران ده لی: خوزگه تو هه مو روژی کوریکت ببوایه و بمردایه تاتویش شیعی وات بو دانابا. ئاواره بونی کاک عوسمان وای کردوه له وه تی له هه له بجه ی شه هید هیروشمای کوردستان ئاواره بووه، گۆرانیه کانی پرسۆز ترن و ئاگر له مروف به رده دن، دیاره هه مو ده زانین کاتی ئوموکولسوم له قاهیره گۆرانی هه ماسی ده خویند چ ئاگریکی هه لده کرد تا سه ربازو سپا، به دژی هیرش کار، هان بدا، یاشوان په روه ری کورد یاره زازی و هونه ره رانی کورد چلو ن به ده نگ و ئاوازی خویمان خه لک شاد و سه ر خو ش ده کهن، ده گیر نه وه کاک عوسمان جاریکیان له (گه چینه) وه به ره و (کیمنه) دی و له ویوه به نیو گول و گولزاری خه ملیوی هه واره به رزه کانی (که لی تایشی) له پشتی (هه فره) وه و له ویشه وه به (قولوبلچی) دا تی ده په ری و ده روانی (رانی) گوندی (کیمنه) له وی له په چه دراوه و وه رزی به هاره و مالآت تیر و پرن و مو لیان خواردوه، ئه ویش له بان ئه و یاله وه ده ست ده نیته بنا گوئی و (سیاچه مانه) یه ک ده خوینی به م شیعرانه وه (هه ی داد هه ی بی داد ناسکی وه ی گرانه ن ده ردم تو خوا له یل و...) مسته فاشوانی قه لاجی دلی: په زیک کاتی ئه و ده نگه ی بیست، ورما و سه ری به رز کرده وه و روی کرده لای ئه و ده نگه و چه ن جار باراندی.

وتمان (هوړه) له روژگاری زهردشت بهرله ئیسلام بهناوی موناجات و پارانه وه - هه بوه ولمو روژگار هوه به یادگار بو ئیمه یی کورد ماوه ته وه. هوړه ئاهورامزدا، که لاهور، که لهوړ، لیک نیکین واژه هی هوړه واتای هوړه زیاتر له بیلوار گاوهره، (کامیران) کامیاران، ئیلام، لورستان، له نیو هوژی که لور، سنجابی، قه لخانی، کرگا، ئه حمه د و هندو... هه یه و به کارده بری چونکائو مه لبه ندانه که جیرانی عه ره بی عیراقن و هه میسه جهنگیان بووه و به شوین شه هیدداندان بوته عزاو پرسه و که متر دهره تانی شادیان هه بووه، ئه وه یه جلکی ئه وانه به تاییه ت ژنایان بهرهنگی مه یله و ره شه، دیاره مروف که خه فته تباربو، پارانه وه و گورانی لیک ئه دا، به ئاوازی گونجاو له گه ل ئه و بارو دوخه روچی و گیانیه، دهنگ بهر زده کاته وه و هاوارده کا وله بان یالی کیویکه وه دهس ده کا به هوړه چرین وله بیخی دل و دهر ونه وه، به واژه کانی ئه و ئاوازه دهر دو رهنجی چند ساله ی دهرده بری. شیعی هوړه واتای حیماسی و نازایه تی و بهزی ئه دا که تا که تاکی له راست هیرش دژو دوژمندا، وه ک پولابووه. له شاعرانه دا هست و ئی حساساتی هوړه واری، به نیشاندانی، نازایی، غیرهت، ئوگربون به: ئاو، نیشتمان، نه بهزی باو باپیران و بهرگری له مال و خاک و ناموس و... وه ک ئه م شاعرانه: (۱) - دلّم له ت له ته، بیری وه ته ن ئه کا - وه ته ن ئاوا بو! کی بیر خوّم ئه کا ۲ - یادی گوزشته ی هام فهدانم که رد - کوردستان محال، هه ورامانم کورد ۳ - سویندی پی بخوین تا وهر وی مردن - کو تایی نه که یین له توله سندن) - شیعی پیوه ند دار به سروشت که له لایین شاعیرانی که وهره ی کورده وه به شیعی په سنی خوړسک و سروشت کراوه، یابه وینه ی فولکولورو که له پور شیعه کانی به سهر زارانه وه، ماوه، که زیاتریان جوانی و رهنگینی و گول گولینی سروشت به یان ده که ن و له ته ک دهشت، کیو، چومه له ئاو، زهوی، ئاسمان، بهرد، دار، ئه ستیره قسه ده کا وه ک ئه م هوړه) ۱ - فه سلی نه و وه هاره، وهختی گول گه شته ن - سهر زه مین بهرهنگ سارای به هه شته ن ۲ - هه یمای زمستان ته شریف نه بهردن - نه و روژ گول موژده وه هار، ئاوه رده ن ۳ - وه هارن، سهوزهن، ئاوه ن، سه رکاوه ن - هاژه ی وه فراوه ن، شاخه ی شه تاوه ن - شیعی ئه ویندارانه که زور جوان ئاوازی کوردی به شیوه ی ته رانه (ستران) گورانی، غه زه ل، مه قامات، هوړه، ده خویندری و قسه له دوری یار، فیراق، ئاره زو، نازداری یار، ئه وین، هیجر، توران، وه سلی یار و... ده ئاخوی

۳۰۶ - شه پۆل

وه ك هۆره ی ۱ - (دله كوت بای... ۲ - شهرت بو، وه داخت بچم نامه وه - هفت فرساق
ئه ولای مولك شامه وه ۳ - سینه ی من بدرن دله كه م ده بارن، وه بان ئه ودله بانگي هه ل بارن ۴ -
قال كه فته «قه يتويل» زله وه «باخان» - مال بيوه ی، شوی مردی، بی، وه چراخان.
ئه مه يش هه ندی له شیعری سكالای دل، كه كا ك عوسمان كیمنه بی وتویه تی:

به لام به زمه كه ی من جارنم رۆ	په ی چۆل مه نده كه ی هه ورامانم رۆ
جیگای سه یرانگای براده رانم رۆ	كو یله و دالانی بزازه رانم رۆ
سه یری چه م و دۆل دلاوه رم رۆ	هامنه و پالانی دزاوهرم رۆ
چه م و دۆله كه ی من بی سه رم رۆ	شلانا و مالیدا ئاویسه رم رۆ
سه یری چه م و دۆل من باخانم رۆ	به لڅه و بیاره ده گاشیخانم رۆ
سه یری سه یرانگای چۆل و هو لیم رۆ	شنرو ی وهاوار مه م وه زگیلم رۆ
ئارو لوانی كه لی ئه شكه هو ل	من چاگه زانام حه لچه بیه ن چۆل
جاده ی حه لچه زه مه قی و سیروان	گشت خویناویه به خوابراگیان
حله بچه و خورمال هه تا شه میران	ئه وناوه ناوه گشت بیه ن ویران
ئه گه ر مه پرسی به دلیه وه گیانی	چه ن لاشه ی شه هید كه وتوو ه خه رپانی
سوره هه لاله وه هم چنورم رۆ	شاخی قه ره داخ شاره زورم رۆ
حله بچه و خورمال، گولف و گیاچینه	هیچ كه س نه دیه نش زولمی ئه چینیه
ئاواره ی وه تن خه یلی سته مه ن	نه جیاتی شادی ره فیتم غه مه ن
بابده م به سه ردا هه ردو ده ستی خو م	بو چۆلی وه تن بو بی كه سی خو م
قه لای مه ریوان وابه رابه رم	تیری غه ربی دانش جگه رم
مه ته رسو بمرو داخ له دلیم بو	خاکی مه ریوان ئاه و گلیم بو
هه روه ختی مه ردا وه سه ته ن ئامان	ته رمه كه م به ردی روبه هه ورامان
ئه سه پرده م كه ردی جاسه ر دیاره	بالیم دیار بو ناحیه ی بیاره
خوای بان سه ر، کارئی كه ره پیم	منیش گیلوه په ی وه ته نویم
ئازیز دیاره ن واده ی لوامه ن	ئه لویدای ئاخه رئه وه نامامه ن

دهوله ته که ی وه سل پاش نه زه والهن جاری و تهر دیده ن بالآت مه حالهن
بابه یو شیوه ی شیرین رازه که ت ته سکین بو به دل ئاوات وازه که ت
نهر ئامستش ئازیز په ی دلّه ی غه مگینت عه مری دوباره ن جاری تهر دینت
وهر ناستش ئازیز تو به سه لامهن دیدهن یارانه مه گهر قه یامه ت.

نوکنه ی جوان، له بابه ت موسیقی سهر زه وی ئیلامه، دوزاناو لیکوله ر به ناوی (پ. ئامیت) و (ده بیلو. هنیز) ده نوسن: موسیقی لیدان له جه ژنی مه زه بی و قوربانی کردندا سی هزار (۳۰۰۰) سال بهر له زاین له ئیلام به ریوه براوه. (پ. ئامیت) مؤزیککی له شوش دیوه ته وه که ته ختیکی ره وانهو خوایه کی له سهر دانیشته، چهن که سییش شانیان داوه ته بهری و بهری ده که ن و یه کیکیش دو هه نگاوله پیشیانه وه، ده رواو که ره سته یه کی موسیقی به ده سه وه یه ولی ده دات. ده بلیو. هیتز ده نوسی: له ده ورو بهری ۲۲۲۰ - ۲۲۴۰ بهر له زاین ده سته نه وازنده له بهر ده م ده روازه ی مه عبه دی (شوش) ده بیندرین که خه ریکی موسیقا لیدان، دیاره هم دو قسه له و دوزانایه، نیشانه ی نه وه یه که ئیلامیه کان زوله سومری یه کان فیری موسیقی بون و موسیقی کورده ماده کانیش ههر به و پیو دانه بکونه - برواننه ئاوینه ی ژماره ۱۸ و ۱۷ چاپی ۱۳۷۳ موسیقی سهر زه مینی ئیلام به قه له می زانای به ریز حه کیم مه لاسالچ (شه پؤل).

□ عه لی نه کبه رشکارچی هم هونه روه ره که وه ک کانیاوه کانی (اشترانکوه) هه لده قولی و تافگه ده کاو ده جو ش و ده خو رۆشی له سالی ۱۳۲۸ ی هه تاوی له ئیستیگای ریگا ئاسنی (چم سنگر) ی لورستان له دایک بوه و له زار وکیه وه نه وینداری (که مانچه) یه وزور جوان و هونه روه رانه و ئوگر دارانه که مانچه نه ژنه ی و لی ده داو له م ریگاو خزمه تی زوری به ساز و ئاوازی کورد لوری کرده، له لورستاندا، هه روه ک مه لهندی کورده واری جو ری موسیقی مه لهنده به مه لهندی فره قی هه یه، بو وینه (سیاچه مانه، هوره، مور - و...) زور کونن و له لورستانیش باون، گورانیی (عه لی دو سی) له ته ک خویدا دنیایی خه م، شادی، شکو، گله یی، تیدایه، جار جاره شمشیر که لی به واتای نه خلاقی وه ک (بارکنیه تا بارکنیم دئی مولک دلگیر - تود خوسه م د حه سره ت هه ردو بییم پیر - یا هه رگولی ک گولچنش بی ف هزار که دوه میه که واتای نه خلاقی هه یه. (مویه) یا مورد که که سانی (مویه) ده خونین که خه فه تیان زوره

۳۰۸ - شه پۆل

ياکشکه شیرازی که میر نه ورۆز که ناشقی کیشۆله یه کی گچکه ی لوری شیرازی ده بی به شیعر پیی هه لده لی. یا گۆرانی (هالوه ی گه نم خره - که وش ته لا - مهربه م، یا گۆرانی (قه ده مخه بیر دلیو جوو، پایاشه میشوره - تیاش چی تنه نگچی کیویانه میجوره - له م شیعره دا دو وینه ی جوان هه یه: ۱ - ژنیك له نیوئاو پای ده شوا - ۲ - وینه ی هماسی و نه بهزی و ئازایی ژنه لوریك که چاوه جوانه کانی به تفه نگچی گه لی ته شبیه کراوه که زه ردوچیا کانی گرتۆته بهرچاوه دیری تا نه چیریك په یدا بکات چ غه زالی کیوی یا دوژمنی زالم که ده لی: قه ده مخه بیر، قه ده مزنه دمین میشو - کورک و په شم جه میکنه سی قه وم و خیشو) که قه ده مخیر به وینه ی قاره مانیك به نیو رانه مهربه کانداه گه ی و خوریه کانی کو ده کاته وه، بوخزم و کهس و کارو هه ژاران. یا گۆرانی (به میرم، میری) که بو ئازایی جه نگجۆیان ده وتری. یا گۆرانی (هه یفه له یا سیت بیارم) که ژنان له بوک هیناندا ده ی خوینن. یا گۆرانی خه رمان کوتان، مه شکه ژه نندن، لایه لایه، وه گۆرانی دایه دایه زور قووله و هماسی یه که له موسیقی به ختیاری، لوریدا - ره شیدی، سقای، شوکره لی ره زایی - میرزا وهندی... گۆرانی جوړبه جوړیان خویندوه - یا هیمهت عه لی سالم، پیروه لی، حوسین سالم که له پیشکیسوه تانن، شاه میرزا مرادی وه ستای زورنایه، له هه موآ چا کتر خوالیخو شبو حوسین عه لیخانی یه. عه لی ئه کبه ر شکارچی بو کاری هونه ری خو ی له شیعره ره حمانپور، ترکمیر، ئازاد به خت، مه لا منوچه ر - ی کو لیوه ند، نه وه دارو که بو ئاهه نگی لوری بوزمیری سازدراوه یا له شیعره فولکلوریک که لک وه رده گری. بروانته ئاوینه ژماره ی ۱۷ و ۱۸ و تو ویژی کاک عه لی فه یلی له گه ل شکارچی دا. شه پۆل •

که ماله دین:

موسیٰ کوری یونس کوری محمه دی هه ولیری کوری

مه نعه ۱۱۵۶
۱۲۴۳ ز
۶۳۹-۵۵۱

که ماله دین عه لآمه. ئه بولفه تح (موسا) کوری ئه بولفه زل یونس کوری محمه دی کوری مه نعه کوری مالیک کوری محمه دی له موسل دا لای باوکی زانستی فیهی خویندوه. ئه وسا چوو ته به غا له فیرگیه نیزامیه دا عیلمه کانی تری له فه لسه فه و که لام و ئه قلی و نه قلی ته واو کردوه و له وی به (ئین یونس) ناوی ده رکردوه- له پاشان گه راوه ته وه موسل و له فیرگیه (که ماله یه): (که ماله دین شاره زو ری) خه ریکی ده رس و تنه وه بووه هه ر له و فیرگیه دا عیلمی مه نتیق، حیکمه ت، ته بیعیات، ئیلاهیات، پزیشکی، هه یئه ت، حیساب، هه نده سه، جه برو موقابه له موسیقا و زیج و زانسته ریازی یه کانی به ده رس گوتوته وه و بره وی به وزانسته نه داوه. عیسه وی یه کان و جوله که ش، (ئینجیل) و (تهورات) یان لای ئه وزاته خویندوه و باوه ریان به زانستی ئه وزانیه هه بووه. به کورتنی بلین: (له گشت فه نیکا که له میردی ئه وفه ن و زانسته هه رخویی بووه). له مه زنی و زانایی و به ریزی و پوخته یی ئه و بلیمه ته کورده هه رچی بنوسری که مه.

له کاتی دهرس گوتنه وه دا نیازی به کتیب نه بووه. فهقی کان مه تنی کتیبه که یان بو خویندو ته وه و ته ویش له به راقه و به یانی کردوه و باسه رهق و سه خته کانی بو شی کردونه ته وه و فیری کردون و تی گه یاندون، موسی کوری یونس زانستی خیلاف ووصول و ویزاوه ری له (نظامیه) ی به غا لای (که مال نه بی به ره کات عه بدو ره حمان محمه د نه باری) خویندوه و له به ریشا هه ندیک لای شیخ نه بو به کر یه کتا کوری سه عدون قورتوبی خویندویه تی.

• موسی کوری یونس له دواییدا گه راوه ته وه، شاری موسل له مزگه وتی نه میر زینه دین خاوه نی هه ولیر دوا ی مردنی باوکی که بوته دهرس بیژر^۲ موسی کوری یونس له هه موزانست و فه ره ننگ و مه عاریفی باوی سه رده می خوی زور زانا ودهم هه راش و قسه زان بوه وله هه موزانسته کاندا هه رشه پولی داوه، وینه ی له وروژگاره دا که م بوه به تاییه ت له زانستی (ریازی) داوینه ی نه بوه.

فه یله سوفی میژو کوری خه له کان له په راوه ی (وه فه یاتول نه عیان فی نه بنائی نه بنائی زه مان) دا نوسیویه تی: نه بو فه تح موسی کوری نه بی فه زل یونس کوری محمه د کوری مه نه کوری مالیک کوری محمه د ناو داربه (که مالله دین فه قیه ی رجه ی ئیمامی شافعی یه و له سالی ۶۳۶ی مانگیدا له موسل چاوم به م زانا گه وره که وتوه و زور جارن نه چومه لای چونکا له گه ل باو کم زور دوست بوه. به داخه وه چون به له ز به ره و شام: ۳ نه رویشتم نه م توانی زانستی لا فیر بم.

۱ - یونس له روژی دوشه مه ۶ی مانگی محه ره می سالی ۵۷۶ی مانگی بارگه ی به ره ولای خوا تیکاهه)

۲ - فیرگه ی نه و مزگه وته به (فیرگه ی که مالیه) ناو داره، چونکا که مالله دین نه بی فه فضل محمه د کوری نه بو محمه د شاره زوری سازی داوه که له وی بووه له ۵۷۲ مردوه.

۳ - (دهسه چه پ قامیشه لان - نه یزار) و . . . سوریه .

ئه‌لین: موسی کوری یونس ۲۴ فه‌نی زانیوه جا هه‌ر له به‌ر ئه‌مه
به‌تاقانه‌ی روژگار ناودار بوه.

ئه‌لین: کوری له په‌یره‌وانی رچه‌ی ئیمام ئه‌عزه‌م ئه‌بو حه‌نیفه په‌راوه‌ی
(جامع‌الکبیر) یان لاخویندوه‌و جوان بو‌ی شی کردونه‌ته‌وه‌و ته‌نانه‌ت
ره‌خنه‌شی له‌و په‌راوه‌ گرتوه.

زانستی خلافی عیراقی و بخاری و ئوصولی فیه، ئوسولی دین و
زانستی که‌لامی زور چاک‌زانیوه.

ئه‌لین کاتی کتیبه‌کانی فه‌خری رازی گه‌یشتنه‌ موس‌ل بیجگه‌ له
موسی کوری یونس هیچ که‌س له‌زانیانی موس‌ل زاراه‌کانی ئه‌و کتیبانه‌یان
نه‌ئه‌زانی هه‌روا (ارشادی عمیدی) ش که‌س وه‌کو ئه‌وی نه‌ئه‌زانی.

که‌ماله‌دین کوری یونس له‌زانستی حکمه‌ت و فه‌لسه‌فه و که‌لام و مه‌نتیق
و ته‌بیعی و ئیلاهیات و پزیشکی و زانستی ریازی، له‌ ئیق‌لیدوس، هه‌یئه‌ت و
مه‌خرویات و موته‌وه‌ سیئات و مه‌جیستی و حساب و جه‌بر و موقابه‌له،
ئیرتیماتیقی خه‌ته‌ئین، موسیقی و هه‌نده‌سه‌ی وا زانیوه، که‌س له‌و روژگاره
داتوزی ئه‌وی نه‌شکاندوه.

له‌بابه‌ت و یژه‌و و یژه‌وانی، و ویژاوه‌ری و ده‌ستوری زوان و صه‌رف و
نه‌حو، وه‌ته‌دریسی کتیبی سیبه‌وه‌یه‌ی، (ئیضاح)، ته‌کمیله‌ی ئه‌بی عه‌لی فارسی
(مُفَصَّل زه‌مه‌خشه‌ری) ماموستا یه‌کی، بی‌ها و لف‌بوه.

له‌زانستی ته‌فسیر و فه‌رموده‌ی پیغه‌مبه‌ردا کوپه‌ی زوره‌. له‌ (ئه‌سماء
الرجال) داده‌سی بالای هه‌بوه.

میژوی روژگاری عه‌ره‌بو و ورده‌کاری میژویی و شیعر و هه‌لبه‌ستی
زوری له‌به‌ربووه و زانیونی.

شهرحگه لیکی وردی له سه ر ئه و دوکتیبه نویسه. به واتایی تر، ئه وانهی واهه موکس به تیکرا زانیویانه، ئه و زانا کورده به تنیا هموی زانیون. کوری خه له کان، فه یله سوفی میژو نویسه تی:

له سالی ١٩٢٥ی مانگیدا روژیکدا شیخ ئه ئیره دین (مفضل) ئه بو عه مر کوری مفضل) ی ئه به هری خیوی حاشیه و کوبه، له زانستی خلاف وزیج دا، که دارای ته ئلیفاتیکی زور و مه شهوره، له شاری موسله وه هاته، لای ئیمه، له هه ولیرو له (دارالحدیث) دانیشته، منیش (کوری خه له کان) چومه خزمه تی بو خویندنی زانستی خلاف، روژیکیان ژماره یه که زانیان و فوکه های به غا هاتنه لای شیخ ئه ئیره دین (مفضل) که به راستی زانابو، دهس کرا به قسه و کولینه وه ی زانسته له کاتی و تو ویزا یادی (عه للامه که ماله دین) کرا. زانای ناودار (شیخ ئه ئیره دین مفضل) فه رموی: کاتی شیخ که ماله دین کوری یونس چوه حج و له ویوه هاته به غا من له وی بو؟

ئه توانم: بلیم: زانتر له ئه بو حامدی غه زالی نه هاتوته به غا به لام که ماله دین زور له غه زالی زانتر و بیرتیژ تر و به رزتر و پایه بلیندتر بوه. دیاره ئه مه شایه دی و قسه یه کی زله، که له وزانایه وه له بابته که ماله دینه وه به بیان کراوه.

ئه بی بزاین (ئه ئیره دین مفضل) زور زاناو پایه به رز بووه و په راوه ی (مجسطی) وه کو ئاوی شهوی ئه زانی و به ده رس له بهر ئه ی و ته وه. عیماد ئه بو عه لی عومه ر کوری عه بدو نور کوری مه جوج کوری (یوسفی سه نه اجی له زنی نه حوی به جائی) له ستایشی موسی کوری یونس: که ماله دین دا و تویه تی:

کمال کمال الدین لِّلْعِلْمِ وَ الْعِلْمِ
فَهَيْهَاتَ سَاعٌ فِي مَسَاعِيكَ يَطْمَعُ
اِذَا اجْتَمَعَ النَّظَارُ فِي كُلِّ مَوْطِنٍ
فَغَايَةُ كُلِّ اَنْ يَتَّقُوا وَ يَسْتَمِعُوا
فَلَا تَحْسَبُوهُمْ مِنْ عِنَادِ تَطِيلُوا
وَلَكِنَّ حِيَاءً وَ اعْتِرَافًا تَقْنَعُوا
تَجْرُ الْمَوْصِلُ الْاَدْيَالُ فَخِرًا
عَلَى كُلِّ الْمَنَازِلِ وَالرُّسُومِ
بِدَجَلَةٍ وَالْكَمَالِ هُمَا شَفَاءُ
لَهُمْ اَوْ لَدَى فَهُمْ سَقِيمٌ
فَإِذَا بَحْرٌ تَدَفَّقَ، وَهُوَ عَذْبٌ

وَإِذَا بَحْرٌ وَلَكِنَّ مِنْ عُلُومِ!

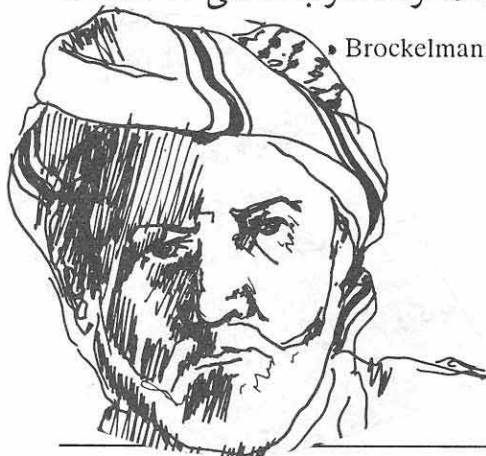
عنه للامه كه ماله دين: موسى كوري يونس كوري محمدهد كوري مهنه له
روژی ۵ شه مه پینجی مانگی سه فوری سالی ۵۵۱ی مانگی له موسل له دایک
بوهو له ۱۴ی مانگی شه عبانی، سالی ۶۳۹ی مانگی بارگهی به ره و لای خوا
تیکناوه و له موسل له گورستانی (باب العراق) دانیزراوه.

زانای ناودار ئیمامی شافعی روزگار ماموستا مه لا عه بدول که ریم
موده رس له (علما و عانا) دا نویسیویه تی: موسی کوری یونس نه مازانا مه زنه کورده،
له موسل ده رسی زانست و فیهی خویندوه و له سالی ۵۷ی مانگیدا له ویوه
به ره و به غا له فیرگهی (نظامیه) ی به غا لای سه ید محمدهد کوری «هبه الله»

۱ - له نه ورۆزی سالی ۱۳۲۳ی مانگی له گوندی ته کیهی خورمال له دایک بوه .

کوری عہدوللای سہلماسی کہ لہ ۵۷۴ ی مانگیدا لہ شاری بہ غا مردوہ
خہریکی پیا چونہ وہ یان بوہ^۱.

سہرچاوہ: وہ فہ یاتول تہ عیان فی تہ نبائی تہ بنائی زہمان ج ۲: ۱۳۲ و مفتاح
السعادة ۲: ۲۱۴ و مرآة الجنان ۴: ۱۰۱. (گہنجینہی فہرہنگ وزانست) بہرگی!
شہ پوُل و شذرات الذهب ۵: ۲۰۶. میژوی مہردوُخ و کوواری تاوینہ لاپہ رہی ۳۲
و ۳۳ ژمارہی ۱ چاپی ۱۳۶۸ ی ہہ تاوی بہ قہ تہ می (شہ پوُل). عولہ مائونا و
طبقات السبکی ۵: ۱۵۸-۱۶۲ و روض المناظر بہامش ابن اثیر ۱۲: ۱۳۵ و
الفلاکة و المفلولون ۸۴ و الحوادث الجامعة ۱۴۹ و Brock. S.I:859 و البداية و
النهاية ۱۳: ۱۵۸ و تہ بہ قاتی مو فہ سیرین داودی خ و تہ علامی زہ رہ کلی لاپہ رہ
۳۳۲ ج ۷ چاپی بیروت و معجم البلدان ج ۱۳ لاپہ رہی ۱۵ چاپی ۶ بیروت، تہ
بولفیدا: المختصر فی اخبار البشر ۳: ۱۷۷، ۱۷۸ و الصفدی: الوافی ۲۶: ۱۵۲، ۱۵۳ او
ابن ابی اصیبعہ: عیون الانباء - ۱: ۳۰۶ و مختصر الدول الاسلام ۲: ۱۱۰ و البغدادی
ایضاح المکنون ۱: ۷۵، ۱۳۵، ۲: ۱۳۶۷، طوفان: تراث العرب العلمی ۳۴۴-۳۴۸،
البغدادی ہدیة العارفين ۲: ۴۷۹ و Brockelmann: S,I:859

۱ - نوکتہ: سہلماس شاریکہ لای ورمی لہ تازربایجانی خوراوا دایہ، دوزانای ناوداری وہ کو
(عیماذ) و (کہمال) ی کورانی (یونس کوری عہلوانی مہاجیر) لای سہلماسی پیگہ یشتون • شہ پوُل •

عیماده دین محمدهد کوری یونس

۶۰۸-۵۳۵

فہیلہ سوفی میژو کوری خہلہ کان نوسیویہ تی:
عیماده دین ئہ بوحامد محمدهد کوری یونس کوری محمدهد کوری
مہنعہ کوری مالک کوری محمدهد. لہ رچہ و ریازی (ئیمامی شافعی) دا
فہقیہ کی پلہ و پایہ بہ رزبوه و برای عہ لائمہ کہ مالہ دینہ.
عیماده دین لہ روژگاری خویدا لہ (ئوصول) و خلاف دا پیشہ و ابوہ و زور
ناودار بوہ، کہلہ دورولآتہ و خہلک ہاتونہ تہ لای بو فیربونی زانست و
ژمارہ یہ کی زورلای ئہ وزانا کورده پیگہ یشتون و بونہ تہ مہ لاو مودہ ریس.
عیماده دین لہ سہرتا و ہ لای یونسی باوکی دہرسی خویندوہ لہ شاری
موسل دا لہ دواییدا چوتہ بہ غا و لہ فیرگہ ی: (نظامیہ) ی بہ غالای (سہ ید
محمدهد سہ لماسی) خہریکی خویندن بوہ، لہ زانست و عیلمی فیقہ و
(ئوصول) و خلاف دہسی بالای بوہ، لہ فیرگہ ی (نوریہ) و (عزبہ) و (زینبہ) و
(نقیسیہ) و (علائیہ) دہ رزیژ بوہ. لہ مزگہ وتی (موجاہد) ئیمام و خہ تیب بوہ.
پہراوہ ی (المحیط) لہ جہ معی بہینہل موہہ ز زہبی و ہل (وہ سیط) و (شہرحی
وہ جیز) ی ئیمام محمدهدی غہ زالی، لہ نوسراوہ کانی عیماده دین.

ٲم زانايه له ٲه قاييدو جه دهل و خلافيش دا نوسراوه ي هه يه و له روژي ٲينجه شه مه ٤ مانگي ره مه زاني سالي (٥٢٩) كراوه ته قازي شاري موسل له ٲاشان (شاره زوري) ٲه بو (فه ضائل) قاسم كوري يه حيا كوري عه بدوللا كوري شاره زوري كه ناز ناو ي (ضه يائه دين) بوه. له روژي چوار شه مه ١٧ ي مانگي سه فري سالي ٥٩٣ ي مانگي بو ته جي نشيني.

عيما ده دين زور ٲيا و چاك و خوونكاكار چاك و حازر جواب و له تيفه بيژوقسه خوش بوه، نوره دين خاوه ني موسل زور باوه ري به عيما ده دين هه بوه و فتواي فيقه ي خوي له و ٲه ٲرسي و له كارو بارا راويژي ٲي ٲه كرد.

عيما ده دين له سالي (٥٣٥) ي مانگي له دا يك وله ج ٢ ي سالي (٦٠٨) ي مانگي ده له موسل بارگه ي به ره ولای خوا تي كناوه وه ره له موسليش نيژراوه.

بنه ماله وكوراني يونس ناودارن، بنه ماله يه كي زانستي و گه و ره بون، زانايانيكي زور له و بنه ماله هه لكه وتون. زور به يان خاوه ن كتيب و ٲه راوه بون. (التعجيز) نوسراوي عيما ده دينه، (وه جيزي) ئيمام غه زالي كورت كردو ته وه، هه روه هاكتيبي (مه حصول) يشي له (ئوصول الفقيه) دا كورت كردو ته وه.

ٲه لين: تاخوي نه شتبي و ده سنويژر نه بوبي ده سي بو نوسينگ وقه له م نه بردوه و به رگي نوي له ٲه رنه كردوه.

سه رچاوه: بروانه به رگي ١ ميژوي مه ردوخ و علماء ناي مه لا كه ريم موده ريس و گه نجينه ي فرهه ننگ و زانستي شه ٲول و روژنامه ي شه هاده ي كوردي ٣ گولاني ١٣٦٣ هه تاوي و ٢٣ ئاوريلي ١٩٨٥ زاني و ٢/٣/٢٥٩٧ ك سالي ٢ ژماره ي ٧٤ به قه له مي (شه ٲول).

شیخ محمەد کوری ره سول
۱۱۸۱-۱۲۴۶ مانگی و ۱۷۶۷-۱۸۳۰ زاینی

ئەم زاناگە وەرە یە کە لە زانست و مەعاریفی ئیسلامی زورخواوەن بیرورایە لە
سالی ۱۱۸۱ کوچی مانگی و ریکەوتی سالی (۱۱۴۶ و ۱۱۴۷) هەتاوی
لە گوندی چارتای سلیمانی لە دایک بوە و کوبە یە کی زور وردی لە سەر پەراویزی
سە یالە کوتی (لە سەر کوبە ی خە یالی ، لە سەر شەرحی لیکولەر تەفتازانی
لە سەر کتیبی ئەقایدی نەسە فییە نوسیوہ.

نوکتە: شیخ نەجمە دین ئەبو حەفص عومەری نەسە فی کتیبکی بە ناوی
ئەقاید لە تەو حید و ئەقیدە دا نوسیوہ کە بە ناوی ئەقایدی نەسە فییە بە نا و بانگە،
لیکولەر تەفتازانی شەرحیکی لە سەر نوسیوہ و شیخ ئەحمەد خیالی پەراویزیکی
لە سەر نوسیوہ و شیخ عەبدو لەحە کیم سە یالە کوتی کوبە یە کی بە ناوی (زبدە
الافکار) لە سەر نوسیوہ ، و ئەم شیخ محمەد کوری ره سول شافیعی ئەشعەری
سەردەشتی سولە یمانیە ئی یە، کوبە یە کی لە سەر سە یالە کوتی نوسیوہ، کە زور
وردو بە کە لکە و لە ۳۵ سالی دا لە سالی ۱۳۴۶ ی کوچی مانگی دا، هەر وە کولە

(معجم المطبوعات) د دا نوسراوه ۱ له شاری سابلانغ (مه‌هاباد) به‌ره‌شه کوژی شه‌هید کراوه. به لام نه‌مین زه‌کی له تاریخی سوله یمانی وده‌ور و به‌ری دهنوسی به‌نه‌خوشی (وه‌با) له ۱۲۴۶ ای مانگی له سابلانغ وه‌فاتی کردوه. ثم شیخ محمه‌د - ی کوری مه‌لا ره‌سوله ما موستای مه‌ولانا موفتی زه‌هاوی بوه.

موفتی زه‌هاوی له‌باره‌ی ثم ما موستایه‌ی خوی فه‌رمویه‌تی: زانستی ریاضی له‌ده‌ست محمه‌د کوری ره‌سول هه‌روه‌ک میو و ابوه به‌هه‌ر وینه‌یه‌ک بیوستبا سازی نه‌دا (إِنَّ الْعُلُومَ الرِّیاضِیَّةَ کَانَتْ کُرَّةً بَیْدَ اُسْتَاذِنَا اِبْنِ الرَّسُولِ یُقَلِّبُهَا کَیْفَ یَشَاءُ) شیخ محمه‌د کوری ره‌سول کوری مه‌لا ره‌سولی دوهم کوری مه‌ولانا ره‌سول نه‌وه‌ه - که‌له زانایانی ناوه راستی سه‌ته‌ی یازده‌هه‌مه‌ه و له‌گوندی له‌گونه‌کانی سه‌رده‌شت له‌دایک بوه ولای مه‌ولانا عه‌للامه‌ه‌یده‌ری نه‌وه‌ل - ی ماوه‌رانی ئیجازه‌ی وه‌رگرتوه.

شیخ محمه‌د کوری ره‌سول دوا‌ی ئیجازه‌ی وه‌رگرتنی مه‌عاریفی ئیسلامی بو ماوه‌یه‌ک له‌فیرگه‌ی مزگه‌وتی سوری سابلانغ (مه‌هاباد) ی موکری خه‌ریکی ته‌دریس بوه و له‌پاشان له‌سه‌ربانگ کردنی داود پاشای والی نه‌چپته به‌غاو خه‌ریکی ته‌دریسی فه‌ره‌نگ و زانستی ئیسلامی نه‌بی و دوا‌ی ماوه‌یه‌ک نه‌گه‌ریته‌وه بو سابلانغ و تامردن هه‌رله‌وی دهرز به‌مه‌لا و فه‌قی یان ده‌لتی. ثم زانا ریازی زانه نوسراوه‌ی زوره، وه‌کو کوبه‌له‌سه‌ر شه‌رحه‌چه‌خمینی، کوبه‌له‌سه‌ر بیرجه‌ندی، کوبه‌له‌سه‌ر خولاسه‌الحساب، کوبه‌له‌سه‌رئه‌شکال التاسیس له‌زانستی هه‌نده‌سه‌دا، نویسی کتیبیک له‌جه‌بر و موقا‌به‌له‌دا، کوبه‌یه‌ک له‌سه‌ر عبدالحکیم له‌زانستی مه‌نتیق‌داو کوبه‌له‌سه‌رخه‌یالی له‌زانستی که‌لام‌دا، که‌هه‌ندیکی له‌ئه‌ستامبول له‌چاپ دراوه و گلکوی شیخ محمه‌د کوری ره‌سول له‌شاری مه‌هاباده.

مهولانا محهمه دکوری ره سول زه کی سه رده شتی، سابلاغی (مه هابادی) شافعی، نه شعری، موته که لیم (زانا به زانستی که لام) زانا به زانستی جه برو هه یهت و نه ستیره ناسی.

عومر ره زا که حاله نویسیویه تی: له ۱۱۸۱ مانگی و ۱۷۶۷ زاینی له چارتای سلیمانی له دایک بوه و له ۱۲۴۶ مانگی و ۱۸۳۰ زاینی له سابلاغ به ره شه کوژی کوژراوه. نوسراوه کانی نه م زانایه:

۱- چهن ریساله له جه برو فه له کیات دا.

۲- کوبه له سه ر سه یاله کوتی به سه ر خه یالی یه وه.

سه رچاوه:

۱- مه کارم آثار به رگی ۴ په ره ی ۱۲۸۷ و ۱۲۸۸ چاپی ۱۳۵۲ هه تاوی.

۲- سوخن سورایانی آذربایجان. موفتی زه هاوی ۱۳۷۳ ی لاپه ره ی ۱۴.

۳- موعجه مول مه تبوعات ۱۰۸ و میژوی مه ردوخ به رگی ۱ و میژوی

سلیمانی وده و روبه ری و مه شاهیر الکور دج ۲. لاپه ره ی ۱۵۳.

خه تی: سرکیس: معجم المطبوعات ۱۰۷، ۱۰۸ تاریخی سوله یمانی ۲۸۱

نه قل له معجم المؤلفین نوسراوی عومر ره زا که حاله، ج ۹ چاپی بیروت په ره ی

۳۰۹.

نه زه ره یه ۷: ۲۲۴ نه قل له نه علامی زه ره کلی په ره ی ۱۲۵ چاپی ۶ ج ۶

چاپی سالی ۱۹۸۴ از بیروت.

ئه بوبه سیر

مه یمون کوری جابان که به ئه بوبه سیر ناوداره ئه بی هه ر ئه و ئه بوبه سیره بی که له کاتی گه رانه وهی پیغه مبه رو یارانی له (حوده بییه) وه بو مه دینه، مسولمان ببووخوی گه یانده پیغه مبه ری مه زنی ئیسلام و له سوینگه ی ئه وه که ئه بوبه سیر له چیا و به نده نی (زولمه روه) خوی قایم کرد و کوری له عه ره بی تازه مسولمان به هه لاتن هاتنه لای (ئه بوبه سیر) له و که ژه دا کو بونه وه یه کیک له و را کرد وانه ی وا خویان گه یانده بوه ئه بوبه سیر (ئه بوجه نده ل) کوری سو هیل بو که په یمانی حوده بییه ی له گه ل پیغه مبه ر مور کردبو، یه کیک دیکه له وانه عوتبه ی کوری نوسه ید) بو.

هاتنی (ئه بوبه سیر) بو (زولمه روه) بوه هو ی ئه وه سپایه ک له تازه مسولمانان له و ناوه ناوه سازی و ته نگیان به کار وانیانی عه ره بی مه که و نه یارانی ئیسلام توند کرد و ئه م کاره ساتانه ی (ئه بوبه سیر) وه هاعه ره بی قوره یشی چاوترسین کرد که ناچار بون له پیغه مبه ر داوایان کرد ئه بوبه سیر و یارانی به رینه لای خوی و ئه و ماده په یمان نامه که ئه ی وت هه رکه س له قوره یش مسولمان بوو رای کرد بو لای پیغه مبه ر ئه بی بدریته وه له غو کراوه و ئه مه بوه هو ی

سه‌رکه‌وتی دینی ئیسلام و پیغمبر. ئەمە، یەکیکە لە و خزمە تانە وائەبۆبە سیر
مەیمون کوری جابان بەدین و ئیسلامی کردووە.

چریکە ی ئەبۆ بەسیر بەم جوهریە که لەوکاتە ی وامسوڵمانە کان لەگەڵ
حەزەرە تی محەمەد پیغمبرە ی مەزنی ئیسلام دا لە حودەبیبیە وە بەرە و شاری
مەدینە ئەگەرانیە و، ئەبۆ بەسیر که مسوڵمان بیو لە شاری مەکه وە رای کردبو، خوی
گە یانده ناو مسوڵمانە کان ودا خوازی کرد که پەنای بدەن. حەزەرە تی محەمەد چاک
وەلامی ئەدایە وە چونکا وای بیر ئە کردووە که نە وە کو فرو فیلێک لە کارابی و هوزی
(قورەیش) ئەبۆ بەسیر یان نارد بێتە لای تابزانن چلون ئە بزویتە وە بەلام دوا ی
لیکوئینە وە دەرکەوت که فیل نییە و (ئەبۆبەسیر) بە راستی مسوڵمان بوە بەلام لە بەر
ئەو هی لەمە که دا ئازاریان داو وە ترسیان وە بەرناو وە راویان ناو هاتو تە ئەو ناو.

جادوا ی ئەو هی (ئەبۆبەسیر) هاتە نا و کوری مسوڵمانانە وە دوکەس
لە هوزی (قوریش) خویان گە یانده ئەو ناو وە بە حەزەرە تی محەمەد یان راگە یانده
بە پی ئەو پەیمانە ی و لە حودەبیبیە مؤرکراو، ئەبی (ئەبۆبەسیر) بگیریتە
دواو.

حەزەرە تی (عومەری) کوری (خەتاب فەرموی یا (رەسولەللا) ئە
مجارە نابی ئەم مرو فە بدەیتە دواو چونکا پەنای بە ئیمە هینا وە نابی بیدەن بە
دەسە وە و بگەریتە وە دواو، بەلام حەزەرە تی محەمەد (د-خ) فەرموی: ناتوانی
ئەو پەیمانە ی و تازه له نیوان ئیمە و کافرە کاندای بە ستراو، بیداته دواو ئەو

۱- بەرله ئەبۆبەسیر پیغمبر ئەبۆ جەندەل. کوری سوھەیلی بە کافران دابو وە

دوکه سه والمه که وه هاتون (ئه بوبه سیر) یان له بهر چاوی مسولمانه کان قاچیان به شریته بهست وله بان وشتره که وه شه ته کیان داو به ره و مه که گه رانه وه دواوه. ئه بو به سیر مروفیک بو ئازاودلیرو به قه وهت و خودان وزه وهیژ. کاتی به ره و مه که ئه یان برده وه له ریگا توانی ئه و په ته ی والاقیان پی به ستبو بی پسینی و خوی ده ربا زو رزگار بکا. (ئه بوبه سیر) له سه روشتره که وه خوی فری داوه ته خواری و یه کیک له و دو عه ره به نیگا بانانه ی خوی ئه کوژی و ئه وی تریشیان له ترسا رای کرده.

ئه بوبه سیر به م جو ره هم له دهس قوره یش رای کردو هم پیا و یکیشی له وان کوشت، دیاره له م سوینگه وه خوینی کوژراوه که یان له (ئه بوبه سیر) ئه ویست.

جائه وه بو ئه بو به سیر روی کرده هه ردو به رد و چولگه.

شه نفه ره: شاعیری عه ره ب زمان له زمانی (ئه بو به سیر) وه به وه عه ره بانه ی وا به دوی ئه بو به سیر که وتبون ئه لی:

(ئه ی برایان به دوی منا مه بین چونکا من ریگای هه ردو چولگه م گرتوته به رئه مه وی له وی دوست و ها والی تازه بو خوم بگرم.

ئه ی دوستان دوام مه که ون چونکا من ئه توانم به ته نیا بژیم و رای بو یرم و له تاریکی شه و بروم و ریگا بیرم، دوست و ها والانی من له چولگه دا پلینگی قه وی و پر مه ترسی و گورکی چالاک و که متیاری بالدارن.

ئه بو به سیر دوا ی ئه وه ی رای کرد خوی گه یانده هه ریمیک ناوی (زولمه روه) بو. دوا ی ماوه یه ک (ئه بو جه نده ل) یش له مه که وه رای کردوله و هه ریمه دا خوی گه یانده (ئه بوبه سیر) له پاشان مسولمانی تر به ناوی (عوتبه ی کوری ئوسه ید) له مه که وه هه لات و ریگای (زولمه روه) ی گرتته به رو

یهک واحیدی ئیسلامی، یا به را ویژی ئه و سه رده مه (یهک ئومهت) ی نوی یان ساز کرد.

ئهم کور و کومه له ی وا له (زولمه روه) کویونه وه و یه کیان گرتبو، بهر په یمانی ته رک ی هه را و جهنگ و هه لمهت و په لامار بردنی: (حوده یبیه) نه ده که وتن، چونکا هه ریمی (زولمه روه) له بن فه رمانی مه دینه دا نه بو و چه زره تی محمه دیش نه ی ده توانی له و هه ریمه دا ئاوقه یان بی و بیان گری هیمان سالیگ له مور کردنی ئه و په یمانه را نه بور د بو که ژماره ی مسولما نه کانی (زولمه روه) ئه ونه زور یون توانیان سپایه ک بو خو یان پیک بهینن و بی که ندو کوسپ هیرش بکه نه سه رکاروانه کانی مه که، جا ئه گه سه رکاروانه وان و پیاوه کانی قوره یشیان بگرتبا ئه یان کوشتن و تالانیان ئه کردن، ئهم کوری ئه بو به سیره به جور یکی وا دنیا یان له هوزی قوره یش کرده چه رمه چوله که، که ناچار بون داوایان له پیغه مبه ری مه زنی ئیسلام کرد، ئه و مسولمانانه ی که له ئه بوسیر ئالاون و له مه که وه رایان کردو ته مه لبه ندی (زولمه روه) و له ویوه هیرش ئه که نه سه رکاروانی قوره یش بانگیان کاته شاری مه دینه لای خو ی رایان بگری، بی ئه وه ی بیان داته وه به خه لکی مه که.

چه زره تی محمه د (د-خ) له (قوره یش) داوای ده سنوسی لی کردن تا له م با به ته وه به لگه ی به ده سه وه بی. ئابه م جور له ریگای خزمه تی کورد یکی وه کو ئه بو به سیر، یه کیک له مه رجه کانی په یمانی (حوده یبیه) که مسولمانه کان ئه وه یان زور به سوکی و که م و کوری بو خو یان دائه نا به سودی مسولمانان له نا وچوو له مه و دوا ئه و ماده و به شانیه ی وا قازانجی مسولمانانی تیدنه بوبه ره به ره بی شوین تیا چون ته نیا ئه و (ماده) یان ما که به قازانجی مسولمانان بو.

هوژی قوره‌یش ناچار له ترسی ئەبو به‌سیر یه‌ک به‌لگه‌ی ده‌سنوسیان دایه‌ده‌س‌ه‌زره‌تی‌م‌حه‌مه‌د‌که‌ئه‌گه‌ر‌مسول‌ما‌نیک‌له‌مه‌که‌وه‌هه‌لی‌و‌ب‌چیت‌ه‌ناو‌چه‌رگه‌ی‌مسول‌مانه‌کانه‌وه‌مه‌ج‌بور‌نین‌بیده‌نه‌وه‌ده‌س‌(قوره‌یش)‌جا‌د‌وای‌ئه‌مه‌مسول‌مانه‌کان‌تی‌گه‌یین‌که‌له‌(حوده‌یییه)‌دا‌به‌هه‌له‌دا‌چ‌بون‌و‌چ‌هن‌روژی‌کیش‌د‌وای‌ئه‌وه‌هه‌له‌د‌ابون،‌پاشان‌بو‌یان‌رون‌بو‌ه‌وه‌که‌ئه‌و‌په‌یمان‌ه‌ی‌(حوده‌یییه)‌به‌سودی‌مسول‌مانان‌ته‌وا‌بو^۱

سه‌رچاوه:‌ئه‌مین‌زه‌کی‌کورد‌و‌کوردستان‌چاپی‌سالی‌۱۹۳۱‌از‌په‌ره‌ی‌۱۲۳-‌ته‌به‌رانی‌موسنه‌د-‌ی‌چ‌کو‌له‌-‌الاصابه‌فی‌تمییز‌الصحابه،‌ته‌فسیری‌روح‌المعانی‌له‌واتای‌ئایه‌تی‌نحله‌و‌ئه‌دای‌ماره‌یی‌به‌ژن‌-‌تاریخ‌مه‌شاهیری‌کورد‌-‌بابامه‌ردوخ‌روحانی^۲.

به‌لام‌عه‌ره‌بی‌گو‌ی‌له‌قی‌وه‌کو‌سه‌دام‌حوسین‌و‌مه‌لیک‌حوسین‌و‌حوسنی‌موباره‌کی‌ناموباره‌ک‌که‌نوکه‌رو‌ئالقه‌له‌گو‌ی‌ئیمپریا‌لیز‌من،‌نه‌ته‌نیا‌ئه‌مه‌کی‌خزمه‌ت‌کردنی‌کو‌ردیان‌به‌ئیس‌لام‌و‌قورئان‌له‌به‌رچا‌ونیه‌به‌ل‌کو‌وه‌کو‌سه‌گی‌یانی‌گره‌په‌لاماری‌روله‌کانی‌کورد‌ئه‌ده‌ن‌و‌کورد‌له‌سه‌ر‌خاکی‌با‌و‌با‌پیرانیان‌ئه‌کوژن‌و‌ده‌ریان‌ئه‌که‌ن‌و‌ئا‌واره‌ی‌که‌ژ‌و‌کی‌وو‌هه‌نده‌رانی‌ئه‌که‌ن‌و‌به‌بو‌می‌نا‌پالم‌و‌بو‌می‌خه‌رده‌ل‌و‌بو‌می‌شیمیا‌یی‌کورد‌کو‌ی‌رو‌شه‌ل‌و‌نوقوستان‌ئه‌که‌ن‌وده‌شت‌و‌باخ‌و‌چ‌رو‌کی‌وی‌کورد‌ه‌واری‌له‌گری‌ئاگری‌رق‌وقیندا‌ئه‌سو‌تین‌به‌لام‌سه‌دام‌و‌نوکه‌رانی‌دنیا‌خو‌رو‌نه‌وت‌خو‌ر‌ئه‌بی‌بزائن‌روله‌ی‌دل‌سو‌زی

۱- بروانه (په‌ند یا‌ئه‌مسالی‌قورآن)‌چاپی‌ئه‌وه‌ل‌سالی‌۱۳۶۲‌هه‌تا‌وی‌کتیب‌فروشی‌نه‌لو‌سی‌شاری‌شنو،‌په‌ره‌ی‌۱۱۹‌تا‌۱۵۴‌باسی‌سه‌فه‌ری‌چه‌جی‌عه‌مه‌ری‌په‌غه‌مه‌ری‌مه‌زنی‌ئیس‌لام‌(د-‌خ)
۲- ئه‌مه‌هه‌ندیکه‌له‌و‌په‌خزمه‌تانه‌ی‌وا‌روله‌ی‌نه‌ته‌وه‌ی‌کورد‌به‌دین،‌بو‌په‌ره‌گرنتی‌دینی‌په‌روزی‌ئیس‌لام‌و‌قورئان‌ئه‌نجامی‌دا‌وه.

نیشتمان توله‌ی ئه وه مه مه خوینه به ناحق رزاوه‌ی کورد و کوردستان له صه‌دام و
نوکه‌ره کانیا ن ئه‌ستینه وه و کلکی صه‌دام به په‌روه‌یه‌کی پیس ئه‌گرن له عیراقی
زامدار فری ئه‌دهن **يَا ذَنْ اللّٰهِ تَعَالٰی** • شه‌پول •

دهنگ و ئاواز خوښ سهید عهلی ئەسفەر - ی کوردستانی

۱۲۶۱- ۱۳۱۵ هه تاوی

کاکه همه‌ی ناری، وه‌فایی، به‌ها، نالی، تاهیر به‌گ، به‌رده‌شانی، کوردی، مه‌وله‌وی، خانا، مه‌لا پەریشان، ته‌مکین، بی‌سازانی، میرزاشه‌فیج، ئەلماس خان، ئەرکه‌وازی، سه‌ی تا‌قووسه‌ی سا‌له‌ی ماهی ده‌شتی، ولی دیوانه، پیره‌میژ، حاجی قادری کو‌یی، کو‌ماسی، میرزانه‌ولقادر - ی پاوه، مه‌نوچیری کو‌لیوه‌ند، مه‌ستوره، خورشید، حه‌یران دونبولی، جزیری، حه‌کیم خانی، هه‌ژار وه‌یمن و بره‌ک به‌شیر و هون‌ه‌ی جوان، سه‌ید عه‌لی ئەسفەر - ی کوردستانی، خالقی، ماملی، حه‌سه‌ن زیره‌ک، کریم کابان، کیمنه‌یی، شاه‌رام نازری، عه‌نده‌لیبی، فه‌یز نیژاد، خانمی ئیرانی موجه‌ده، به‌سی، شه‌هره‌بان، شوان په‌روه‌ر، بیهرۆز ته‌وه‌کولی، محمه‌دیان، بابا شه‌ها بی به‌ده‌نگ و ئاوازی خوښی خو‌یان فه‌ره‌نگ و زمان و موسیقا و فولکلور و که له پوری باوی ره‌سه‌نی نیوکورده‌واری یان بو پاراستوین.

سه‌ید عه‌لی ئەسفەر - ی کوردستانی که له ۲ تا ۴ گه‌لاوێژ (گران‌ی) سا‌لی ۱۳۷۳ ی هه‌تاوی و ۲۴ تا ۲۷/۶/۱۹۹۴ ز و ۲ تا ۲۶.۶/۵/۴ ک و ۱۴ سه‌فه‌ری ۱۴۱۵ ی مانگی له شاری زانین و هونه‌ر په‌روه‌ری سه‌نی کوردستان بو‌یاد و ریزدانان له‌وه‌سه‌یده ده‌نگ و ئاواز خوښه‌ جه‌ژن و کو‌ری موسیقای کوردی یان بو‌گیرا.

له‌روژی هه‌وه‌له‌وه، فیلمیک له‌بابه‌ت ژیان و ئاوازه‌کانی سه‌ید عه‌لی (ئه‌سکه‌ر) ئەسفەر - ی کوردستانیه‌وه بو‌ماوه‌ی ده‌ده‌قیقه‌بلا و کرایه‌وه. ئەوسا جه‌نابی ئاغای ره‌حیمی ئوستانداری به‌ریزی کوردستان چووه‌پشت میکروفون و رای‌گه‌یاند که موسیقای ره‌سه‌نی ئیران ئەمرو‌ به‌ده‌س هونه‌روه‌رانی به‌ریزی کوردستانیه‌وه یه‌وه له‌دنیا‌دا جیگای خو‌ی کردو‌ته‌وه و ئیمه‌ به‌هونه‌روه‌رانی تیکوشه‌ری ئوستانه‌که‌مان شانازی ده‌که‌ین. له‌پاشان کو‌ری شانوی تاران به‌سه‌ر په‌رستی کردنی به‌ریز دوکتور قوتبه‌دین سادقی که خه‌لکی شاری سه‌نه‌یه‌وه له‌به‌ریوه‌به‌رانی شانوی ئیرانه، به‌وپه‌ری ریزو حورمه‌ته‌وه میوانه‌کانی ئەوه‌کو‌ره‌وه‌خه‌لکی هونه‌ر په‌روه‌ری شاری سه‌نه‌پیشوازی یان لی‌کردو خه‌لک زوریان له‌وه‌کو‌ری هونه‌روده‌نگ و

۲۹۲ - شه پۆل

موسیقایه که لک وه رگرتوو ئه وه هونه ریکی تازه بو له شانۆ و به ریوه بردنی کۆری موسیقا، به شی فه رهنگی ئوستانداری کوردستان له ماوهی سیج روژدا له ئامفی ته ئاتری زانکۆی کوردستان به هاری کاری زانا و فه رهنگ دۆستی کورد کاک بارام وه له د به گی موساوی فه رهنگی ئوستانداری کوردستان حاجی ئاغا ره حیمی به ریوه چو؛ له م جه ژنه دا هونه روه ری ناودارو ده نگ و ئاواز خوش عه ریز شاروخ، عه لائه دین باباشه های، محهمه د حوسین یوسف زه مان، سه ید جه لال محهمه دیان و داود ئازادبنانی له تارانه وه به شداری یان تیا کردبو، هه روا کۆری گۆرانی بیژان و موسیقای کوردی، وه ک: کۆری سروه، له ورمیوه، کۆری هیمن، روده کی، موشتاق، دانا له شاری سنه وه، کۆری نه وا، عیرفانی له شاری سه قزه وه و چه ن گۆرانی بیژی هه ورامانی به شداری یان کردبو.

زانایانی به ریز: دوکتور محهمه د ئه مین هه ورامانی، محهمه د حه مه باقی، دوکتور قوتبه دین سادقی، محهمه د که مانگه ر، محیدین حه قشناس، ئه ژی گۆران، محهمه د عه لی چاوشی، محهمه د حوسین یوسف زه مان، له بابته موسیقای کوردی یه وه، وتارو شیعیان خوینده وه. کاک هادی زیائه دینی که په یکه ری سه ید عه لی ئه سفه ر - ی سازدبو پیشکesh جیژنه که ی کرد.

سه ید عه لی ئه سفه ر به راستی ده نگ و ئاوازی خوشی بو، شریت و نه واره کانی شایه دن بو ده نگ خوشی ئه و خوالیخوبوه، ئه و گۆرانی بیژه ئاورینه، وه ک هونه ران و هه ستیاران و هۆزانفانی کورد به دیتنی دیمه نی جوان و گول گولینی لوتکه به رزه کان و به شنه ی شه مالی به ره به یان به گول و هه راله ی نیو باخه کان، به شه قه ی بالی کوتر و قومری و چریکه چریکی بولبولان، ئه هاته کول و جوش و ئه خرۆشا. که ف و کولی دلی به هاوار و چریکه چرین به رزه کرده وه و تیی ده چریکاند، ده گیر نه وه له کاتی خویدا سه ید بانگ ده که نه تاران تاچه وان و نه واری لی پر بکه نه وه، که چی له تاران پی ده لێن: ده نگت بو ئاوازی کوردی ناشی و ئیمه فارسیمان گه ره که، سه ید زور به وه تیک ده چی و ده چیه لای پیاوه گه وره کوردکان که له تاران بون به لکو کاری بکه ن تاده نگی سه ید بگرن و بیخه نه سه ر قه وان. به لام هیچیان پی نا کری و پیی ده لێن ده نگت له گه ل دام و ده سگای موسیقای ئیمه دا ناخوینی و به کار نایی، سه ید به

۲۹۳ - باوی کور دهواری

په ریشانی و خهفه تهوه، له میوانخانه کهی تاران شو ده خهوی و له خه ودا ذاتیکی نورانی دپته خهوی پپی دهلی کورم من پاپیرتم و هاتوم مزگینت بدهمی سوزی برو دهنگت ده خه نه نیو قه بان و شریت و بو سوزیا که دهروا، زور جوان دهنگی سهید ده گرن و ئه م ئاوازه ی خویندوه: (له بیرت مه یو چاوه کهم: ئاخ شهوه کهی سه رجو...» - گورانیه کانی سهی ئه سفهر ئه مانه ن: مه قامی سه دای زیل و بهم: هه وای سیگا، شیعی حه کیم مه وله وی کورد - مه قامی زیل و بهم: زهنگ دل، مه کامات - ماچی زه واره ن بار که رده ی بسات. مه قامی غه م هیته ر: هه وای خه م هین، شیعی بابا تاهیر = هر آن یاری که دلدارش دگر بی - مدامن عاشقانش خون جگری - مه قامی یار غه زال: به یاتی تورک، شیعی مه و له وی کورد - غه زال چیشم که رد دلت لیم ریشه ن - خوهت ساحیب تیشه ی ته قسیر من چیشه ن - مه قامی زه ردی خه زان به یاتی تورک شیعی مه وله وی کورد: زه ردی من و ئه وزه ردی خه زانه ن - یاران هر دو رهنگ و هه ک یه ک مه زانان. گورانی خه مگین و دلپه شیوم مه قامی کوردی به یات شیعی وه فایی مه هابادی، گورانی ئه ره فیکانی ته ریقه ت، مه قامی شور: به یات شیعی عه للامه وه فای مه هابادی، گورانی ده ردی هیجران و چه ند گورانی فولکلوریک ی - بروانه کوواری ماموستای کورد چاپی ۱۹۹۲ زوژماره ی ۱۵ سوئید په ره یی ۱۶ تا ۲۴ به قه له میی هونه روه ری به ریز کاک ناسر ره زازی (شه پول) و زور جار پیمان ده و تم ئه ی کاش به وده نگه خو شه، فارسیشت بزانییا. تا زور ترده نگمان زه بت بکردایی.

خوالیخو شبو سهید عه لی ئه سفهر له ۱۲۶۱ی هه تاوی له نیو بنه ماله یه کی ئه هلی عیلم و زانین و دینداردا له گوندی سه له وات ئاوا ی لای سنه له دایک بووه و له حهوت سالیه وه له لاپه ن سهید نیزامه دین - ی باوکیه وه، ده بریته فیر که ی (شیخ عبدالمؤمن مردوخ) له مزگه وتی (دارالاحسان) ی سنه بو خویندن و له وی که قورئان خه تم ده کا به دهنگ خوشی خو ی په ی ده باو خه لک که م که م گو ی ده ده نه قورئان خویندن و مه لودنامه و میعراجنامه خویندن سهید، ته شاماده که ن دهنگ و ئاوازی زور خوشی هه یه و گو یا هر ئه مه ده بیته هو تامیرزا ئیبراهیم خانی ئاسه ف له گه ل خو ی ده بیاته تاران و تاسی ئاههنگی له سه ره فحه ی گرامافون لی زه بت ده که ن که به داخه وه ئیستا سیانزه چارده سه فحه ی زیاتر نه ماوه وفه و تاوه. ده لین سهید پیاوی بی

۲۹۴ - شه پۆل

فیز بووه و له ههر کۆی خه لک تکایان لی کردبی گۆرانی بو کتون چ له قاوه خانهی (قه و پال،
چ له باغ، له داوینهی ئاویدهر، خوسره و اووا، جهنگه ل باخ، گریاشان. سهید دهنگ و ئاوازی
خوی بو شادی و خوشی خه لک ته رخان کردبو، ده توانین بلیین: له نیو هونه روه رانی کورد
زماندا شوینه واری هیچ هونه روه ریک به ئەندازه ی هی سهید باسی نه کراوه و له سه ری نه
نوسراوه، بو وینه به زمانی کوردی، فارسی و عه ره بی له سه ر سهید نوسراوه و قسه کراوه ۱- بو
ئه وه لێن جار هونه روه ری به ریز قاله دیلان له سالی ۱۳۲۶ ی مانگی له رۆژنامه ی ژین و
تاریکی له سه ر سهید نوسیوه. ۲- له سالی ۱۳۳۹ زانی به ریز همه ی مه لاکه ریم له کۆواری
(هیوا) ۳- له سالی ۱۳۳۹ غه فور ره شهیددارا له کۆواری (رۆژی نوێ) ۴- زانی پایه به رز
عه لئه دین سه جادی ۵- روح الله خالقی ۶- مه هدی (تجلی پور) له (دایرة المعارف دانش بشر)
۷- کاک عه باس که مهندی هونه روه روزانی به ریز و تاریکی به وینه نامیلکه بلاو کردو ته وه
۸- هادی زیائه دینی بو کله ی سهیدی سازداوه ۹- زانی دهس و قه له م جوان کاک محمه مد
حه مه باقی و تاری نوسیوه ۱۰- رۆژنامه ی (التاخی) له ۱۳۵۱ دا به قه له می (مکرم) تاله بانی به
زبانی عه ره بی و تاریک له سه ر سهید نوسراوه ۱۱- رۆژنامه ی که یهان له سالی ۱۳۶۹ و ئاوینه
له په ره ی ۷۷ تا ۷۶ چاپی ۱۳۷۳ ی هه تاوی ژماره ی ۱۶ به بونه ی جه ژنواره ی موسیقی له
کوردستان له شاری سنه که بو ریزدانان له سهید سازدرا بو - سهید عه لی ئەسفه ر - ی
کوردستانی دوا ی ۵۴ سال ژیان له ۱۳۱۵ ی هه تاوی بارگه ی به ره ولای خواتیکناوه. گۆواری
کوردی سروه ش له بابته سهید - ه ه، به بونه ی جه ژنواره ی موسیقی له کوردستان له شاری
سنه که بو ریزدانان له سهید دانیرابو، و تاریکی جوانی نوسیوو و له ژماره ی ۱۰۲ تا ۱۰۱ ی
سالی ۱۳۷۳ ی هه تاوی په ره ی ۲۷ تا ۲۶ له چاپ دراوه. ئەو جو ره ی شارام نازری
هونه روه ری کوردی کرماشانی رای که یاندوه، گۆرانی و ئاههنگه کانی شهیدا، عارف له
ئاههنگ و گۆرانی کوردی وه رگیراون، ده لێن: کاتی عارف ده چیه هه مه دان له ویشه وه ده چیه
سنه ی کوردستان و چاوبشی به میرزاده ی عیشقی ده که وی که خه لکی سنه بووه و هه روا ده چیه
دیده نی سه ی عه لی ئەسکه ر (ئه سفه ر) ی کوردستانی دهنگ و ئاوازه خوشی ناوداری کورد،
هه مو ده زانین ئاههنگه کانی شهیدا و عارف رهنگ و بو ی موسیقی کوردی، گرتوووه، چونکا

۲۹۵- باوی کور دهواری

پیوه ندیك له نیوان عارف و هونه روه رانی کوردهه بووه، بو نمونه سهی ته سکه ره گهل (نهی) داودو مورته زاخاندا پیوه ندی هه بووه و له تارژه ندنی مورته زاخان که لکی وهرگر تووه و هونه روه رانی فارسیش له وسهرده مهی که سید ته سکه ره له تاران بووه، هونه روه رانی فارسیش له دهنگ و ئاوازو ئاههنگی سید که لکیان وهرگر تووه، ئه وانه فره له ریتمه یل و زهر ب و ئاههنگی دیکه و ملودیه کانی کوردی سهی عهلی ته سکه ره سویدیان وهرگر تووه، زوری له ئاههنگ و بهزمه کانی قهمه رو شهیدا رهنگی کوردی یان هه یه، به تاییهت له ماهور که وتونه ته شوین ئاههنگه کانی کوردی سهی ته سکه ره وله م روژگار ه شدا خو ماشائه للا هه ره ئاههنگ و دهنگ و ئاواز یا هی کورده یا له وه وه شوینی وهرگر تووه، به داخه وه ته حسین تاها له هولنده له ۱۹۹۵/۵/۲۸ ی زوه فاتی کردو ته و هونه روه ره دهنگ و ئاواز خوشه له سالی ۱۹۴۱ له کوردستانی گهرین له دایک بووه تا ۱۱۶ گورانی خویندوه (شه پۆل).

شارام نازری

شارام نازری هونه روه ری دهنگ و ئاواز خوشی کوردی کرماشانی له و تووژیکدا که له گهل کوواری ئاوینهی کور دیدا ته نجامی داوه، دهلی: موسیقیه که مان ئاسمانیه، وهلی، خومان بوچکین، ئیمه فی نه بوین چلون خو به موسیقی بگرین و فی ری بین و په روه رده بین و له گهلیدا که وره بین و فی نه بوین بو موسیقی له بهر موسیقی ورد بنورین - من له و باوه رده دام هونه روه ره که سیکه له وهخت و کاتی خویدا کار ته نجام بدا، چونکا وهخت و کات بایه خی فرهس، دیاره کاریک ته گهر له سه رده می خوئی ته نجام نه دری، وه ک تیریکه، به بی ئامانج و به بی هه دهف، فریبی بدریبی، شارام (شه هرام) نازری له ئاوازی کوردی خویندندا له شیعه کانی عارفی ره بانی شاعیری پایه بهرز خوالیخوشبو سهی سالح ماهی ده شتی ناودار به: (حه یران عه لیشا) که لکی وهرگر تووه و ئه مه یش یه کی له کاره باشه هونه ری و گورانی چرینه کانی کوردی شارام نازری یه.

شه رام له گهره کی (به رزه ده ماخ کرماشان) له دایک بووه و باوک و با پیری له دهنگ خوشان بون و خوشیان له موسیقی و ئاوازا تووه، باوکی له باوکی و شارام نازریش له باوکی

Dr.Saleh Ebrahimi

شارام نازری

موسیقیه گه مان ئاسمانیه، وهلی خوه مان
بوچگیم

بئ بر وایی چینه بهرزه کانی ئورویا، بوو ته هۆی ئه وه له بائی تیکوشان و گه شان هوی هونهر که ئامانجی گواستن هوی ههستی بهرزتره، ئه وه ههستهی که له شعوری دینییه وه سه رچاوه نه گری و مرۆقاییه تی دا ئه مه زرتی. جموجۆلی په یدا بوونی گه وره ترین له زهت و خوشییه بۆ هه ندیکێ تایهت له ئاده میان.

جا بۆیه له داوئیهی بهرینی هونهر، ته نیا نه وه به شهی جوئی کرایه وه ناوی هونهر خرایه سه ر، که ده سه یه کی تایهت له زه تی لیده بهن. له و ئاکامه نه خلاقیه که له پیناوی ئه م جوئی کردنه وه و گرتگ زانیی ئه وهی که ناحقه، نه وه به شه جوئی کراوه بۆ کۆمه لێ ئورویایی ها تو ته دی، باس ناکه یه ن. ته نیا ئه لپین ئه م ئالوگۆره، هونهری پێ شیل کردو وه به ره وه نه مان و فهوتان پالی پێوه ناوه. په که م ئاکامی جوئی کردنه وی هونهر، بوو به مه که له مانا و اتای تایه تی و بهر بلا و قولی خۆی بئ بهش بوو.

ئاکامی دوهم نه بوو، ئه وه هونهر که به هه چ کام، بێجگه له ده سه ته یه کی چکۆ له ی خه لک سه رنجی نه ئه دا، جوانی ته شک و رواله تسی خۆی له ده س دا و بوو به شتیکی ده سکرو دوور له ناسینی گشتی.

ئاکامی سه یه م یا گه وره ترین ئاکامی ئه وه بوو که هونهر پاک و بێ خه وشێ خۆی له ده س دا و بوو به شتیکی فه رزی و نیهتدالی.

له کتیی «هونهر چه ی توستوی نه و کورته نووسراوه هی پیاویکه، ناویانگی ناسه واری، سه رانه سه ری جه هانی داگرتوه و بئ وینه ترین شوینه واری هونهری له پاش خۆی به جی هه شتوه.

ئه وه به هه ست و نه و پینکی عرفانی و ئاوه زیکێ قوولی سه رچاوه گرتوو له معریفه تی دینی، سه رنجی زه مان و ژینی ئه دا. هونهر به لایه وه زۆر به رزو خاوین بوو، بوونی ئامانج و بیروباوه ری له دل و مێشکی هونهر مه نددا پیدایهستی سه ر که وتی تیکوشه رانی مه بدانی هونهر ئه زانی.

ئیمه بۆیه له سه ره تای سه ر و تاردا، نووسراوه کانی «توستوی» مان هینا، که ولاتی خۆمان و نه وانه ی له جیو جرافیای ناسیادا به وه ئه ی ئیمه ن، له زۆر لاره وه کوونیشتمانی ئه و کاته ی توستوی وایه.

وه کوو ئه زه یه ئیستا ئه و ته شه فا هینه ره ی زانی شوینه وار نه مه، بۆ ئیمه نووسراوه.

په یدا بوون و خۆ تواندنی پێشه که کانی تپه پین و بوار له کۆمه لگای ناسایی به ره و کۆمه لگای پێشکه وتوو ی پشه یی، له ولاتی ئیته و له باقی کۆمه لگاکانی وه کوویه ک له ولاتانی ناسایی و رۆژه لاتی ئاوه راس، زۆری له بیر رووناکان و پێشکه وتن خوازانی تووشی سه رلێ شیواوی کردوه.

به چه شتی که لایان وایه پیدایهستی کۆمه لگایه کی پێشکه وتوو ونوئی له بچرا ندن و پشت تیکردنی بیرو باوه ری ناسایی و کۆندا یه.

ئه مه سه ره تایه کی تووشه که له په یدا بوونی شوپشی پیشه یی ئورویا وه، بوو هۆی نه مان و فهوتانی بناغه ی بیرو باوه ر له کۆمه لگه ئورویاییه کاندا و ئینسانی له پله و پایه ی به رزی خۆیه وه گه یانده نرم ترین شیوه ی به ره م و به کار هینان. جاله و هه راو هوریا سه ر سوور هینه ره که هه موو، سه ر خۆشی نا ئاگایی بوون، چه کی مێکی وریاو دلسۆز، وه کوو «توستوی» له به رانه ر ئه و مه تر سییه وه را وه ستاو به رتگاری کرد.

به داخه وه ئه م زه مانه ش ئه و کاره ساته دلته زینه خه ریکی دووبات بوونه وه یه ولێزه له و پێ جه هانی سه ی به م دا، هه ندی رووناک بیر وه کوو ده لالی ئه ندیشه و بیرو رای رۆژ ناوا و گزیری

خۆدانی شارۆلکه ی ئاوات. (کدخدای ده که ده جهانی) زایه له ی ناله باری جیایی هونهر له دین و جوئی کردنه وه ی دین له سیاسه Dr.Saleh Ebrahimi، لایردن و نه هه شتی بیرو باوه ری ئایینی و نه ته وایه تی له کۆمه لدا به رز کردۆ ته وه.

له پاش داچیرانی په کی ته ی شو ره وی جاران و لا چوونی هۆیه کانی به رانه رانه له بارو دۆخی ژبو پولوتیکی جه مان، کارناسانی شارستانیه تی رۆژ ناوا، ده سیان کرده بلا و کردنه وه ی بیرو پای خۆیان له مه ر لایره دی سنوره کان و نه هه شتی با وه ر و ئیمسان. به وه شه وه نه وه ستان و کۆمه لگای جه هانی به شارۆلکه ی ئاوات (مدینه فاضله) پیشان ئه ده ن که تیدا هه رچی هه یه هه مووی مولکی خۆدانی ئه ر شارۆلکه یه که «مه ک لوهان» ی هه لپژاره دی رۆژ ناوا یه. ئه له ت نه ده ب و فه ره نگ و زانیاری و با وه پش ته نیا به گو یزه ی ریک که وتن له ته ک په یو نه دینییه کانی به ره م و به کار هینانی ئه و خۆدانه، ئه د ریته به رچاو و سه رنجی ئه د ری. به داخه وه بۆ سه له مان دنی ئه و بیرو یا هه له یه، هه ندی که زانا و هونهر مه ندیان پێ ئه لپین ده س ئه تفه س یا نه فامانه بۆ په ره پیدانی ئه و کاره ساته هه نگار هه لته گرن و را گه پنه ری ئه م بیرو باوه ره یو چه لهن که سه ره می دینداری و زه مانی ریز گرتن، له راپه ردوو، بۆ سه ر چو وه ئه وه به پێچه وانه ی ژبانی ئیستا و داها تو وه!

ئه مه هه ر ئه و نازاره یی ده رمانه یه که وه کوو شپه یه پنجه زۆری له ولاتانی جه هانی سه ی به می داگرتوه. په زاره و بئ سا وه ری و له خۆ دوور که وتنه وه نیشانی ئه و نه خۆ شیه یه که رپه ری شوپشی ئیسلامی ئه وی به په لامار و گوشت و بری فه ره نگی ناو بر دو لپه رسراوان و خا وه ن بیرو هزه ر کانی ئه م ولاته ی بۆ به رتگاری کردن له گه ل ئه و دا بانگ کرد.

داخ و مه خابن که هه شتان، زۆری له وان، خه وی نه زانی به ریانی نه دا وه و که سانی تر له وه که لک و ره نه گرن و خه ریکی به ره م هینان و په ره پیدانی شوینه واری به نا و هونه رین که له باری و اتا و ته شک و رواله ته وه زۆر سووک و ناله باره.

برئ له و ئاسه واره که له م داویه دا به ناوی فه ره نگی و هونهر که له یوور، له بواره کانی موسیقا ر سینه ما و کتیب دا بلا ر کرا وه ته هه ریاس و تاریفی هه وا و هه وه س و جوا نیه کانی هه یکه لی ئینسان و پیشان دانی خۆشی و له زه ت به سوو کترین چه شن ئه که ن که له بو مه لیلی یی هه والی بهر پرسانی کاروباری فه ره نگی دا ها توونه ته بهر هه م.

له ولاتیکدا، که له پیناوی ئه مه کداری با وه ره کان، و نه ری تی نه ته وایه تی و ئایینی خۆیدا، هه زاران چیرۆی له به رتگاری له ته ک ده س دریزی تکنولوژی سپایی رۆژ ناوا له حیماسه ی هه شت سا له دا پێشکه ش کردوه، بلا و بوونه وه ی ئه م چه شه نه ئاسه واره، نای بئ یی بدری. له وانه یه ئه ر هه نگاره هه ندی که س بۆ لای تازه کردنه وه ی بیرو را له سیاسه ت و رامیاری پاش شه ر، پال پێوه یی، که ئه وه ش بۆ خۆی، ده به یته هۆی پشت سوور بوونی هۆگره سه رلێ شیوازه کانی فه ره نگی په هله وی و رۆژ ناوی چه باو چی.

با پیکه وه له نازایی و نه به زیی و گیان با زیی لاره خۆ به خت که ره کانمان، له شه ری هه شت سا له دا به پاراستنی فه ره نگی و بیرو باوه ر له به رانه ر هه ش و ده س دریزی هه نده رانه وه رپه ز بگرین.

میرزاده‌ی عیشقی

۱۹۸۳ ز ۱۹۲۴ ز

ئەم ھونەرە خودان ھونەرە شاعیریکە: نەتەنیا کورد بەلکو نەتەوہی
گەلانی ئیران لە دوا روژا پەیکەرە ی بو ئەچەقینن.
میرزادە ی عیشقی شاعیریکە، بیرورد، بیرەوہر، لە تیاروانیا بیوینە یە،
خودانی شوینەواری بەرز و تەرزە. شیعەرەکانی دیارە و بزوینەرن، قسە ی کاری
گەر و گورچک بپن، بیژەوو بیژە ی جوان و رەنگینی ئەبیتە و یردی زوان و میژو.
میرزادە ی عیشقی شاعیریکە نیشتمان ویست، کەلە پیاو ئازا، نەبەز،
کولنەدەر، خەباتگیر، پیشەوای شورشگیری و یژاوەری سەرەتای مەشروتە یە،
بەدی ھینەری یە ک شیوہی تازە و نوی یە، خودان قەریحە، خوش بە یان، زوان
تەر و پاراو بووہ، شوینەوار و ھەلبەستەکانی عیشقی زور شیرین و دلگیر و
کاریگەرە، ئاسەواری عیشقی کوشکیکە بە ھیچ باو و بوران و توفیک نابزوی و
لەناو دل و دەرونی ھونەر دوستان، دەرنایی و لەبیخ و بن نایی، بەلکو بە در یژایی
روژگار، لە ئاسمانی و یژاوەری ھونەردا ھەر ئەدرە و شیتەوہ و گرشە ی دی.
عیشقی شوینەواری پارسی، وەکو، بوک و کابوک رازاندوہ تەوہ،
دیارە جوانە مەرگ بون و شەھید کرانی عیشقی بو جیھانی و یژاوەری بی قەرە بووہ.

هه رچی له روژگاری ژبانی عیشقی دوره وه ته که وین پله و پایه به رزی و
نیشتمان ویستی، بی باکی و نه ترسی، نه بهزی ته ومان باشتر بو ده ره ته که وی،
عیشقی له پاک داوینی، وزه ی لینه وین، پیاوه تی تیکوشه ری، ئیستیغنا ی ته بع
وخورسک و سروشت بی وینه بووه.

میرزاده ی عیشقی ناوی سهد محمه د ره زاو کوری حاجی سهد ته بول
قاسمی کوردستانی یه و له بهرواری دوانزه ی (جومادی الاخر) له سالی ۱۳۱۲
مانگی هه تاوی و ریکه وتی ۱۹۸۳ زاینی و ۲۵۹۵ کوردی له شاری هه مه دان
له دایک بووه.

ئه م هه ستیاره ناوداره کورده له ۱۵ سالی دا چوته ئیسفه هان بو ته و او
کردنی خویندن ته چیه تاران پاش سی مانگ ته گهریته وه بو هه مه دان و دوباره
باوکی، بو ده رس خویندن ته ی نیریته وه بوتاران به لام عیشقی له تاران وه، ته چیه
رهشت و به ندهر ته زه لی و دوباره ته گهریته وه، بوتاران.

له سه ره تای جهنگی ناوگه لانی یه که م له ساله کانی: (۱۹۱۴-۱۹۱۸)
زاینی دا عیشقی له شاری هه مه دان و ۲۳ سالانه بووه.

میرزاده ی عیشقی یه کیک له و که له پیاوانه یه، که جیگای شانازی
ویژاوه ری یه، ئه م شاعیره پر هونه ره ته گهر له ئورویا له دایک بوایی ته بووه
مروفیکی میژویی جیهان، عیشقی توانیویه تی، له روژگاری خویدا ویژاوه ری
به رزوته رزو پر ئابرو به جیهان بناسینی.

شوینه واری ئه م بیره وه ره مه زنه وئه م هونه ره باهونه ره، ههستی ئالان
ویستی وزید خوشه ویستی له دل و دهرونی خه لک دا بوژاندوه ته وه راپه رینی
میرمیرانی ئیران له سونگه ی شوینه واری ئه م شاعیره وه بووه. بروانه روژنامه ی

راپه رینی ئیسلام ۵ خورداد (زهردان) ی ۱۳۰۲ مانگی و پروژنامه‌ی سیاست
ژماره - ۹۲ ی مانگی ره مه‌زان.

شوینه‌واری عیشقی

۱- نه وروژنامه، که له سالی ۱۳۳۶ مانگیدا پانزه روژ بهر له به‌هار له ئه‌سته مبول له
چاپ دراوه.

۲- ئۆپه‌رای ره‌ستاخیزی شه‌هریارانی ئیران.

۳- ئیده‌ئال.

۴- نامه‌ی عیشقی که له ۱۳۳۳ مانگی له هه‌مه‌دان له چاپ دراوه.

۵- که‌فه‌نی سیا.

۶- ئۆ پیریتی به چکه‌گه‌دا و دوکتوری نیکوکار.

۷- جه‌مشیدی ناکام.

۸- حلواء الفقرا (نمایشنامه و هومات).

ملک‌الشعرا‌ی به‌هار، که له ۱۲۶۴ هه‌تاوی له‌دایک بووه، ئه‌م شیعرا‌نه‌ی بو

عیشقی و تووه:

«از خدنگ دشمن شبرو بمرد پرتوی بود از فروغ آرزو

آن فروغ افسرد و آن پرتو بمرد شاعری نو بود و شعرش نیز نو

شاعر نو رفت و شعر نو بمرد»

محمدحسین شهریار

«عشقی که درد عشق وطن بود درد او

او بود مرد عشق که کس نیست مرد او

درمان خود بدادن جان دید(شهریار)

عشقی که درد عشق وطن بود درد او

شعرله نه ورؤزنامه

«بیستون! فرهاد را هرگز بمن نسبت مده
از زمین تا آسمان فرق من و فرهاد باد
من بمژگان میگنم، آنکار، کوبا تیشه کرد
صدهزاران فرق ریزه‌موی، با پولاد باد
سوختی بر باد داری، جان و عقل و دین و دل
خانه‌ام کردی خراب ای خانه‌ات آبادباد
منکه میدانم ز عشق تو، نخواهم برد جان
پس سخن آزاد گویم، هرچه بادا باد، باد
کوه الوند:

کوه الوند که شهر همدان دانش است
جامه سبز ببر دارد و طوطی نثر است
درد وطن:

جانا فراز دیده عشقی است جای تو
هر جامرو، همه‌جا نمیشود
لُزنامه:

مشکل که خلق زنده زلُزجان بدر برند
رحمی مگر بخلق نماید خدای لُز
شاید نظر بخاک لرستان کنند یار
بینند حال مردم زار از جفای لُز

زندانی شدن عشق
خوشا اطراف تهران و خوشا باغات شمرانش
خوشا شبهای تهران و خوشا بزم مقیمانش
شباندر صحن (زَرَكُنْدَه) مه است آنقدر آکنده
که گردون است شرمنده، زیکتا ماه تابانش
نگاران خود آرسته، بهریک لحظه یک دسته
بناز آهسته آهسته، خرامان در خیابانش
من بیچاره درویشم، نه در فکر کم و بیشم
نه در اندیش تجریشم، نه در تشویش بستانش
نه من دربند(دربندم) نه بر (زرکنده) پابندم
همانا (قلهک) افکندم، همی دربند خوبانش
نامه عشقی

توهم با (عنصری) شکنیست از یک عنصری عشقی
چرا او گردزرگردید و تو گرد ضرر گردی؟
چکامه‌ی جنگ

(عشقی تو خویش همسر دیگر کسان مکن
نی دیگران کنند همی با تو همسری
استاد عشق:

عاشقی را شرط تنها ناله و فریاد نیست
تا کسی از جان شیرین نگذرد فرهاد نیست
قلب(عشقی) بین که چون سرتاسر ایران زمین
از جفای گلرخان یک گوشه‌اش آباد نیست

عشق وطن:

معشوق (عشقی) ای وطن، ای عشق پاک !
ای آنکه عشق تو شام و سحر کنم
عشقت نه سرسری است که از سر بدر شود
مهرت نه عارضیست که جای دگر کنم
عشق تو در وجودم و مهر تو در دلم
با شیر اندرون شد و با جان بدر کنم
این دو شعرِ بالا از حافظ است.

له‌هه‌جوی وه‌حیدی ده‌ستگردی:

ای وحید دستگردی! شیخ گندیده دهن
ای بنامیده همی، گند دهانت را سُخَن!
ای سخنهایت همه، مانند گوز اندر هوا
ای زبانت در دهان مانند گُه اندر لَگَن!
میرزاده‌ی عیشقی له‌به‌ره به‌یانی ۱۲ ای مانگی (تیر= پهران- پوشپهر)ی
سالی ۱۳۰۳ هه‌تاوی له‌مالی خویدا له‌ده‌روازه ده‌وله‌تی تاران به‌ره‌شه‌کوژی
کوژراوه و شه‌هیدکراوه و له‌سه‌عاتی ۲ ی دوانیوه رو، له‌نه‌خوشخانه‌ی شاره‌وانی
تاران به‌ره‌ولای خوا بارگه‌ی تی‌کناوه. ری‌که‌وتی ۱۹۲۴ زاینی و ۱۹۳۶ کوردی.
ئه‌مه‌ش چهن شی‌عری لی‌ره و له‌وی:
هرا‌نچه میرسد به‌من از زود باوری است
بس رنجه‌اکشیدم از این زود باوری
از ساحل آنچنان که بی‌آورده‌ای مرا
بایست تا به ساحل دیگر مرا بری

ای فلک، گر من نمی‌زادی، اجاقت کور بود؟

تا روز خوش گشاید آغوش خود به من
در روز سخت عرصه به خود تنگ می‌کنم
شرف به اشرفی و سکه‌های زر نبود
شرف به داشتن قصر معتبر نبود
مستی حرام باد به میخانه کاندر او
«عارف» قرابه‌کش شد و «دشتی» سبوغرفت
گرسنه چون شیرم و برهنه چو شمشیر
برهنه‌ای شیرگیر و گرسنه‌ای شیر
عزت نفسم نگر که هست خوراکم
خون دل و اشک چشم و چشم دلم سیر
طبل تهی را بلند آید آواز
گرسنه را ناله بیش باشد تأثیر
لدهس تورکی‌وه‌سمانی ده‌نالینی که لهوی موهاجیر بوه و فہرمویہ‌تی:
هرچند لاشه خورنیم، اما مهاجرم
صدبار لاشه به‌زحقوق مهاجری
این تو یک صفحه کاغذ، این دوات و این قلم
این نوا را گر تو بهتر می‌زنی بستان بزن
بخور، تصدق بادام چشمهات، بخور
فدای آن لب شیرینتر از نبات، بخور

گر توانی گفت تو بهتر ز عشقی شعر نغز
ور توانی بود تو اندر غزل عارف شکن
این مردکه زان مردکه هم مردکه تر بود دیدی چه خیر بود
(مستزاد «مجلس چارم»)
بعد از دو سال خواست «تدین» کند نماز
با فاضلاب حوض سفارت وضو گرفت
• شه پوئل •

نیزامی گه‌نجه‌وی

۵۳۵-۵۹۹

ئەم شاعیرە ھونەرورە گەورە یە ناوی ئیلیاس - ەو کورپی یوسف کورپی زەکی کورپی موئەید - کە بە ناوی کورپە کە یەو بە ئەبو محەمەد و بە نازناوی (نظام‌الدین) ەو بە حەکیم (نیزامی) ناسراوە و لە ساڵی ۵۳۰ - یا ۵۳۵ کۆچی مانگی وریکە و تە ۱۱۳۵ زاینی یا ۱۱۴۰ زاینی لە شاری گەنجه لە دایک بوە.^۱ نیزامی گەنجه‌وی ژبان و ژینی بە جوانی روناک نییە، بە منالی چۆتە فیرگە ی باوی سەر دەمی خوی، زانست و زانیاری خولی خوی فیربوە و لە زوانی فارسی و عەرەبیدا زور فیربوە و رەنگە تورکیش فیربووی.

فارسیەکان نیزامی بە فارسی ئەزانن و تورکەکانی ئازربایجانیش بە تورکی دانه‌نین، کەچی لە راستیدا کورده و کوردزادە یە، ھەر وە کو خوی فەرمویە تی و شانازی بەو دایکەو ئە کا کە خانمیکی کورده و پاش وە فاتی دایکی ئە لی: - «ئە گەر دایکم ئە و سەرە ک خاتونە کورده ... کە دایکا نە لە بەر دەم دا وە فاتی

۱ - گەنجه: شاریکی کورده‌واری کۆنە، ھی سەردارانی رەوادی بو، لە سەر دەمی (قەیسەرە کان دا) داگیر کراوە و بە (ئەلیە زابات پۆل) ناوبراوە. پاش ئەو لە سەر دەمی سوڤیتی دا ناو کە ی کراوە تە (کیروڤ ئاوا).

کرد.. له کاتی لاواندنه وه داکي وچ که سيک بينمه وه ياد.. که نه و بهينيته وه بهرچاوم
به زايه له و فهرياد و هاوار» شيعره فارسي يه که شي به م جوړه يه.

شيعر:

گرما در من رئیسه ی گرد

مادر صفتانه پیش من مرد

از لابه گری کراکنم یاد

تا پیش من آردش بفریاد

نیظامی له سالی ۵۹۹ کوچی مانگی وریکه وتی ۱۲۰۲ زاینی له ۶۳
سالی داله گه نجه کوچی بولای خوا کردوه. هرچن سه عیدنه فیسی، وه حیده
دستگردی بوگیره شیوئی ده لین: ناوی دایکی (ره ئیسه) یه به لام (ره ئیسه)
ئیسمی عامه نه ک ئیسمی خاص و تاییه ته، به لام نه وه ی له و شيعره دهر نه که وه ی
نه مه یه که دایکی نیظامی کورد نیژاد بوه و چون نیظامی دیوانی له یلی و مه جنونی
له سالی ۵۸۴ ته واو کردوه و له و ده مه شدا دایکی نه ما بو، که وابی دایکی بهر
له سالی ۵۸۴ مردوه.

له بهر دیک دا که ناویانه ته سهر گلکوکوی له گه نجه داله دایک بونی نیظامی
۵۳۵ و بهر حمه ت چونیشی ۵۹۹ کوچی مانگی نوسراوه که وابی ۶۴ سال
ژیاوه.

وادیاره نیظامی منال بوه که یوسفی باوکی ره ئیسه ی دایکی نیظامی
ته لاق داوه، یا ژنی به سهر هیناوه و لیک جیا بونه ته وه، جاله بهر نه مه نیظامی له
ماله (خواجه عومه ر) ی خالی ژیاوه و پیگه یوه و له یلی و مه جنون دا ئاماژه و
ئیشاره ی بوته وه کردوه.

شيعر:

گر خواجه عمر که خال من بود
خالى شدنش وبال من بود
لهوه ده چى خواجه عومهرى خالى له ۵۸۴ که له يلى و مه جنونى ته واو
کردوه نه مابى.
له شيعريكى ترا بنه چه كهى خوى هل ته داو فهرمويه تى:

شيعر:

گر شد پدرم به نسبت جد
يوسف پسر زكى مؤيد
لهم شيعره جوانه ده رته كهوى كه ناوى ئه لياس بوه و كورپى يوسف كورپى
موئه يه دى كورده.
ئه وانهى واگه وهه رناسن و هه ستيار شناس، نيزامى له فيرده وسى توسى به
بالا تر و بهر زترئه زانن، له بهر ئه وهى فيرده وسى بيرو راى چريكه و ميژويى بهر
له خوى كردوته شيعرو به چريكه چريويه تى و كه ره سه كانى له به را بو
ئاماده بوه، به لام نيزامى كه نجه وى هونه روه رى بيرو راى داهين راوى چريكه و
چيرو كه كانى خويه تى و داهينه ره، نه ك پي كه وه لكينه ر.
نيزامى سى زنى هيناوه، نازانرى چهن منالى هه بوه، چونكا ته نيا ناوى
(محهمه د)ى كورپى دياره كه ده بى له سالى ۵۷۰ كوچى مانگى و ري كه وتى ۱۷۴
زاينى له داىك بوبى، چونكاله كاتى دانانى له يلى و مه جنون دا محهمه د، كورپى
چارده سالانه بوه، هه روه كو لهم شيعرانه ده رته كه وى:

شاعر:

فرزند محمد نظامی

آن بردل من چو جان گرامی

ای چارده ساله قرة العین

بالغ نظر علوم کونین

نهمهش بره شیعیکی جوان و عیلمی.

شاعر:

لب و دهان و دو چشم تو، ای بت گل خام

یکی نبات و دوم پسته و سوم بادام

نبات و پسته و بادام پیش آن سه شدند

یکی اسیر و دوم بنده و سوم گمنام

اسیر و بنده و گمنام در زمان تواند

یکی قباد و دو قیصر و سوم بهرام

قباد و قیصر و بهرام می فرستندت

یکی رسول و دوم نامه و سوم پیغام

رسول و نامه و پیغام از تو می طلبند

یکی هرات و دوم مشهد و سوم بسطام

هرات و مشهد و بسطام در زمان تو یافت

یکی رواج و دوم زینت و سوم اسلام

رواج و زینت و اسلام ده نظامی را

بحق سید کونین و سورهی انعام

له کتیبی ئه نجومه نی ئه دیبان نوسراوی ئه مین فه یضی به گدا له کوبه ی
په ره ی ۳۲ دا نوسراوه نیظامی برایه کی هه ستیاری به ناو بانگیشی هه بوه به (قه وا
می موته ره زی) ناودار بوه، دیوانیکی شیعر و هه لبه ستی ئه و که له سه ده ی
هه شته می کوچی مانگیدا نوسراوه ته وه له موزه خانه ی به ریتانیا دایه.
به لام به لای منه وه (شه پول) ئه مه دروست نییه چونکا له هیج شیعریکی
خویدا ناوی ئه م برایه ی که له م کوبه ی ۳۲ دا ئیشاره ی بوکراوه، ناونه براوه و ئه مه
له راست ناچی که برایه کی وای هه بوبی.
به نرخترین شوینه وارو ئاسه واری نیظامی (خه مسه) یه واتا: پینج گه نج
که ئه مانه ن:

۱- مه خزهن ئه سرار

وادیاره له سالی ۵۶۱ کوچی و ۱۱۶۵ زاینی یا ۵۷۰ تا ۵۷۳ خه ریکی
هوئینه وه ی مه خزهن ئه سرار بوه و پیشکەش به (ئیلده کز) ی ئه تابه کی
نازربایجانی کردوه.

۲- خوسره و شیرین:

ئهم مه نظومه ۷۷۰۰ شیعره و له سهروه زنی موسه ده سی مه جزوفه و
له به حری هه زه ج و به وه زنی: (مفاعیلین مفاعیلین فعولن) ه و مه خزهن ئه سرار
۳۴۰۰ شیعره و له یلی مه جنون ۵۱۰۰ شیعره و بارام نامه ش ۵۶۰۰ شیعره و
شه ره فنا مه ی ئه سکه نده ری ۷۱۰۰ شیعره و ئیقبال نامه ی ئه سکه نده ری ۳۷۰۰
شیعره و به تیکرا ۳۱۶۰۰ شیعره.

نوکنه: مه نظومه ی خوسره و شیرین، خانای قوبادی به ریک و پیک
کردنی سه رگورد مرادی ئه وره نگ له گه لاریزانی ۱۳۴۸ هه تاوی و ریکه وتی
۲۵۸۱ هه خشه ته ر (کوردی) له تاران له ۳۵۰ په ره دا له چاپ دراوه و هه ره ها

شیرین و خوسره و بهناوی شاکاری شاعیری ناوداری کورد: خانای قوبادی به واتاکردن وریک و پیک کردنی محمدی مه لاکه ریم خوابی پاریزی له سالی ۱۹۷۵ زله چاپخانه کوری زانیاری کورد له به غاله چاپ دراوه.

۲- وادیاره (خوسره و شیرین) نیظامی له ۵۷۱ کوچی وریکه وتی ۱۱۷۵ از به شیعر و تراوه و له ۷ هزار شیعر دا پیشکesh کراره به (محمه دوقزل ئه رسه لان) کورانی (ئیلده کز) که قزل ئه رسه لان گوندی (حمه دون) ی بو ماوه ی ژیان داوه به نیظامی.

۳- له یلی و مه جنون: - له ۵۸۴ کوچی وریکه وتی ۱۱۸۸ ز دا له چواره زار هونه به شیعر دانراوه و به (ئه خهستان مه نوچهر) شای شیروان (شاوران) و (کووردوان) یش که شاریکی ئاوه دان بوه، له ونیزی کانه یه.

۴- ئه سکه ندهر نامه: - له ۵۸۷ ک - ۱۱۹۱ از به شیعر و تویه تی و پیشکeshی کردوه به یه که م عیزده یین مه سعود ئه تابه کی موصل و ده هزار شیعره. ۵- به هرام نامه (حهوت په یکه ر): - له ۵۹۵ ک - تا - ۵۹۹ ک (۱۱۹۸-۱۲۰۲ز) دا و تویه تی و هزار شیعره و پیشکeshی کردوه به (میرعه لائه دین گلپه ی ره وادی دواترین سهرداری کوردی) ئه ران و ئازربایجان له بئه ماله ی (میرئه حمه دیل) که زوری خوشویستوه و سه رمایه ی ژیانی بوه. بیجگه له مانه که تیکرا بیست و ههشت هزار شیعرن، دیوانه جوانه که شی پره له قه صیده و غه زهل و قیطعه و چارین و شتی تر.

نیظامی خوی کورد بونی خوی له یلی و مه جنون دا به ئاشکرایبی ده رئه خات، له لاپه ره ی ۸۷ و ۸۹ چاپی موسکو باسیکی باوانی کون ئه گیرپته وه، هه ر له باوکه (ئاده م) ه وه تاسه ر باوکی خوی و بو مان ده ر ئه خا جاله به رئه وه ی میهر و محبه ته تی له باوکه وه نه دیوه، خوی له باوکی بواردوه.

به لام شانازی به دایکیه وه که خانم و خاتونیکی کورده که فه رمویه تی
(گه رماده ری من ره ئیسه ی کورد)، دایکانه لای من مرد.

له کوبه ی ئه نجومه نی ئه دببان په ره ی ۳۴ نوسراوه که نیظامی له سالی
۵۹۹ ک - ۱۲۰۳ زاینی له (۶۳) سالیدا له گه نجه کوچی دوایی کردوه. به لام
به قه دسه نگی مه زاری له گه نجه که حوکومه تی شوره وی ئازربایجان سازی داوه
نوسراوه نیظامی له ۵۳۵ له دایک بوه و له ۵۹۹ کوچی مانگی وه فاتی کردوه.
له م سالانه ی دوایدا له شاری باکوی ئازربایجان په یکه ریابوکلّه
(کوته ل) ی بوچه قاوه وزانکویه کی به ناو نراوه، هه روا له تارانش په یکه ری
بوکراوه و سالتونی کتیخانه ی گه وره ی زانکوش به ناوی نیظامی ناو براوه. تائیسنا
زورجایادی نیظامی کراوه.

ئایه توللامه له کوتی له کونگره ی یادی ئیزامی گه نجه وی له ته ویز که له ۱ - تا ۴ تیر
مانگی ۱۳۷۰ و ۲۲ تا ۲۵ ژوئن ۱۹۹۱ ز- زانکوی ته وریز سازدرا بوو، رایب گه یاند که: نیظامی
گنجه وی - کورده و به شاعیری کوردی ئیمه ی ناوبرد (نیظامی گنجوی کردی الاصل ما -
مجموعه مقالات گنکره بین المللی بزرگداشت نهمین سده تولد حکیم نظامی گنجوی جلد
نخست الف - ر انتشارات دانشگاه تبریز سال ۱۳۷۲ ی هه تاوی (شه پۆل).

□ - له پایزی ۱۳۷۲ ی هه تاویدا یادمانیک به بوئه ی ۸۱ سالانه، بو ریزی له دایک
بونی ئوستاد محهمه د قازی نوسهر، شاعیر، موترجیم و ویژاوه ری گه وره ی
هاوچه رخ ساز ئه دری و ئوستاد (شه فیعی که دکه نی) مه نزومه یه ک به و بوئه وه
دائه نی ئه مه ش مه نزومه که: پیری ده یر:

قاضیا! نادره مردا! و بزرگا، رادا!

سال هشتادویکم بر تو مبارک بادا!

شادی مردم ایران چو بوود شادی تو

بوود که بینم هه مه ایام به کامت شادا!

پیر دَیَری، چو تو، در دهر نبینم امروز
از در بلخ گزین تا به خطِ بغدادا!
شمعِ گردانی و گردان، دل ایرانشهرند
ای تو شمعِ دلِ ما، پرتوت افزون بادا!
مایه و دایهٔ پروردنِ ایران مهین
بود آئینِ مهآبادی و مُلکِ مادا
فخر تاریخ و تبار همهٔ ماست زگرد
شیخ اشراق و نظامی دو تن از اکرادا
خانِ زند، آنکه چُتو مادرِ ایران کم زاد
رستم گُرد بُد امانکه فرخزادا
اصل «گرمانجی» و «گورانی» و «زازا» خود چیست
حرفِ شیرین که سخن سر کند از فرهادا
عُمری، ای دوست به فرهنگِ وطن جان بخشید
قلمت، صاعقهٔ هر بد و هر بیدادا
همچنین شاد و هُشیوار و سخن پیشه‌بزی
نیز هشتادِ دگر بر سر این هشتادادا!

۱- کوواری دنیای سخن ژوماره‌ی ۶۲ چاپی گه‌لاریزانی سالی ۱۳۷۳ی هه‌تاوی پهره‌ی ۲۹ جه‌نابی شه‌فیی که‌دکهنی له‌م شیعرا‌نه‌دا دیانی به‌وه‌دا ناوه که شیخی ئیشراق و نظامی گه‌نجه‌وی کوردن به داخه‌وه هه‌ندی له قه‌له‌م به‌ده‌ستانی ئیرانی له نوسراوه‌کانی خویناندا کورد ده‌سرنه‌وه وه‌ک له چاپی دیوانی هومامی ته ورپزیدا که شیعره کوردی یه‌کانیان لی سربو‌ته‌وه‌یا دوکتور معین که باسی به‌رده‌عه ده‌کا‌ته‌وه‌ئ که یاقوتی حه‌مه‌وی فرمویه‌تی: له به‌رده‌عه‌دا ده‌روازه‌یه‌ک هه‌یه به‌ ناوی ده‌روازه‌ی ئه‌کرا‌د ئه‌ونه‌ی کوردی زاناو دانا لیه‌ ناتوانم ناوی هه‌مویان بینم، که‌چی معین له ئه‌علام‌دا ئه‌ مه‌ی سربو‌ته‌وه‌، یا دیوانی حه‌کیم سه‌نابی که به‌شیر ده‌لی:

قرنها باید که تا از پشت آدم نطفه‌ای
بو‌لوفای گُرد‌گردد یا شود ویس قرن

که له‌چاپی تازه‌دا ئه‌وانه‌ی له بابه‌ت زانایانی کورده‌وه له چاپی یه‌که‌م‌دا بو‌وه، نه‌ماوه‌و سِر‌راو نه‌ته‌وه یا‌کتییی (خدمات متقابل استاد شهید مطهری له چاپی تازه‌دا ئه‌وانه‌ی واله بابه‌ت زانایانی کورده‌وه، هه‌بون. نه‌ماون. - یو‌رون بو‌نه‌وه‌ی زیاتر بروانته‌کوواری ئاوینه‌باسی خان‌ا به‌قه‌له‌می شه‌پول پهره‌ی ۴۵ به‌شی سه‌رچاوه، چاپی ۱۳۷۱ ژوماره‌ی ۱۰ - و به‌رگی ۴ی زانایانی کورد له باسی خانای قوبادیدا- (شه‌پول).

وینہی نیزامی گہنجہوی له موزہی نیزامی له شاری باکو
من یکی کورد زاده لشکریم
کز نیاکان خویش گوهریم
کوته لی نیزامی گہنجہوی له شاری باکو
نوکتہ: له شاری کفری کابرای^۱ هه بو به شه و له قاوه خانه کان شانامه ی
ده خوینده وه ناوی (شیخ جه بار) بو و خه مسه ی نیظامی به هه لبه ست
وه رته گیرایه سه ر شیوه ی گورانی کوردی و به شه و له چاپخانه کاندا
ده یخوینده وه، ته بی رونوسی ته وه لای خاوخیزا نه که ی مابی.
برواننه ته م سه رچاوان: ۱- دیوانی قه ساید و غه زلیات نیظامی گہنجہوی
به کوششی سه عیدی نه فیسی چاپی ۱۳۶۲ هه تاوی.
۲- کو به ی ته نجومه نی ته دیان ته مین فه یضی به گ چاپی سالی ۱۴۰۳
کوچی مانگی وریکه وتی ۱۹۸۳ زاینی چاپی کوری زانیاری.
۳- فه رهنگی دیه خودا، فه رهنگی موعین، فه رهنگی عه مید، تاریخ
ته ده بیات^۲ ئیران دکتورته دواربراون و باره گای ئیستای گلکوی نیزامی له ده ره وه ی
شاری گہنجہ^۴ شه پؤل^۳

یونس کوری محمەدی ههولیری

۵۰۸-۵۷۶ مانگی

یونس کوری محمەد کوری مەنە کوری مالک کوری محمەد کوری سەعد کوری سەعید کوری (عاصم) کوری عەكب کوری قەیس ناو دار (بەرەضی الدین) ههولیری، باوکی دوزانای ناودار: (عیمادە دین ئەبو حامد محمەد، وە کە ماله دین عەللامه ئەبو فەتح موسی). مروفیکی زانا و خووناکار چاک زدل و درون پاک و با پیره ی زانای ناودار (ئەحمەد کوری عەللامه کە مال دین) ههولیری ئەمیرزینە دین خاوەنی ههولیری کە بە فیرگە ی (کە مالیه) ۱ ناوداره خەریکی تەدریس و فتوای شەرعی بوە.

یونس کوری محمەدی ههولیری لە سالی ۵۰۸ ی مانگی له ههولیری له دایک بوە و له ۵۷۶ ی مانگیشدا له شاری موسل بارگە ی بەرەولای خواتیکناوه و

۱ - نوکته: (فیرگە ی کە مالیه) قازی کە ماله دین شاره زوری ئەبول فەضل (محمەد) کوری ئەبو محمەد، عەبدوللا کوری ئەبو ئەحمەد قاسم شاره زوری کە له ۴۹۲ ی مانگی له دایک بوە و له رۆژی دوشەمه ۶ ی موحرەمی سالی ۵۷۲ ی مانگیدا مردو، دروستی کردو و دای مەز راندو. نە ک کە ماله دین عەللامه کوری (رەضی) دین ههولیری کوری محمەدی کوری مەنە.

نیژراوه.

یونس کوری محمهده ههولیری بوخویندن چوته شاری موسل لای (تاج الاسلام) ئه بوعه بدوللا حوسهین کوری (نهصر) ناودار به کوری خه میس که عیبی جه هه نی و له ویوه بو به غدا لای ئه بو (مه نصور) سه عید کوری محمهده عومهر ناودار به کوری رهزاز درس بیژی: (نظامیه) و له پاشان گهراوه ته وه، بوموسل و لای ئه میر زهینه دین ئه بو حه سه ن عه لی کوری به کتکین باوکی مه لیک موزه فیری مه زن و خیوی هه ولیری بوته دهرس بیژی مزگه وتی ئه ومیره کورده و هه رله نیژیک ئه ومزگه وته ش نیژراوه و ۶۸ سال عومری کردوه. ئه مه ش نمونه ی شیعیری عه ربی ئه وزانا کورده یه:

شیعر:

لَهَا زُورَةٌ فِي كُلِّ عَامٍ، وَتَارَةٌ تَمُرُّ شَهْرًا حَوْلَ لَاتِ جَمْعٍ
وَصَالٌ وَصَدٌّ لِأَلْشَيْءِ سَوَىٰ أَنَّهَا عَلَىٰ خُلُقِ الدُّنْيَا تَجُودُ وَتَمْنَعُ

هه رکاتی ده چمه په ر لانه خه فه تمه؛ که ته مه نمان چهن کورته؛ بوکه لک وه رگرتن له و سفره ره نگینه (شه پول).

پینجینه

پوچه له عه‌به‌ث هینده ده کهم فیکرو خه یالی
مومکین نیه جاریک و ببینم کوجه مالی
بی‌فاییده تاکه‌ی هه‌وه‌سی ذه‌وقی ویصالی؟!
چو به‌عه‌به‌ث گهر دلی «ره‌نجوری» ده‌نالی
«کاریزی»! له «په‌روانه» ده کهس راوی «عوقاب» بی.
ره‌نجوری به‌پپی‌قسه‌ی خو‌ی که به‌شیر له
میعراجنامه که‌ی فهرمویه‌تی:

ئه‌و سال که‌ئی فیکر ئاوه‌ردم وه‌هه‌م
عومرم یا‌وابی وه‌په‌نجا، په‌نج که‌م
یانی ته‌مه‌نم (۴۵) سال بوه که‌ ئه‌و میعراج نامه‌م نویسه له پاشان سالی نویسی میعراجنامه که‌ی
دیاری ده‌کاوه‌لی:

جه‌سه‌نه‌ی هه‌زار دوسه‌و نو‌دا ئه‌ی معراج نامه جه‌لای من رو‌دا
به‌م قسه‌ی خو‌ی ئه‌بی ره‌نجوری له سالی ۱۱۶۴ ی مانگی له دایک بو‌بی.
ره‌نجوری له پارچه‌ی شیریک‌دا باسی نه‌خوشبونی خو‌ی ده‌کاوه‌فهرمی:

ئه‌و سا‌ئه‌و ئازار په‌ریم با‌به‌ست بی

تاریخ عومرم نه‌سه‌نه‌ی شه‌ست بی

سه‌نه و سال و وه‌قت هیجرت موختار

هه‌زار و دوسه‌د چه‌نی بیست و چار

که‌وابی له سالی ۱۲۲۴ ی مانگی‌دا سه‌خت نه‌خوشبوه و مردنه که‌یشی هه‌ر له‌و سال‌انه‌ دا‌بوه.
له پارچه‌ی شیریک‌ی که‌ به‌ ناوی میعراجنامه‌وه دایناوه، زور به‌ جوانی ده‌رده که‌وی زور زانا بوه و
ئاگای له قور‌تان و فهرموده بوه و زور زیره‌ک و خاوه‌ن بیرو بروا بوه و له زانینی عیلمه‌کاندا

۳۲۴ - شه پۆل

دهسى زۆر بالاى هه بوه و زانايى كه م وینه و شاعيريكى دورناس و دوستى گياني گياني شاعيراني كورد بوه.
بوۆينه ئه حمه د به گى صاحيو قران كه ناز ناوى «شه وقى» يه له په سەندى رهنجورىدا به شيعر ده لى:

ده خيلم ده خيل ئه ي ئيرشاد دين
پير ته ريقه ت نورين به يه قين
سه ردارى عوشاق نه شهر ق تاغهرب
مه جنون ثانى سه ر خيل عه رب
جام دل جامى نيظامى نيظام
ته ر تيب ته ر كيب بيناي باده ي جام
كاشيف كه ششاف سير په نه انى
ئه فلا تون شيعار ئه ره ستو - ي ثانى
ره نجورى موخليف ته خه لوص ره نجه
ره نجت ره نجه كه رد وه دور په نجه ...
مه لا يوسفى داله رويش له په سەندى رهنجورىدا فه رمويه تى:

شيعر

به باده ي عيرفان ره نكين سه جاده!
له وح دل جه نه قش ماسيوا ساده!
ره نجورى كه نجور خه زانه ي ئه سرار!
نه قد دانش به خش خه روار به خه روار!
حاجى قادر ره حمه تيش كه به خه لكى كه ركوكى داناوه، له په سەندىدا فه رمويه تى:

شيعر

يه كى رهنجورى ئه هلى كه ركوكه
فيكرى بيكرى هه مو وه كو بوكه

زانای به‌ریزو لیکۆله رو دلسۆز دوکتور: محهمەد سه‌دیق موفتی زاده

۱۳۰۰-۱۳۶۳/۹/۶ ی هه‌تاوی

ناوچه‌ی سنه‌ی کوردستان بی‌گومان یه‌کیکه له‌گه‌وره‌ترین ناوه‌نده‌کانی فه‌ره‌نگ و هونه‌رو ئه‌ده‌بی کوردی که له‌ئامیزی خۆیدا سه‌تان شاعیر و نوسه‌ر و فه‌یله‌سوڤ و زانای بی‌وینه‌ی په‌روه‌ده‌کرده. لێره‌شدا به‌داخه‌وه هه‌روه‌ک هه‌مو ناوچه‌کانی تری کوردستان تائیس‌تا لیکۆلینه‌وه یه‌کی پان و به‌رین که هه‌مو لایه‌ن و سوچ و قوژب‌نی فه‌ره‌نگه‌که‌مان بگ‌ریته‌وه نه‌کراوه و ئاگاداریمان له‌ژیان و به‌سه‌ر هاتی زانیانی سنه‌وده‌ورو به‌ری زۆر که‌مه. لێره‌دا به‌سه‌ر هاتی زانای به‌ناوبانگ دوکتۆر محهمەد سه‌دیق موفتی زاده که به‌قه‌له‌می خۆی نوسراوه بو‌تان ده‌گیرینه‌وه.

ناوم محهمەد سه‌دیق، ناوی بنه‌مائه‌ییم موفتی زاده یه له‌سالی ۱۳۰۰ ی کوچی هه‌تاوی له‌گوندی "دشه" له‌ناوچه‌ی هه‌ورامانی جوانپۆهاتومه‌ته دنیاوه. باوکم مه‌لاعه‌بدوڵلای "موفتی" کورپی "مه‌لاحمود" کورپی "مه‌لا محهمەد" کورپی مه‌لا ئه‌حمه‌د-ی گه‌وره له‌بنه‌مائه‌ی مه‌لایانی "دشه" یه. دایکم کچی سه‌یید "شه‌هابه‌دین" تالشی و دایکی کچی شیخ "عوسمان" ی ته‌ویله‌بی هه‌ورامانه.

له‌سالانی پیش شه‌ری جیهانی یه‌که‌م باوکم له‌لایه‌ن فه‌رمانه‌واکانی ئه‌رده‌لانه‌وه ده‌عه‌وت کراوه بو‌شاری "سه‌نه" و بووه به‌موده‌ریسی خوینگه‌ی مزگه‌وتی "دارول ئیحسان" پاش چهن سال له‌روژگاری فه‌رمانه‌وایه‌تی قاجاری یه‌کان دا ده‌عه‌وت کراوه بو‌تاران وله‌قه‌بی "مفتی کوردستان" ی پی‌دراوه و گه‌راوه‌ته‌وه بو‌شاری سه‌نه. ته‌مه‌نم شه‌ش سال بووه، باوکم له‌شاری سه‌نه کوچی دوابی کردوه، دایکیشم پینج سال پاش کوچی دوابی باوکم له‌"دشه" له‌دنیا ده‌رچوووه.

۲- به‌رگی ۲ که‌شکوگی که له‌پوری ئه‌ده‌بی کوردی .

۳- به‌رگی ۳ که‌نجینه‌ی فه‌ره‌نگ و زانست (شه‌پۆل)

۴- دیوانی حاجی قادر کوچی لاپه‌ره‌ی ۱۰۵

۳۲۶ - شه پۆل

خویندنی سه ره تاییم له گونده کانی: دشه و خانه گا و شاری سنه دوایی هیناوه. له سالی ۱۳۱۵ی کوچی هه تاوی دهستم کردوه به خویندنی عولومی ئیسلامی و له خزمهتی زانایانی تاینی مهلبهنگهلی شاره زور، مهربوان، موکریان و شارگهلی: پینجوین، سلیمانی، کهرکوک هه ولیر، ره واندز، مههاباد و سنه دهرسم خویندوه.

ئه وزانایانه که له خزمهتیاندا دهرسم خویندوه ئه مانه: کاکم حاجی مهلا خالیدی موفتی، مهلا سهید عارف، مهلا سالحی "تریفه" سهید بابا ره سولی "عهبا بهیلی"، له مهلبهندی شاره زور، مهلا باقری بالکک، مهلا مهحمودی "دهره تفی" له مهربوان، مهلا عهلی "حه مامیان" مهلا شیخ محمه دی "بورهان" له موکریان، مهلا عارفی بانه بی، مهلا سهید عهلی له "پینجوین" مهلا مسته فای حاجی مهلا ره سوول، مهلا عهبدو لای بیژوی له سلیمانی، مهلا عهزیزی شلی خانه بی له کهرکوک، مهلا سالحی دیبه گه بی، مهلا ئه بوبه کر ئه فهندی له هه ولیر، مهلا عهبدو لکه ریم ئه فهندی له ره واندز، مهلا سه دیق سه دقی و مهلا حوسین مهجدی، مهلا حمودی موفتی کاکم له شاری سنه که ئیجازه ی عیلمیم لای ئه و، وه رگر تووه و له دواییدا له شاری سلیمانی ماموستایانی هه یته تی زانیاری تاینی ئه وقاف پاش تاقتی کردنه وه ئه و ئیجازه نامه یان بوم مور کردوه وله تارانش شورای عالی وه زاره تی فهرهنگ ئیجازه نامه ی ئیفتا و تهدریسی بوم دهر کردوه.

له سالی ۱۳۲۳ له وه زاره تی فهرهنگی ئه و روژگاره و ئاموزیش و پروهریشی ئیستا بوم به ماموستا و موعه لیم له شارگهلی مههاباد و سنه و خورهم ئاباد و تاران دهرسم داوه. له سالی ۱۳۴۱ له دانشکده ی ئیلاهی یات و مه عاریفی ئیسلامی دانشگاهی تاران دهوهری لیسانس و دوکتوریم دوایی پی داوه و له دانشکده ی ئه ده بیاتیش داماو هیه ک خه ریکی عولومی ته ریه تی و زمانه وانیش بوم، له و ماوه یه شدا له ده بیرستانه کانی شاری تاران دهرسم داوه.

له سالی ۱۳۴۹ بوم به ماموستای زمان و ئه ده بی کوردی دانشکده ی ئه ده بیات و عولومی ئینسانی دانشگاهی تاران، له و ماوه یه دا بیجگه له دهرس دانی زمانی کوردی ئه ده بیاتی فارسی و عه ره بیشم تهدریس کردوه.

له سالی ۱۳۵۹ که به هو ی شو رشی فهرهنگی یه وه زانستگای تاران داخرا، بو من دهره تییک بو تا له مال دانیشم و نوسینی ئه وریز مانه کوردی یه م که به دهسته وه بو ته و او بکه م.

۳۲۷ - باوی کورده واری

له گه‌ل ته‌وه‌شدا خهریکی له سهرنوسینی دیوانی مه‌وله‌وی (مه‌عدومی) بوم و ئیستاش ههر خهریکی ته‌وکاره‌م. "چون بو خهریکی زمان و ته‌ده‌بی کوردی بوم"

له سهره‌تای تاوه زیانمه‌وه خهریک بونی خویندنه‌وه‌ی هونراوه‌کانی مه‌وله‌وی ولتی دوان له مانا‌کانیان له لایه‌ن ته‌ندامانی بنه‌ماله‌که‌مان و دوستانه‌وه‌هانی دام که پیوه‌ندی یه‌کی به‌تین له گه‌ل زمان و ته‌ده‌بی کوردی دا به‌ینمه‌ده‌س، ئه‌م پیوه‌ندی یه‌ بووه‌ هو‌ی ته‌وه‌که‌ته‌و ماوه‌یه‌که‌له کوردستانی عیراقددا ئه‌م خویند زورتر خهریکی زمان و ته‌ده‌بی کوردی بم‌تاله سهره‌تای ده‌ست پی‌کردنی شهری جیهانی دوه‌مه‌دا که سیاسه‌تی فرمانره‌وایی تورکیا‌گورا رۆژنامه‌نوسینی کورده‌کانی ته‌وی بو‌ولاتیانی ده‌ره‌وه، ئازاد‌کرا‌کا‌کم "محهم‌د میهری به‌گ" که پیش شهری جیهانی یه‌که‌م شه‌هیدی نه‌مر شیخ‌عه‌بدولقادر-ی گه‌یلانی زاده‌ی له شاری ره‌واندزه‌وه‌له گه‌ل خو‌ی بردبو‌وی بو‌شاری ته‌سته‌مبول (به‌داخه‌وه‌من ههرچاوم پی‌نه‌که‌وت) بو‌یه‌که‌م جاربه‌ کوردی نامه‌ی بو‌نوسیم وله‌نامه‌که‌یا زور‌ه‌لی نابوم که له‌خزمه‌ت کردن به‌زمان و ته‌ده‌بی کوردی له‌ههر هه‌ل و مه‌رچیکدا‌کو‌تایی نه‌که‌م ته‌وه‌لنانی ته‌وانه‌بو به‌هو‌ی ته‌وه‌که‌ زورتر له‌جاران خهریکی لیک‌کولینه‌وه‌له‌زمان و ته‌ده‌بی کوردی بم.

له‌سالی ۱۳۳۸ دا‌که‌له‌لایه‌ن حوکومه‌ته‌وه‌روژنامه‌ی کوردستان له‌تاران ده‌رجو پیشنیاری سهرنوسه‌ری ته‌و روژنامه‌یه‌م قه‌بول‌کرد، چونکه‌له‌لایه‌که‌وه‌به‌هه‌لیکی گه‌وره‌م زانی که‌له‌وریگایه‌وه‌به‌پی‌توانایی خو‌م خزمه‌ت به‌زمان و ته‌ده‌ب و میژوی گه‌له‌چه‌وساوه‌که‌مان بکه‌م وله‌لایه‌کی دیکه‌شه‌وه‌پیم‌وابو ده‌رچونی ته‌و روژنامه‌یه‌به‌زمانی کوردی له‌لایه‌ن ده‌وله‌تی ئیرانه‌وه، باوه‌کو‌مه‌به‌ستیکی ته‌بلیغاتیسی تیدا‌بویی به‌لام پی‌هاتیکی به‌لگه‌دار بو سه‌باره‌ت به‌هه‌بون (مه‌وجودی یه‌ت)ی گه‌لی کورد، زمان و ته‌ده‌ب و نیشتمانی. له‌و‌سالانه‌دا که‌سهر‌نوسه‌ری روژنامه‌ی کوردستان بوم گه‌لی مه‌تالیبی ته‌ده‌بی کوردیم‌نوسیه‌و له‌و روژنامه‌یه‌دا له‌چاپ دراوه‌هه‌ندی له‌ومه‌تله‌بانه‌ته‌مانه‌ی خواره‌وه‌ن:

۱- کوری مه‌لیک‌غازی هه‌زرتی شیخ‌عوبه‌یدیلا‌شاهی شه‌مزی‌ن (قدس‌سره) که‌له‌۱۸۸۰ی زانی به‌دزی‌زالمان راپه‌ری و مافی ره‌وای خو‌ی و نه‌ته‌وه‌که‌ی ده‌ویست.

۳۲۸ - شه پۆل

۱- کوّ کردنه وهی نزیکه ی ۲۵۰ پارچه له هونراوه کانی سهید "عه بدوره حیمی مهولهوی" له نیو به یازه ده سنوسه کوّه کان و راست کردنه وه یان و کورته لی دوانی له مانای هونراوه کان.

۲- کوّ کردنه وه و راست کردنه وهی زوربه ی هونراوه کانی "وه لی دیوانه".

۳- کورته لی کوّ لینه وه یه ک له دیوانی "مه لا په ریشان" وله چاپ دانی هه ندی له هونراوه کانی.

۴- راست کردنه وه و له سه ر نوسینی دیوانی "سه یید سألحی کرماشانی".

۵- راست کردنه وهی شیرین و فه رهاد دانراوی مه لا "وه له دخانی گوران".

۶- راست کردنه وهی هه ندی له هونراوه کانی "که نیزه ک و یازده رهم" که به شیکه له شانامه ی کوردی دانراوی "سه رهنگ ئەلماس خانی که نو له بی".

۷- زه نجیره و تاری له باره ی ریزمانی کوردی یه وه له ژیر سه ردپری چون بنوسین و بخوینینه وه".

۸- زه نجیره و تاری له باره ی ژیانی کوّمه له که مان وره خنه گرتن له هه ندی بیرو باوه روره سم و یاسای ناله باری کوّمه لایه تی له ژیر سه ردپری "له کوّمه لا چون بژین؟".

۹- کوّ کردنه وه و راست کردنه وهی دیوانی مه لا "حامیدی ئالیجانی" له ناوچه ی ژاوه رو.

۱۰- راست کردنه وهی شه ره قسه ی ئاسمان وزه وی هه لبه سراوی "میرزا عه بدولقادری پاوه بی".

۱۱- راست کردنه وهی جه نکه نامه ی "کوله وعاینه مه ل" هه لبه سراوی "میرزا عه بدولقادری پاوه بی".

۱۲- کوّ کردنه وه و راست کردنه وهی شوینه واری شیعر گه لی له شاعیره کانی کورد له ژیر سه ردپری: "له هه ر گولزاری گولی".

۱۳- چه ند پارچه هونراوه یه کی نیشتمانی ونه ته وایه تی و عیشقی و چه ند ورده چیروکی هونراوه به شیوه ی ته نز و توانجی نه ته وایه تی و کوّمه لایه تی وه ک "چیروکی مام ریوی و په پوسلیمانیه و چیروکی "فیل و بولبول".

- ۱۴ - زەنجیره و تاریکی فەلسەفی و سورشتی له ژێر سەردێری "ریڤگای خوداناسی".
- ۱۵ - مێژولکەهی حوکومەت کانی کورد.
- ۱۶ - راست کردنەوه و له چاپ دانی مناجاتی "خانای قوبادی" به ناوی "حەفت بەند".
- ئەو مەتالیبە هەمویان له ژێر عەونانی "م.ص.م" که کورت کراوی محەمەد سەدیق موفتی زاده یه له ژماره کانی روژنامه‌ی کوردستان که له چواربه‌شدا به‌رگ گه‌راون له ده‌سدان. روژنامه‌ی کوردستان با وه کوله‌ژێر چاوه‌دێری سهختی حوکومه‌تدا ده‌رئه‌چوله‌ گه‌له‌ ئه‌وه‌ش له راسته‌قینه‌دا خزمه‌تیکی گرینگی به‌ زمان و ئه‌ده‌ب و مێژوی گه‌لی کورد ئه‌کرد. به‌لام پاش چوار سال بو‌ ده‌ولەت ده‌رکه‌وت که له چاپ دانی ئه‌و روژنامه‌یه‌ جگه‌له‌ زیان بو‌ سیاسه‌تی ده‌ولەت سویدیکی تیدانیه‌، ئینجا له‌به‌ر ئه‌وه‌ له‌ سه‌ره‌تای به‌هاری ۱۳۴۲ داروژنامه‌که‌ داخرا.

جگه‌ له‌ وه‌کاره‌ ئه‌ده‌بی یانه‌ که‌ له‌ روژنامه‌ی کوردستان جی‌ به‌جیم کردون له‌ سالی ۱۳۳۸ وه‌ تا پاییزی سالی ۱۳۵۸ چەن زنجیره‌ و تاري ئه‌ده‌بیم له‌ باره‌ی ئه‌ده‌ب و مێژوی کورده‌وه‌ نوسیوه‌ و له‌ رادیوی کوردی ئێران بلا‌و بونه‌ته‌وه‌ و به‌شیکێ زوری ئه‌و سەردێرانه‌ بلا‌و کراونه‌ته‌وه‌: لیک دانەوه‌ی وێرەیی به‌سه‌رهاتی باو باپیرانمان، وێرە و وێرەوانان، پهن‌دی پێشینان، راست کردنه‌وه‌ و له‌سه‌ر نوینی دیوانی نالی، شیعری شیوه‌گۆرانی کوردی، مه‌ستورە‌ی ئه‌رده‌لان که‌بو‌یه‌ که‌م جار له‌ نیو به‌یازه‌ کۆنه‌کان‌دا به‌ده‌ستم هینابو.

گرینگ‌ترین کاری ماموستا دوکتور مفتی زاده، شی کردنه‌وه‌ی شیعه‌ کانی مه‌وله‌وی تاوه‌گۆزی یه‌. بو‌خوی له‌ پیش و تاریکدا که‌ له‌سه‌ر غه‌زه‌ له‌ کانی مه‌وله‌وی نویسیه‌تی ده‌لی:

له‌سه‌ره‌تای ئاوه‌زیانمه‌وه‌ جاروبار گویم له‌ هونراوه‌ کانی مه‌وله‌وی ئه‌بو که‌ خزمان و دوستان له‌ کو‌ر و کو‌مه‌لی شه‌وانه‌ و روژانه‌دا به‌ بو‌نه‌ییکه‌وه‌ ده‌یان خوینده‌وه‌. جوانی و پاراوی ئه‌م هونراوانه‌ که‌م که‌م سه‌رنجیان راکیشام و هه‌زم ئه‌ کرد منیش وه‌ کو‌ ئه‌وان ئه‌و هونراوانه‌م له‌ به‌ر بن و له‌ مانا و مه‌زمونی دل‌رفینیان تی‌بگه‌م. ئه‌م هه‌زه‌ پالی پیوه‌نام که‌ روژ بو‌ روژ زو‌رتر له‌ هونراوه‌ کانی مه‌وله‌وی بکو‌لمه‌وه‌، له‌ هه‌ر جیگایه‌ که‌ ده‌سنوسیکی کو‌ن و تازه‌ی شیعریم چاوپێ

۳۳۰ - شه پۆل

بکه وتبایی ته گه رام که هونراوه کانی مهولهوی له ناو ته و هونراوانه دا بدۆز مه وه و به سه ر و پئ شكاوی بیانخوینمه وه.

به داخه وه ره شه بای مردن موله تی، نه دا به ربوی باغی ته م زانایه مان، به ته واوی ده س که وی و پیش ته واو بونی ته م کاره گرینگه دنیای بی وه فای به جی هیشت و شی کردنه وه ی دیوانی مهولهوی به نا ته واوی به جی ما. دوکتور محمه د سه دیق موفتی زاده له سالی ۱۳۰۰ ی هه تاوی له دایک بوه وه له شه وی سی شه مه ۶/۹/۱۳۶۳ ی هه تاوی له شاری تاران وه فاتی کرد و له گوڕستانی وه بسولقه ره نی کرماشاندا به خاک ته سپیر درا.

شيعری: دوکتور صدیق موفتی زاده

له سه ر کانیای وی له بیخی داری	دانیشن خو شه له گه ل ناز داری
هیچ خه مت نه بی راز و نیاز که ی	به دل ته ماشای دو چاوی باز که ی.
خو شه یار گرتن خو شه دل داری	خو شه له مه ینه ت جهان رزگاری
په ژاره ی ژیان له دل ده رکه ی	رابویری تاوی به بی غه مباری
دل م له ده ردی دوریت غه مباره	بی تو سوماییم تاریک و تاره
بی یادی گو لی جوانی جه مالت	ژیانم له لا وه ک ژاری ماره

□ □ □

ته م ووگه رده لول مله و سه ر به رزان زه ردی روخساری گه لای سه ر ته رزان

۱- بروانسه کتیی زانایانی کورد ج- ۴ و ۵ په ره ی ۱۳۳ باسی سه ید مه حمودی گوگشه ن، کوردستانی نوسراوی (شه پۆل).

۲- به داخه وه دوکتور عاید- ی سیراچه دینی له حودودی ۱۴ ی مارس ی ۱۹۹۵ ی زاینی له ریازی حیجاز وه فاتی کردوه (شه پۆل) ته م شهرجی حاله که به قه له می دوکتور محمه د سدیق موفتی زاده نوسراوه له کوواری سروه ژماره ی ۷ سالی ۱۳۶۵ په ره ی ۲۹ تا ۲۶ له چاپ دراوه.

چو لّی و بیّ دهنگی هەردان ئیلاخان
و شکای چەمە و شەتاو زاخان
پەشیوی گولزار، ماتی هەواران
کزی وەرکاوان سەردی کوّساران
یەگرد نیشانهی ئامای پایزەن
یا خوّجە تەئسیر دوری ئازیزەن!
پاییز یانیهای فەسل غەمباران
یا وادە ی سەردی مەیل نازان مەیل نازان
هەور نەو پاییز چون دەردە داران
مەوارنو ئەسرین نە روی کوّساران
چون من دیوانە و شەیدا و سەرگەردان
مەگیلۆ وە نەرم نەروی سەر هەردان
دیده پەر جەهەرە س جگەر پەر جەخار
پەشان خاتر دەرون تیرە و تار
گاگا جەهەرەت مەنالۆ وەزار
وێل و سەرگەردان نە کاو و کوّسار
جەو ساوە ئازیز من جەیاد بەردەن
وە هار شادیم خەزانە کەردەن
گەردووەختی پە ی من وادە ی خەزانەن
کالای نەو پاییز جەلام هەرزانەن
تەم و گەردە لول دەرون پەر دەرد
شورواوہی ئەسرین هەناسان سەرد
زەردی روخسار روماتی و بیّ دەنگی
پەشیوی جەستە و کزی و بیّ رەنگی

۳۳۲ - شه پۆل

ماتەمی دەرون خەمگینی بی شو

سەرسات پاییزین پەری من بی تو - ۱ -

بەبۆنەى جیژنی پیروزی نه وروژه وه
کوردە! موژده، باغی رهنجی لاوه کانت هاته بهر
روژێ رزگاری له ژیر هه وری ستهم دا که و ته ده ر
جه ژنی نه وروژت دها موژده که وه ختی شادی به
بۆنه جاتی نیشمانت تی بکۆشه بی خه ته ر
دوژمنت پشتی شکا، جه رگی برابه د خواهی تو
شووه رته تی رهنج و خه باتت رو ی زه وینی گرت به ر
گۆل نه خو ی کورده! به واته ی پوچ و واده ی چه ورونه رم
دوژمنت بی هیژه ئیستا، تو ده سورینی به سه ر
تو به هیزی بازووانی رو له کانی نیشمان
بو به دس هیسانی مافت سینگی خو ت که وه ک سپه ر
قه ت نه ترسی هه ل له دستت به ر نه ده ی، کورده! ده خیل
کوششی ته م چه نده ساله ی خو ت نه خه یته پشتی سه ر
نیشمانت چاوه روانی هه ل مه تی شیرانه ته
تابه جاری تو له خاکت دوژمنت که ی ده ر به ده ر

۱ - روژنامه ی کوردستان ژماره ی ۱۸ - ۲ سه زماوه ری ۱۳۳۹ و ۲۳ نوامبری ۱۹۶۰ ی زاینی چاپی تاران.

بابا تاهیر

مه که رینه م وه (که ی قوباد) و (که ی)	دگه را گه ر شه و ی وه یانه م به ی
نمه ده ونه ش به (ئه صفه هان) و (ره ی)	له جه یی وه سل ت نه ی مه له ک شیوه
تا وه رو ی حه شر، وه ی وه یانه م وه ی!	ده ور گه ردون جه تو ش جیا که رد!
ئیسه سه ر ئینه تیغ ده ی ساده ی!	که م بده لا فوسه ر برینیم تو
و من الماء کل شیء حی	با نه بو شون جه له عیله ت ئاو حه یات

به هاری^۱

جه ژنی نه وورۆزو وادهی به هاره
کاتی سهیرانی ههردو کووساره
بای شه مال وه نهرم شنۆی خوئی بهردا
مژدهی به هاری به دهشت ودهردا
ههوری به هاری دهرون پر خروش
وه ک عاشق دلی گهرمی هاته جووش
فرمیسکی جوانی خوئی به تاو بهردا
دور، وه شینی کرد به دهشت ودهردا
به نالهی خه مین سه ذای هه ل هاوردا
نه مامان له خه وزستان بییدار کرد
کوردستان بهرگی خال پووشی
چاو گه وشه، تاوی وه ک نوقره جووشی
قه لای کریللهی به فری کویتانی
بنای باش وه ستای به نناهی زستانی
له نالهی هه ورتو تریشقهی به هار
له رزی له سهردا، روخی و هاته خوار
لیزه مهی باران تاوی دا له سه
به فری هه لمالی، خستی و دایه بهر
له سهر داهینای کردی به هه رهس
که م که م، ودهر کهوت نیرگز چاومهس

- روژنامهی کوردستان ژماره ۴ چاپی تاران ساکی ۱۳۴۰ و ۳۱ مهی ۱۹۶۱-ژو ژماره ی پشت سه ربه ک ۱۰۷.
۱- م.ص.م.بانی دوکتور سدیق موفتی زاده.

۳۳۴ - شه پۆل

گول سووسهن بووی خووی به لآو کرده وه
سهختیی زستانی له بیربرده وه
له لانزاران چنور که وتهدهر
به لآو بو، بیینی شه و بوو وه که مه ر
به ره زا، وه ک چین زلفی نازاران
خاووپه ریشان له رووی مه غاران
دهشت و دهر، سه وزو کووسار دلگیره
چریکه ی مه له و پیه ی نه چیره
شاخه ی شه تاوه له لانزاران
هاژه ی به فراوه له پای کووساران
قابه ی که وه له سه ر کلاوان
برقه ی تاف له دور، وه ک نوقره ی بی گهره
ته ماشای ده وای دلی پر له دهره
شنوی به ربه یان، کاوو نزاران
بین خووش، وه ک نه فسه نازک نازاران
گولالان له ناو باخ و چه مهن دا
خیزیمان له پای سه رووسه مهن دا
نه مامان خه لات «نه ورۆز» یان پوشی
سه وزه و گول باده ی به هاریان نووشی
وه نه وشه شین بو له ناو باخان دا
شه تاو په خشان بو به رووی زاخان دا
لاره و له نجه ی گول له پای ئیلاخان
به سوژه ی شه مال به رزه ده ماخان

دهرمانی دهردی دهرده دارانه
فینکی دلی دل ئەو گارانە
ئیتیر وادهی سه یردۆس و دلداره
مه زرا دلنشین گولشن بی خاره
بولبول چاوه روان دیداری دلبر
سه ره له ئیواره هه رتا که سه هه
به نه غمه ی خه مگین نه وای جیایی
په ژاره ی دوری و رازی ته نیایی
ئه نالی به سۆزده رون پر له چل
داخۆم که ی شادۆی به رووی جوانی گول
گیانی پاسه وان ده وری گولزاره
بو دینی دلبر له ئیتظاره
ئیمجا به ربه یان گول خووی ته یار کرد
دیواخی سه وزی له رووی خوی لایرد
بلبل له بووی خووش هه ناسه ی دلدار
ده رده م بی هوش بوله «حجله» ی گولزار
وه ته ن! تو نه و گول من بولبولی تو م
من عاشقی زار دل پر چلی تو م
شه رته وه ک بولبول بوت به وه فایم
بوت شیت وشه یدا ته ن به جه فایم
کورده گیان! ئەوا زستان ته واوبو
که ژو کیو به هه ور به هار سیراوبو
بوچی واماتی؟ بی هوشی به سه!
بروانیشتمان پارچه ی ئەطله سه

۳۳۶ - شه پۆل

هه مو شاخ و داخ مه زرای کوردستان
سه ر تا سه رشین و سه وزو گولستان
شاخه جوانه کان رازیانه وه
گولان له گولزار خیزیانه وه
وادهی سهیرانی ههردو کووساره
کاتی ته ماشای سه وزه ی به هاره
خه مگینی به سه په شیوی تاکه ی
ساتی دل خوش به کورده ده ساده ی!
به سهیری گولا له کاتی به هار
به سوژی نه غمه ی بلبل له گولزار
سه ختی سهردی ده ی فه راموشت بی
باده ی به هاری یاخودا نوشت بی
یا خودا نیشتمان هه ر به هارت بی
هه زاری وه ک من گیان نثارت بی

چیرۆکی مام ریوی

خوینده واره به ریزه کان! هه روه ها که زۆر تری برا کورده رو نا ک بیرونه ته وه ویسته کانمان
ئا گیان لی یه ریشه و بناغهی ویزه وزانیاری هه ر که لی له سه ره تا وه چیرۆک و ئه فسانه که لیکن
که زانایان و ویزه وانانی ئه و که له به هیژی مرخی جوان و زانینی خوین ئه و چیرۆکانه یان
به ته شکلی به لا ووهوئرا و نویسه و کو کردوه ته، وه له ئا کامدابه وه ته هو ی پاراستنی بنچینه و
قانونی ره که زایه تی و مانه وه ی ئه و که لانه.

جا که وایه له سه ره هه ر کوردیکی خوین خاوین پیویسته به گویره ی لی هاتنی خو ی ئه و
چیرۆک که جوانانه که له با پیره کانمانه وه ده م به ده م هاتونه ته خوار وه هه ریه کیکیان هه زاران په ندو
ئاموژگاری به نرخی تیدایه، کو یان بکه نه وه، تارو له کانی گهل ونه ته وه که مان که لکیان

لی وه رگرن وه له ژیانان دابیته هوی وریابونه وه یان وئا گایی یان.
یه کی له وچیر وکانه چیر وکی «ریوی و په پوسلیمان» یه که به مندالی بو یان گیراومه ته وه
ئه وامنیش به پیی توانایی خوم هوناومه ته وه، وه پیشکش به هه مو کوردیکی خوین خاوین و
نیشتمان ویست و دلسوزی گهل و کومه لی ئه که م.

مام ریوی زوری برسی یه و بو خوارده مه نی ئه سورپته وه :

روژی له روژان ریوی ییکی پرفیل بو خوارده مه نی که وته گهشت و گیل
ئه سورایه وه ئه م دۆل و ئه ودۆل ئه ی دا به پاوه بیوان و چول
هه واری نه ما خوئی نه کاپی دا کوز گه یی نه بو سوپ نه خواتی دا
نه هاوانه یی نه کونه کونی نه کوتی پیسه نه خیگه روئی
نیپشه و په لای مریشک و سوئه نه کوته پارچه ی بیژنگه کونه
نه توراهدانی رزیوو بی که لک نه پاروه نانی له پاشماوه ی خه لک
نه سه لکی دوینه نه دانه که شکی نه چه که کلاشی نه هه نگله مه شکی
نه سیرمی رزیو نه ژیره کهوشی نه قوشقنی کون له دوری کهوشی
هیچی دهس نه کهوت زور به دامای به زکی برسی و به دل تورای
هاواری ئه کرد ئه ی دا به سه ردا ویل ویل ئه گه را به دهشت و ده ردا
کاتی مام ریوی ریی چولی ئه بری بالدار له ترسا هه مو هه ل ئه فری
هه ر چه نده گه را هیچی دهس نه کهوت ههروه ها ده ردی برسیه تی نه سه روت
ئه نجا که وته ری خوئی به ته نیایی بو مریشک خواردن دهوری ئاوی
ماوه یی ریی کرد به زگی برسی له به رخویه وه له خوئی ئه برسی:
داخوم سه گ له ناودالان که وتبن؟ مریشک له کولین هه مو خه وتبن
خاوه ن مال چاوی باش چویته خه و مریشکی قه له و بر فینم ئه مشه و؟!
به را کران و لوقه و ته قله ده و گه یشه نزیکی دی یی نیوه شه و
برسیه تی زوری زور بو هینابو ئاوه زو هوشی له دهس سه ن را بو
ناگا واقه یی له ده می ده رچو سه گه ل ئاوی گشت گوی یان لی بو

هه لمة تيان بو برده مو به چه پ چه پ
بو به سمرو به قوله وهه را
ئه وئه ی وت «بوره» هاده ری نه که ی!
ریوی ئه وه ی دی که وته باز بردن
ئه نجا له حه یبه ت خو ی کرد به «تول بر»
پاش ئه وه له دی به شه پ کرایه دهر
له ترسی گیانا ته کانی ئه دا
چوله بن به ردی خو ی دابه هردا
ئه وشه وه به صد دهر د روژی کرده وه
بو تاله ره شی و بو داماوی خو ی
بو رسوا بونی لای سه گ و بالدار
ئه ی نالاندله داخ به در یژه ی شه و گار
پاش ئه هوناله و زاری بی سامان
باش وایه ریگای زه هاده ت بگرم
ئه و کاته ریگای حه ج ئه گرمه پیش
ته پلی به دناویم ئیترلی نادری
هه میسه ناوم به چاکه ئه بری
بالداره هه مو دین بو ده سماچ کردن
به فیل و که له ک گشتیان که ره ئه که م
ئه نجابه که یفی خو م ئه بو یرم
مام ریوی هه ستاخوی کرد به حاجی
میژه ری خرتی نایه ته وقی سه ر
ده س به ته سیخ و قول به عبا وه

گه ماره یان دا له راس و له چه پ
«قلینچکه ی که ری تی دئه به بچرا»
ئم ئه ی وت «بازه» ته کان ده، ساده ی!
به دل ده سی کرد به کوفر کردن
له چنگیان دهر چو به گو پچر گو پچر
دوباره ریگای کیوی گرت به ر
ره په ی دلی وه ک ده هول ئه ی کوتا
له تاوی زگی ئه ی دابه سه ردا
له بهر برسیه تی خه و نه ی برده وه
بو ئاورو چون و بو به دناوی خو ی
بو ئیتوار چونی له لادی و له شار
هه ر پیچی ئه خوارد وه ک پیچانی مارا
وتی: هیچ دهر دی نییه بی دهر مان
به فنه ریوازی عباده ت بگرم
تا هیچ بالدار ی لیم نه کا ئه ندیش
له پشته سه روغه یبه تم ناکری
سه گیش بم بین ی به ریزم بو ئه گری
بو دو عای خه یرو «مفه ره ک» بردن
ترسی خو م له دل ئه وان دهر ئه که م
هه رمه لی چاخ بی هه لی ئه بژ یرم
به لام ئه ش تر سا له تول و تاجبی
ریشی هیشته وه و عابای کرده بهر
ئه گه را و ده شتی ئه دا به پا وه

به ته کبیر وتن به له بیهیک کردن
 به له قان له قان به سهر ته کاندن
 نه چو به ریوه به لاره وله نجه
 په پو سلیمانی ریوی دی له دور
 وتی وادیاره پیو یکی چاک بی
 ئازاری نه بی بوچینی بالدار
 هاته پیشه وه لئی کرد سلاوه
 وتی مامه گیان ئوغرت خهیره!
 مام ریوی وتی رۆله ریبارم
 ریگایی دورو دریژم له بهره
 نه مه وی له حج ده سکهم به زاری
 په شیمان بسم له کرده ی پوچم
 «په پوسلیمانه» له ریوی فیلزان
 منیش وه کو تو حجم له سهره
 مام ریوی وتی: باشه به چاوان
 نه نجاریگایان به جوت گرت بهر
 شه له بیخ داری هه ردوبوی که وتن
 مام ریوی به درۆ، وراوه ی نه کرد
 یه پو لای وابو مامه بی حاله
 به لام مام ریوی خه ونه ی برده وه
 نه وشه وه نه وزی نه چووه چاوانیی
 به یانی که خور له که لهاته دهر
 نه ورۆزهش رییان گرت تائیواره
 چونه پیشه وه بولای ئاواویی
 سهری نه کوتایه گشت کون و قوژبن
 بهم شان وبهوشان به ریش جواندن
 سیواک له بهر شال سول له سهر په نجه
 سهر تاپای بالایی نه دره وشاله نور
 بی فیل و که له ک که لیک دلپاک بی
 وابزانم تازه بوته ته تو به کار
 مام ریوی یه واش وه لامی داوه
 مه به ست چي یه له م گشت و سهره؟
 خزمهت گوزاری چینی بالدارم!
 ماوه بی زوره حجم له سهره
 پیاریمه وه له ده رگای باری
 به لکه به خشی تاوان و سوچم
 نه وه ی بیست وتی ده خیل مامه گیان!
 من بو هاوده نگیت له گه ل خوت به ره
 بو هاوری یی تو ئاماده م به گیان
 به هر جور بو ئه و رۆژیان داسهر
 پاش نویژی شیوان پیکه وه خه وتن
 یه واشی ده سی بو په پو نه برد
 هی ماندو بونه نه و گرو گاله
 ههر نه تلا یه وه به ده م درده
 له ژیرو هه ربو په پوی نه روانیی
 په پو و مام ریوی رییان گرت بهر
 نه روانن دی یی له دور دیاره
 که له شیریکیان دی به ته نیایی

که له باب رای کرد هاته سه ری یان
پرسی: مامه گیان ئو غرت خهیره!
«مام ریوی وتی: رو له! ریوارم
ریگایی دورو دریژم له بهره
که له شیر ده سی پچاله چاکی
وتی: مامه گیان من خاکه سارم
ئه نجا له پیشگات من هیوام وایه
مامه تور په بو: ئهم قسه چی یه!
به لام که له باب دلای بردبو
ئه نجامام ریوی بو شوینه گمکی
ئیمه داموین بو پیاوی بانگ وئژ
تانوئژه کانمان نه که ونه قهزا
ئه لئین: که له باب زانایی خاسه
بونی که له شیر بو هاوری بی مان
په پوسلیمان و تی: زور چاکه
ئه نجا ههرسی یان دهشتیان گرت بهر
ئه و شه وهش نوستن هه تابه یانی
مام ریوی فیل زان دیسان که وته پیش
ناگا «که و» ی جوان هاته سهر رییان
«وتی مامه گیان ئو غرت خهیره!
«مام ریوی وتی رو له! ریوارم
ریگایی دورو دریژم له بهره
که و وتی: دخیل سه د ئامان

سه لامی گهرم و گوری کرد لی یان
مه به ستت چی یه له م گهشت و سهیره؟
خز مهت گوزاری چینی بالدارم
ماوه بی زوره حه جم له سه ره
لیی پارایه وه و خوئی خسته خاکی
ئه رمینش بهی سو پاس گوزارم
تکام وه رگری نه لئی گه دایه
له لای من گه داو ده و له مه ندنییه
پیری خوار دنی دهیری کردبو
وتی: به په پو به یه واشه کی:
بانگمان بو دا له وه ختی نوئژ
یه زدان له ئیمه نه بی نارهزا
پیاویکی وریا و شه و و روژناسه
پیویسته ئه رنه ئه بین په شیمان
مینش ئه ی ناسم گه لی چالا که
ریگایان بری وروژیان دایه سهر
کاتی خور له کهل سهری ده رهانی
وهخت بو ناوزکی ببری له بهر ئیش
ماندو نه بونی وت: به ههرسی یان
مه به ستت چی یه له م گهشت و سهیره؟
خز مهت گوزاری چینی بالدارم
ماوه بی زوره حه جم له سه ره
مینش له گه ل خوت به ره مامه گیان

مام ریوی وتی: په پو! وادیاره
نهر دزو جهرده له دورو دیار
نهر که لکی نه بی نازاری نییه
په پو سلیمانان وتی: زور چاکه
له م وتانابون ناگاکالای
وتی: مامه گیان: ئوغرت خهیره!
مام ریوی وتی: رو له! ریوارم
ریگای دورو دریژم له بهره
قالا وئوهی بیست په لاماری برد
وتی: مامه گیان ده سم به دمان!
به رگی نو که ریت به تن نه پو شم
مام ریوی وتی: په پو! وادیاره!
بوچیش کردن و ئاوداری ناوری
په پو سلیمانان وتی زور چاکه
به لام هاوریمان ئیتر باباهس بی
ریشهی دوستی مان ده ربینی له بن
مام ریوی چاکه دایه که مری
نه نجا پیکه وه ریان گرتی پیش
مامه له برساهه رله تری ئه برد
ئوشه وهش مامه روژی کرده وهی
مامه به یانی چو بولای په پو
ئوهوبی ئاوه زهی ئه وتو له باباه
ئیمان و دینی له لا نه ماوه
به ده ستوری شهرع خوینی حه لاله

«کهو» بو هاوری بی گه لی هوشیاره
چییره چییره نه کاو ئه مان کا بیدار
ئیترا نازانم بیرورات چی به
که ویش نه ناسم مه لی دلپاکه
له لاوه هات و کردی سلاوی
مه به ست چی به له م گه شت و سهیره؟
خزمت گوزاری چینی بالدارم
ماوه بی زوره حه جم له سه ره
چاکه مام ریوی گرت و ماچی کرد
منیش له گه ل خوت به ره، وه ک ئه وان
بو حه سانه وهت به دل نه کو شم
قالا نو که ری ته واوته یاره
راستی بر دنی کاریکه به چی
قالا و مه لیکه دهس و چاوپاکه!
نه کتوشمان به توش مه لی ناکهس بی
له ناوی یه کتر بمان کا دوژمن
ئه وانچ هر چوار که وتنه پشت سه ری
به خوشی و شادی بی ترس و ئه ندیش!
له دللی خویدا فه نی جوړ ئه کرد
له به ربرسیه تی خه و نه ی برده وه
وتی: سبه نی گویت له بانگ نه بو؟!
بانگ و یژه که مان: ئه و که ل باباه
بانگی به یانی نیوه شه وداوه
ئیترا نزیکی بو من به تاله

مه لعو نيكي وACHE قى ئيعدامه
په پو سلیمانان و تی مامه گیان!
تو چاک ئەزانى حوكمى ئەوچى به
رئوى بانگ و پژى بانگ کرده شوینی
هه لمه تی سهختى بو که له باب برد
پاش ئەوه خواردى ده می لسته وه
چهند قوناغی تر ریگیان برى
به ناوچاو گرژى و به عه سه بانى
به راستى دلّم له «كهو» ئیشاوه
چونكه دلته رو به عیشوه و نازه
دایم بهرده و بهرد ئاواز ئەخوینی
تو خووت ئەزانى پیاویکم زاهد
بى ریا و درو دپاک و صادق
له لایى تریش که و دوژمن داره
ئه ترسم ناگا بزنانن پیمان
ئيعدام کردنى فاسقى وه ها
په پو سلیمانان و تی من رازیم
مام رئوى کهوى بانگ کرد بو شوینی
به قه پى مى ئەویچی شکاند

مام رئوى ...

پاش چه ندر و ژى تر ریگیان تهى کرد
وتى بوشتى دلّم زور تهنگه
قالاو مه لىكى زور چاچو لبازه
به دته شك و نه گبهت شوم و روره شه
مامه ته شريفى بولای په پو برد
ئه مه وى بیلیم زمانم لهنگه
دزو ناپاک و ناخوش ئاوازه
له ئیمان دورو له دین بى به شه

چونکه روره شی روژی مهرحشهره
بهزکی تیروماوه بی رای بوارد
سه ری بهرزو کرد پرسی له په پو
من وام بیستووه ئەلین درزاوه!
نۆکه ری کردوه به دل و به گیان
ئه ویش ئەم تانجه ی کردوه ته خه لات
بو درۆ وراسی تو بووه به لگه ت چیه
بیته بزانه م شاهیدت کی به
به شه و نوێژ ئە کم تارۆژ ناخه وم
له دره گای باری شهرمه نده و کزیم؟!
ئه په و بی کا به لوقمه شیوی
بی هینی بولای مام ریوی زاهیدی
له سه ردا به تاوه رددو به رو بون
گه لی موخلیسی به ژن و بالان!
دوتول له سه ردادین وه ک تریشقه
ئیترا نه یین پی یان ئە ییشن
چون دوروست نیه شه هاده ت له دور
به لام توله کان هه لمه تیان بو برد
دایا به عه رزا کولکیان وه شانده
به فیل نان خواردن ئاخه هه ره ئه بری
قه ت نه بریته وه سودو سه رمایه ت

ئه بی بکوژی خوینی هه دهره
پاش ئه وه ریوی قالاویشی خوارد
روژی له روژان زوری برسیتی بو
وتی ئەم تانجه کی به تو ی داوه؟
وتی: با پیرم له لای «سلیمان»
شاتری بوه له ناوی وه لات
مام ریوی وتی: نه خه یروانییه
ئه گه رراس ئیژی؟ قسه ت به جی به
چونکه من پیای شه ریعت ره وم
چون ئە بی هاو ده م پیایکی دزیم
په پو وردو بو زانی که ریوی
ئه نجا که وته ری بو شوینی شاهید
چاوی خست ناگا دوتولی چه تون
په پو بانگی کرد شاهیدواهاتن
ریوی روانی زور به سه لیه
وتی قه بوله زه حمت نه کیشتن
په پو وتی: نه بایینه حوزور
ریوی له ترسا پیچیکی بو کرد
جه زای کرده وه ی خوی پی یان نوانده
په رده ی فه ن وفیل هه ره ئه بی بدری
راستی بگره پیش تا به رزی پایه ت

۱- روژنامه ی کوردستان: چاپی تاران په ره ی ۹ تا ۱۳ - چوارشه مه ۹ ی خاکه لێوه (نوسان) ۲۵۷۳ ک و ۱۳۴۰/۱/۹ ی هه تاوی و ۱۱ ی شه والی ۱۳۸۰ ی مانگی و ۲۹ ی مارس ۱۹۶۱ ی زابنی (شه پو ل).

ئەمەش ئافەرىن نامەى دوكتور محەمەد سەدىق موفتى زادە

بۆ دەنگ خوشى بەناو بانگ حەسەن زىرەك^۱

ھونەر بە شىكى خودا داوھ زۆرتى بە ھەول و تىكۆشان نىيە ھونەر بارە يىكە بە ھەمو
كەسى نادى ھونەر بە خوينە وارىي نىيە ھونەر تىشكىكى بە تىنە كە لە جىھانى پەنامە كىيە وە
پىر شىكى خوى بەر ئەداتە وە لە ناكاو ئە كە وىتە سەردىك ئەود لە روناك ئە كاتە وە بەبى ئە وە
خاوەن دل ئاگای لە خوى بىي. يە كى لە و كە سەنە كە بە بارەى ھونەرى پەنامە كىي رازا وە تە وە
كاك «حەسەن زىرەك» كە بەبى ئە وەى بخوينى ھونەرىكى تەردەس و بەستە دانەرىكى
چالاك و نوكتە و پىژىكى قورس و قولە؛ ئە و ھونەر مەندە ھەروەھا كە شىوہ و چارە نوسى
زۆر بەى ھونەر مەندان ئەبى و ابى لە ژيانى خوى دانا كامى و چە و سەنە وەى زۆرى ديوہ؛ تالى و
سوپرى رۆزگارى گەلى چىشتوہ؛ لە گەل ئە و ھەموە سەختى و تەنگ و چە لە مەش دا كە بە سەرىا
ھاتوہ ھونەر بە نرخە كەى خوى لە ھەر كات و رۆزىك دا كە ھەلى بۆ كە و تىي بۆ خزمەت بە گەل
و نىشتمانى بە كارى ھىناوہ و دەرخستنى ھونەرە كەى بۆ بە تىن كەرنە وەى پاىە و بناغەى
موسىقاي كوردى بە ئەركىكى گەورەى سەرشانى خوى زانىوہ.

بە داخە وە! سەرلى شىواووى و پەشىواووى گەلە كە مان بوو تە ھوى شىپزەبى و لى
قە و ماووى ئە و ھونەر مەندانە مان كە دەستى ستمى رۆزگار لە خويندن و رىگا و رە و شتى
زانبارى بى بە شىي كەردون؛ وە ئە و ھونەرە بە نرخە يان وە كو گە و ھەرىكى نە ناسرا و نە تاشرا و
رىك و پىك نە كرا و ماوہ تە وە؛ ئە گەر وىنە كانى كاك «زىرەك» لە رىگای خوينە وارى و
زانبارى يە وە پەروەردە بكرايان بى گومان لە كۆر و كۆمەلى كوردە وارىي دا بلىمە تىكى بىوتىنە و

۱ - نوسىنى ئەم ئافەرىن نامە، نىشانەى ئە وە بە كە زانای ناودار بەرپىز دوكتور موفتى زادە سە بارەت بە ھونەر وەرانى
كورد دىكسوز بوو باش ئەى زانى كە خوالىخوش بو حەسەن زىرەك بە و دەنگە خوشەى كە خوا پىدا بو، چلون خزمەتى بە
زمان و فەرنىگ و ھونەرى كوردى كەردو بوو ھوى ئە وە زمانە كە مان باشتى يەك بگرى و لە و ھەل و مەر جەدا زۆر
كەس بە ھوى گورانىە كانى حەسەن زىرەك فېرى واژەى جوان و رەسەنى كوردى بون و كوردى يە خومالىە كە يان
ھاتە وە بىرو كە و تە بىر كەردنە وە بۆ بوژانە وەى زمان و ئە دەب و كە لە پورو ساز و ئازادى رەسەنى كوردى بە راستى ئەم
ئافەرىنەى دوكتور لە جىگای خويدا زۆر بە نرخە خواھەر دو كيان لە گەل ئە نىباو ئە و لىا و پىاو كاندا حەشر بكات
(شە پۆل).

۳۴۵ - باوی کورده واری

هونه رمه ندیکی پایه به ززی جیهانیی نه بون که گه لی کورد له ئیستا چاکتری شانازی یان پیوه بکات.

کاک «زیره ک» به بی که سب و کوششت چند هونه ری تیدا کو بوتوه که که مترله کهسانی خوینه واریش دا نه و هونه رانه کو نه بنه وه: هونه ری به سته دانهری، دهنگ خوشیی، قسه زانیی.

کاک «زیره ک» ههروه ها که هونه رمه ندیکی پایه به ززی کورده، زور قسه خوش و خوین گهرم و دهس و دل بازه، وه له دوستایه تی دا راست و دورسته؛ وه گه لی نیشتمان ویست و ره گه ز پهروه ره.

کاک «زیره ک» تائیسنا نزیکه ی هه زار گورانیی و به سته ی له رادیوی کوردیی «عیراق» و «ئیران» داتومار کرد وه؛ زور تری به زمه کان و هونراوه کانی نه و گورانی یانه، خو ی دای ناوه. دهنگی کاک زیره ک بو خوی ده زگاییکی ئور کیستری کوردی یه چونکه له هه رچریکه ییکدا چه ند جوړ ئاوازی موسیقا هه ست نه کری؛ نه وده نگه به سوژه له گه ل به زمه دل رفین و هونراوه ته رو تازه کانی، یه کی گر توه و بووه ته هو ی نه وه که هیچ کوردی خوین پاک نییه؛ کاک «زیره ک» نه ناسی؛ و به گورانی یه کانی گوی نه دا پوه له کانگه ی دل وه به ریزی نه گری... «کاک هه سه ن زیره ک» بو نه وه که چلو نایه تیی ژبیانی خو ی به هه مو کوردیکی نیشتمان ویست و هونه ر پهروه ر بنا سینی کورته یی له رابوردوی ژینی تالی خو ی هونا وه ته وه که به راستیی هونراویکی وه ها جووان له هونه رمه ندیکی نه خوینه وار. گه لی جیگای سه سوپمانه. هیوا یه نه وه هونه مه نده به نرخه له پیناوی خزمهت به گه ل و نیشتمان دا پیرو زبن وه له سیبه ری به خته وه ری و کامه رانیی گه له که ماندا به سه سینه وه:

«زیره ک»! زورت کرد خزمه تی هونه ر	ژینت له پینا و هونه ر برده سه ر
باوه کو له ژین نه حه سایه وه	په ژارهت زوردی، زور چه و سایه وه
روژگار ت ساتی به بی غه م نه بو	به لام له هونه ر هیچت که م نه بو

نه مه یش هه ندی، به سه رهاتی هه سه ن زیره ک، نه وه هونه ر وه ره ناوداره، دهنگ خوشه، به شیعر و به قسه ی خوینی که خوینی، به شیعر له بابته ژبیانی خو یه وه، رای گه یاندوه:

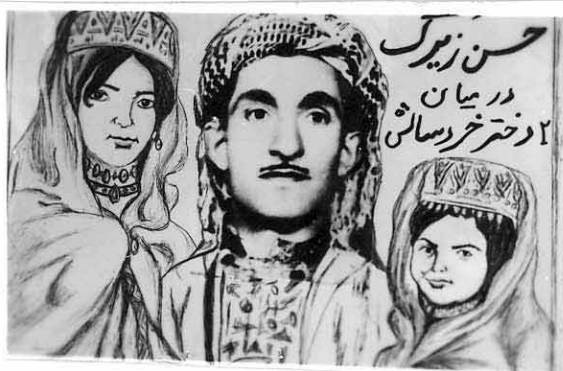
۳۴۶ - شه پۆل

خه لکی بو کانم کوردی خوین پاکم
ناوم حه سه نه باوکم «عبدالله»
دهستی قودرهت بو باهم کوچکی کرد
به و جوړه مالی ئیمه ی به قورگرت
خوشک و برامی وادهر به دهر کرد
بناغه ی مالی له بن دهر هینا
برام «حسین» ه و خاتو «آمین» دایکم
خوشکم سارایه؛ کاک مینه کاکم
دایکم میردی کرد زور به دست و برد
بزنی ده فروشت، ده ی گوت مانگا مرد
خه لکی بو کانی لیمان خه بهر کرد
سه بارهت به میرد گشتمانی دهر کرد

ههشت نوو ساله بوم به عه مه له
له کار کردنا زور ئه مکرد په له
له م دی بو ئه ودی له م شار بو ئه و شار
له بهر بی که سیی که و تمه ئه و هه له

تا یازده ساله ئاوا کارم کرد
براکه م گه و ره بو کچی رفاند
تار بوم هه لاتم روم کرده سه قز
مه لاج مه لا؟! به توانج و بوختان
مانگی شهش تمن من بیگارم کرد
ئه منیشی تار کرد، هه ردی و شارم کرد
بومه چاو ساغی مه لایی حافظ
له جیاتی ئامانج کردیشمی به دز

له (۱۲) ساله بوم به قاوه چی
حه ق ۱۳ شایی، روژ تا ئیواری
ئیر له کویر و من له و ناوهم چی؟
ئیدی له و ریه و من له و داوهم چی؟

حسن زبیرک

دهنگ خوش و هونه ووهری بهریز حهسه ن زیره ک له بابته موسیقاوه ئاواده لئی:

چهن دۆپریک له سه رته عریقی هونه ووه موسیقاوه دویین

موسیقا! خوشی روچی به شهری
ئورکیستیر! مردم له سه ر قهبره کهم
موسیقا! شه رته هاوارزم تو بی
موسیقا! هر تو ی روح و گیانی من
موسیقاو به سته و نه غمه و گورانی
لاده بن غمه و ده بن دل تهنگی
ئه م ما داد له ده س دهنگی «گزنفون»
ئه وه ل «ویبرافون» دوهه میش «ئه رگ»
ئه وه لیان «سنج» ه دوهه میان «بانجو»
«هارمونیک» وهختی ئه گرته دهستی
زه مانئ گهردی صه دای «ساکسیفون»
نه وای «قه رنه ی» بانگ ده کا «ته نبور»
«ته نبور» نه جیبه سه دای زور گهرمه
«دوتار» و «کیتار» شاگردی سی تار
ئافه رین «سه نتور» دهنگت چهن خوشه
دهنگی «ماندولین» گرمه ی «ترومپیت»
وهختی ده بیستری دهنگی «کرنترباس»
دهنگی «دمبه ک» و صه دای «دوزه له»
دهنگی «دهف» چاکه بو ده رویشه کان
«ده هول» و «زورنا» خوشه سه حری
یا له بو سواره و له بو شه ره که ل

صاحبی دهست و په نه جی گه وهری
بیته دهنگی نه وات بو هونه ره کهم
پاشی مرد نیش ده مسازم تو بی
موسیقا! خوشی بو ژیانی من
مردو بانگ ده کا له قه برستانی
هه رکه س به نه وعی ده بیستی دهنگی
به شیده ت ده دا جوابی به «باسون»
پیاو نه جات ده دا له غمه و له مه رگ
پیاو رزگار ده که ن له شین و رو رو
ئینسان ئه خاته عالمی مهستی
له دهنگی ده پسی په رده ی «میکروفون»
په رده ی گو ی ده درئ له نزیکه و دور
دهنگی مه حزونه په رده ی له به رمه
دهنگیان هیند خوشه له دل ده بن بار
صاحب هونه ران ده که ی بی هوشه
ده تخانه خه یال سواریی ئه سپی کویت
دهنگی لیوه دی به هزار ته ماس
ده تخانه شایی و هه را و هه له ه له
بو صوفی و مرید بو قور کیسه کان
سه ر له سه ر رین بتاخاته بهری
ئینسانی به ذوق ده خاته گونگه ل

۳۴۸ - شه پۆل

له خه وهه له دهستن ياران خه راما
ئه ماما «كمانچه» ده كا فيكه فيكه
ئه ماما داد له دهس دهنگي «باله بان»
«شمشال» تايبه تي دهستي شوانه
صه داي «فلوت» دي چهنده به لهنگي
«زه رب» و «دايره» گهر دينه سامان
«چهنگ» موسيقيكه چهندين قهرن پيش
ئه ماما داد له دهس «جاسي» فهرهنگي
«ويه لۆن سل» ده دا صه داي دل تهنگي
«پيانو» شاي هونه ر و موسيقيه داره
«عود» گهر بانگ ده كا ئه ري هوي «قانون»
«ئاكوردئون» صه داي له چهندين نه زمه
ئه مانه ههركام به سوژ سازي
موسيقياي كوردى ئه رازينه وه

ده چنه هه له پهركي به هه له و داوان
دلي جوان و پيير ديه جيكه جيكه
شوان دينيه ره قص له دهشت و له بان
موسيقياي كوردان نه غمه ي كوستانه
بانگ ده كا برام! «دائره زهنگي»!
به بي ئيختيار ده مكي سه رگه ردان
وه ختي لي ده دري دل ده كاته كيش
گهر هونه ر مهندي ده يگرپته چهنگي
بروانه سيمي بيسته دهنگي
خوشتر له كول شت «ويلون» و «تاره»
سيمي ده له رزي دل ده كا زه بون
«جونبش» كاسه ي زيو چهنده جهمه
بوته ده كهن به دل رازو نياز
ريشه ي دل به جوش ده له ر زيننه وه

□ □ □

هونه روه ري ناوداره: قاله مه ره

قاله مه ره يا (قادر عبدالله) شمشال ژه نيكي ناوداره، نه واري شمشالي قاله مه ره له
زوربه ي ماله كورده كاندا هه به و زور دلگير و خوشه به لاي منه وه ئاههنگه شمشاله كاني قاله
مه ره له ره سه ن ترين ئاههنگي كوردى به كه له كه و ناراهه به مجوره بوته وه ي كورد پاريز
راوه و قاله مه ره ش به جواني ئه م هونه ره ده زاني. قاله مه ره له ئاوايي كوليجه ي سه ر به مه هاباد له
خودودي سالي ۱۲۰۷هه تاوي له دايك بووه، ناوي باوكي قاله مه ره (محهمه ده) قاله مه ره
هه ره به مندالي خوي به شمشال ليدان گرتووه و فيري ئه وه هونه ر بووه و هه ر كه س له و ئاههنگانه

۳۴۹ - باوی کورده واری

شاره‌زا پوووه خوی داوه‌تیی، تافییری بووه، تابو ته ئه‌م هونه‌روهه به‌راستیه، که زور ناوی ده‌کردوه، وه ک ئه‌وه مام ره‌حمان عه‌بدو‌للازاده مامی قاله مه‌ره و مام برامی مامی قاله مه‌ره که ئه‌وانیش هه‌ر له کولیجه دانیشتون شمشال ژهن و ده‌نگ خوش بون و کاریان کردو ته سهر قاله مه‌ره‌ی برازیان و ئه‌میش جوان فییری ئه‌م هونه‌ره‌بووه. قاله مه‌ره بو رادیو کرماشان، مه‌ریوان، سته‌قه‌سری شیرین، گورگان، ئیسفه‌هان، یه‌زد و رادیو بافه‌ق بانگ کراره و ده‌نگ و شمشالی خراوه‌ته سهر شریته و نه‌وار. هیندی‌ک له‌و ئاهه‌نگانه‌ی که ئه‌م هونه‌رمه‌نده به شمشال لیی داون و له‌سهر شریته‌هفت کراون ئه‌مه ناوکانیانه:

کا که مه‌م و خاتوزین فولکلور.

گه‌لو - فولکلور.

ئایشه‌گول - فولکلور، مه‌قامی "سیوه" ی خوشخوان.

پیره‌هه‌لو - مه‌قامی کاوه‌یس تاغا.

قه‌لای دمدم - فولکلور، به‌یت.

رمبازین، هه‌وای بوک گواسته‌وه - فولکلور.

هه‌وای چوپی - فولکلور.

ته‌یری گه‌رمین - فولکلور.

هه‌واری ترکانه - فولکلور، به‌یت.

هه‌وای حه‌یران - فولکلور.

خانباچی - فولکلور.

۳۵۰ - شه پۆل

لیکۆلینه وه یه ک: (کرماشان)

فَهْهُ اللَّغَةُ

(کرماشان) ئەم ناوه بهم (کرماشان) جوّره زوّر له میژره له ناو خه لکی کرماشاندا به سه ر زارانه وه هه ر باوه و تائیس تاش هه روا ماوه و له ناو بوّره پیاوان و خه لکی ئەو ناوه ناوه هیمان نه گوّردراوه.

- به لام (کرمانشاه) یا (کرمانشاهان) تازه خرا وه ته ناو نامیلکه و کتیب، ئەویش له لایه ن پیاوانی حوکومه ت و موسته و فیان = حیسا و نوسان = کارمه ندانی حیسابداری و فهد نويسان - هوه - له سه ته ی ئەم دوايه.

دیاره ئەم ناوه (کرمانشاه یا کرمانشاهان) نه بون که به هه له له باتی (کرماشان) کرمانشاه یا کرمانشاهان یان به سه ر ئەم ناوه دا، دابریوه.

ناوی ئەم شاره (کرماشان) له بنه ره تا (کرماچان - کرماجان) ه - واتا: شاری کوردان.^۱ له سه ره تاي ئیسلامه وه میژو و نوسانی. مسولمان ئەوه یان به شیوه ی (قرماسین - قرمیسین) به پیی جوّری خویندنه وه ی خویان نوسیویا نه که ته بی بزانی:

۱ - به شیوه نوسینی (قرماسین) یا (قرمیسین) « - یین » ی دوا ی واژه که هه مان (- ن) ی ئاخری شیوه ی شکلی «قرماسان» ه - ونیشانه ی کو: (جهم) ه و (ی) بهرله (س) بینش هه مان (۱) یه له واژه ی (قرماس) موعه ره بی (کرماچ) ه. دیاره هیچ وه ختی واژه که به شکلی تاک به ناوی، ناو بو ئەم (کرماشان) شاره، به کار نه براوه.

۲ - له شیوه ی به عه ره بی خویندنه وه ی وا له به را قسه مان لیه کرد (ن) ی شیواوا (بهرله دهنگی (چ) که له راستیدا له به را به ئەلفه بهروه که وه لکاوه و تیکرئه لفی (گن) = غونه = له لوت و که پودا قسه کردن) ساز ئەدا، له زا راوه کانی جنوبی خوړئاوایی ئیران « کوردستان » دا له سه ره تاي ئیسلامه وه بو ئاسان خویندنه وه فریدراوه. له گه ل ئەوه شدا ئەه توانرا وه کو

۱ - لیکۆلینه وه: فه رهنگی نامهای پرنده گان چاپی ۱۳۶۱ ی هه تاوی له بابته (کرماشان) هوه نوسراوی موحه قیقی ناو داردوکتور محمد کیوان موکری.

زاراوه کانی با کوری تر: (شمالی تر) ئەم که وشه نه، واژه گه لی وه کو: «قرمانسین» و «قرمیسین» گۆردراو و به عه ره بی کراوی واژه ی (کرمانچان - کرمانجان = کرمانشان) هه بی، به لام ئەم واژانه له گۆنه زاراوه کانی ناوه ندی ئەم مه لبه نده (ن) ی غوننه ی با کوری نییه.

۳- ئە گهر به هه لکه وت له نوسخه به ده لی (ن) ی غوننه ی قه دیمی چه زف کراو ده رکه وی و شکلی «قرمانسین» و «قرمیسین» ببیندری ئەمه ناتوانی ئەمه بگه ینی که پاژی یه که م له و واژه دا «قرمان یا قرمین» به عه ره بی کراوی «کرمان» بو بی، به لکو نشانه ی ئەوه یه که پاژی یه که مین له و واژه دا «قرمانس یا قرمیس» گۆردراوی کرمانج و ئیماله ی ئەویش (کرمینج) ه.

۴- له بارو با به تی ده ستوری (قه لب و ئیبدال) هوه، نه له زمان و زارا وه کانی کوردی و ئییرانیدا و نه له واژه گه لی به عه ره بی کراوا، له هه یچ ده میدا (ش) ینی ناوه راست به (س) و (ه) ی خه تم کراو به (ن) ته بیدیل نه کراوه و نه گۆردراوه.

آوای (س) له شکلی به عه ره بی کراوی سه ره و داو (ش) له بیژه ی (کرمانشان) دا (چ) ی قه دیمی مو ته مایل به آوا کانی (ج و س) ه - واژه ی (قرماسین یا قرمیسین) ته نیا نه وه ی له ده س دی به عه ره بی کراوی شکلی کرمانچان و (کرماجین) و یا کرمانجان و کرماجین) بی، نه ک (کرمانشاه).

ئه بی بلین که له کاتی کردنه عه ره بی واژه ی کوردی ده نگێ (چ) ئە بیته (ص). وه کو چین صین گه چ حص له واژه ی (صایه ن قه لا = شاهیندژ (ص) له باتی (س) له عه ره بیدا خویندراوه ته وه. (سه = (س . ع . ن) ئام و یستایی: (شاهین) ه که له زمانی فارسیدا بو ته (ش ۱). ئەو میسالانه ی سه ره وه نیشان ده ری ئەوه یه که ئە گهر (چ) له واژه ی (کرماچ) هه ره ئەو (چ) - (قرماصین) و (قرمیصین) بوایی، نه ک (قرماسین) و (قرمیسین) به واتایی تر عه ره بییه که ی (کرماچ) واژه ی (قرماص) بی، نه ک (قرماس).

۱- هه ر چه ن له روژگاری ماننا کاندای شاهیندژ (سایه نقه لا) ئەو کان بووه بوگه به سی لای بوکان به یته به گه یا «به یته به گی» و بوکان به غ به گ، بی بی که ند، به ی که ن، شوینه واری لای ره حیم خان سه راو، قه لای تاغجه یوان، فه رهاد ناشی سماقان، قه لاکچی لای بوکان، شیز هه موهی کورده ماد - ه کان بووه - ئەرد له ئەسلا ئەرت بووه و به مانای پیروزه وه ک ئەرده لان ئەرده شیر یا قوره به راز له شار به رازی فه رمانده ی له شکری خوسره و په رو یز - گه راوه که له ۶۳۳- زله ترسی هه را کلیوس روم هه لات و چه ه گه نهجه: جزن تا شاهین و شار به راز بگه نه هاواری، یا کو با گوان: شاری خودا به غدا با قوبه: باکوا: شاری خوا یا شوینه واری قه بری فه روه رتیش پاشای ماد (۹۵۵-۶۳۳) به رله زاین - په ری ۴۲ تا ۵۰ ماموستای کورد ژماره ی ۱۵ به هاری ۱۹۹۲ کاک ئەنور سوکتانی.

۳۵۲ - شه پۆل

۵- له زمانى كوردى و فارسى و له هه مو زارواه كانى ئيرانى داچ له دهرونى يه ك زمانى تايهت داچ له بهرا ورد كردنى زارواه كانى نيزيك به يه ك. گوڤرانى (چ) به (ج) و (چ) به (ش) و بهر ئاو و ژو و يش زۆر باوه و ميساليسى زۆره:

دچار (فارسى) تو شيار (كوردى) ۱

كيجا (مازندهرانى): دختر، كچ (ك. چ) (كوردى) دختر، كه نيشك (ك. نى. ش. ك)

كوردى:

زن: ژن (هاوريشه) (كه نيز) و (كه نيزه ك): خاديمه، جارييه، بهرده بى كه ژن يا كچ

بى.

لوچ / لوش - زاچ / زاج - كاشى / كاچى - چاچ / شاش (ناوى بهروى تاشكه نند) - كاچ / كاج - كاش (= كاشكى) - كچكوڤ / كه شكوڤ نه تيزه كرماچان كرماچان كرماشان.

۶- كردنه عه ره بى آواى خلف الحنكى (پشت مه لاشو) ي ئه صه م (كه ر) ي (ك) به

آواى غلصمى ئه صه م (ق) له واژه كانى به عه ره بى كراوى (قرماسين) و (قرميسين) له بهر شوين دانانپكه (كه ر) بى قه له و - يا ده نگدارى په هله وى = كوردى، كه به سه رده و رو به بى هيجايى ته ك واژه بى خويدا بو و بيه به سه ر (ك) ي سا كينى سه ره تايدا داى ناوه.

(ر) ي قه له و مه خه ره جى ده نگى به سراوى (ئينسدادى) (ك) ي به ره و دوا گيراوه ته وه،

آواى: (ده نگى) غه يره ته نينى نيزيك به ده نگى له هوى يا غلصمى (ق) به گوڤى ئه وانى وا قسه يان به م واژه نه كردوه، كه ياندوه و چون ئه م ده نگه له ئه لفه و بى بى خه تى ئيسلامى فارسى / عه ره بى دا نيشانه يه كى تايه تى نه بوه (له ئه لف و بى بى مادى و په هله وى و قه ديمى كوردستان و ئيرانيشدا نيشانه ي ده نگى نه بوه).

يا ئه گه ر بو بيشى له بيه وه چه وه ئه ويان به شكلى مومكينى نيزيك به وه، يه عنى به وينى

(ق) نوسيه: كرماچان (ك. ر. ما. چا. ن) قرماسان (به ره له ئيمالى ئه لف به، ي) (ق. ر. ما.

سا. ن.) - قرماسين: به (ر. ي) ده نگدار - (بروانه الهديه الحميدية فى اللغة الكوردية، موعجه مى

۱- سه رچاوه ي به رو: دوكتور موكرى. - كيچا: كيچرا، كيچران ناوه كچان له كوردى (شه پۆل).

کوردی - عه‌ره‌بی^۱. (رپی) ده‌نگدار یا قه‌له و به‌ناوی یه‌ک واحیدی ده‌نگی سه‌ره‌به‌خو (فونم) له‌زمان و زاراهه‌کانی خو‌رآوا و ناوه‌ندی ئیراندا هه‌ربه‌و خو‌یندنه‌وه، به‌لام به‌ناوی یه‌ک واحیدی ده‌نگی دوه‌می، یافه‌رعی (وه‌چه‌یی) له‌حالی نوسان دابوه و له‌ژیر شوینی آواکانی موصه‌میت (بی‌ده‌نگ)ی به‌سراوی: (ئینسیدادی) ده‌وروبه‌ری هیجایی خو‌ی حه‌ره‌که‌تی: (بزوینی) ده‌نگیکی تی‌کلاو له‌خویدا بو‌ماقه‌بل به‌وینه‌ی ژیری سوک یا بو‌ری سوک (به‌پیی میسال) نه‌قل کرده‌وله‌زمانی فارسی رسمی شه‌ده‌بی له‌به‌ر شه‌وه‌ی بزوین نه‌بوه‌یاوه‌ری نه‌گرتوه، بزوینی سوک بو‌ته‌ژیر، سه‌روبو‌ری مه‌عمولی.

حه‌ره‌که‌تی (بزوینی) ده‌نگی رپی قه‌له و ته‌نانه‌ت له‌زاراهه‌گه‌لیکدا که‌له‌سه‌ره‌تادا به‌ناوی واحیدی ده‌نگی سه‌ره‌به‌خوبه‌کاربراهه‌له‌کاتی تی‌ک هه‌له‌نگوتنی له‌گه‌ل ده‌نگی به‌سراوی که‌ناری و خلف‌الحنکی (پشت مه‌لاشوی) شه‌صم و که‌رپو‌ته‌ژیری سوک و له‌پاشان بو‌ته‌ژیری مه‌عمولی و له‌به‌رانبه‌ریشدا له‌کاتی تی‌ک هه‌له‌نگوتنی ده‌نگی غلصمی شه‌صم (ته‌نانه‌ت له‌واژه‌ی به‌عه‌ره‌بی کراو) دا بو‌ته‌سه‌ر.

له‌شوینگه‌لی تراکه‌له‌م باسه‌به‌ده‌ره‌شه‌م بزوینه‌ده‌نگیه‌بو‌ته‌بو‌ر.
دیاری کردنی قه‌له‌وبونی (ل) و ده‌نگداربون و قه‌له‌وبونی (رپی) به‌ناوی یه‌ک واحیدی ده‌نگی سه‌ره‌به‌خویاله‌ژیرشوینی ده‌وروبه‌ری هیجایی: (بین‌ی له‌وزه‌ی شه‌م تو‌یژانه‌وه به‌ده‌ره‌نیازی به‌ورده‌کاری زورتر هه‌یه، هه‌لی ده‌گرین بو‌جیگای لیکو‌لینه‌وه‌ی خو‌ی.
بو‌خو‌ینه‌ری که‌بیه‌وی ئاگاداری لوغه‌وی (بیژه‌یی) په‌یابکا به‌تایبه‌ت له‌م مه‌به‌سته‌ی وائیستا قسه‌مان لیکرد شه‌م هه‌نده‌تو‌یژانه‌وه‌به‌سه.

۷- له‌نیو‌ناوه‌کانی شاروگونده‌کانی کوردستان و ئیراندا تائیشا‌ری یا گوندیکی قه‌دیمی مان نه‌بیستوه و نه‌دیوه‌که‌له‌دو واژه‌ی وه‌کو (کرمان) و (شاه) سازدراپی، دیاره‌شاریک به‌ناوی (گیلان‌شاه، ئیسفه‌هان شاه، ته‌وریزشا - شیرازشا و... نه‌بیسراوه).
ریوایه‌تی عه‌وامانه‌ویی به‌لگه‌که‌گو‌یا بارامی چارده‌می ساسانی له‌روژگاری پاشایی براکه‌ی حوکومه‌تی (کرمان)ی هه‌بوه و خو‌ی به‌شای (کرمان) یا (کرمان‌شاه)

۱- حَقَّقَهُ وَ قَدَّمَ لَهُ مَعَ دَرَسَاتٍ لُغَوِيَّةِ الْأَسَازِ الدُّكْتُورِ مَكْرِي - مَكْتَبَةُ لَبْنَان. بِيروُت ۱۳۹۵ ه.ق / ۱۹۷۵ م.

۳۵۴ - شه پۆل

ناوبردوه وله پاشان به ناوی ئەو شارێک له و جیگایه دا به ناوی ئەو سازکراوه، جیگای پروانییه، ههروه کو ئەوه که بی لیکۆلینه وه وتراوه: شاری میصر، میصرائیم کورپی ئیسراییل و (شام) سامی کورپی نوح و (تهوریز) یش هارونه ره شیدکه (تهبی) (زییده خاتون) ی ژنی له ناوچو ناوی (تهوریز) تهبریزی به سه رابرا یا (ماداگاسکار) مه لیک ئەصفه رنا و یک سازی داوه، یا ریشه ی لوغه وی (کرمان) له (گرمان = ژرمان = ژرمن: ئەلمانی) ئەبریته وه، که هه موبی کا کله وی به لگهن.

۸- چون ئەلف و نونی ناخری ناوی (کرمانشان) گۆردراوی (کرمانچان) نیشانه ی جه م و کوله بابه ت ناوی شار و گوند زۆرجار واتای (جیگا) ئەدا، کاتی شکلی کرمانشاه له نامه و ده فته ری حوکومه تا له باتی (کرمانشان) نوسراو به کار برا، بو قه ره بو کردنه وه ی شکلی پیشوی جارن (-ان) به رو، به میسه وه لکیندراو (کرمانشاهان) بوه نیو بو هه مو مه له بندی (کرمانشان) ئەمه ش خو ی به لگه یه کی تره بو ره سه نی (کرمانشان) که له باتیان به هه له (کرمانشاه) به کار براوه، دیاره رو حی زمان و واتای واژه که بو ته هو ی ئەوه (ان) هه زف کراو، که نیشانه ی جه م و کو یه و زۆرجار نیش واتای (جی) ئەدا.

له راستیدا په یابونی زاراوه ی (کرمانشاهان) خو ی ئەمه ئە گه ی نی که شکلی تازه ی (کرمانشاه) ره ق وله سه رزار ناخوشه وه مه میسه به ره و شکله به رو ه که ی بوه ولانی که م (ان) ی پاشگری میژینه و میژویی خو ی پاراستوه.

به کار بردنی (باخته ران) به واتای شاریا پا ریزگه ی خو ر آوای ئیران که له م رو ژانه ۱ داله باتی (کرمانشان) دابراوه، دروست نییه، چون کاییزه ی (باخته ران) له (آویستا) دا «پاختره» (ا.پا.خ.ت. ره) وله په هله ویدا (پاختر) «پاختر» (ا.پا.خ.ت. ر) له بنه ره تابه واتای با کوره وله آویستا به جیگای ئەهریمه ن و دیوو جیی گه زنده و زیان هینهر، و اتا کراوه.

له زمانی فارسیدا باوه کو ئەم بیژه له واژه نامه و فره نگدا به واتای با (کور) ه - به لام هندی له قسه بیژان و نوسه ران (ته نانه ت له سه ته ی چاره م و پیجه می مانگی) به هه له به واتای

۱- مه به ست دوا ی شورش ی ۱۳۵۷ ته تا ۱۳۷۰ یه، که به هو ی پی دا گرتی جه نابی ئیسماعیل خان ته ته ری مله سوره، نو بنه ری به ریزی خه لکی کرمانشان له مه جلیسی شورای ئیسلامی ئیران دوباره له (باخته ران وه بو وه (کرمانشان) شه پۆل.

(خوآوا) و جار جار هس بهواتای (خوآه لات) به زاریاندا هاتوه و به کاریان هیئاوه ۱ دپاره به کار بردنی ئەم بیژه بوواتای (خوآوا) له ده سکر دودا تا شرای که سائیکه ئەزان. ۲

له زمانی فارسیدا (شەرق) بهواتای «خاوه» و (خوآسان = خوآیان) - له زمانی کوردیشا: (خوآه لات (خ. و. ر. ه. ل. ت) = روژه لات: (ر. و. ژ. ه. ل. ت) به وای کولورو لامی قه له و. بهواتای ئەوشوینە و له به یاندا خوآ له و یوه له ده م که له ده ر ئە که وی. وه (غەرب) یس یان بهواتای: (خوآپهران) و (خوآبر) و له کوردیش دا به واتای (خوآوا) (خ. و. ر. آ. و. ا) یا (روژآوا) (ر. و. ژ. آ. و. ا) به وای کولور. ئەوجیکه ی وا خوآ و روژ له ده م که له و یوه آ وائه بی. ئەلین: فەخرەدین ئەسعه دگورگانی شاعیری سه ته ی پینجه می مانگی له داستان و چریکه ی (ویس و رامین) دا که له ساله کانی ۴۴۶ ی کوچی مانگیداله زمانی په هله وی: (کوردی) یه وه کردویه ته نه زمی فارسی آ وائەلی:

زبان پهلوی هرکوشنا سد + (خراسان) آن بودکزی (خورآمد «خورآسد» پهلوی باشد» خورآید» عراق و فارس را (خور) زو (برآید) + «خورآسان» رابودمعنی خورآیان + کجازوی «خورآید» سوی ایران (۱) ۲.

واژه ی باختر بهواتای (باکور) باواژه ی (باختر) که شکلی دیرینه تری (به لخ) له ویندیدای آویستا: بخدی (ب. خ. ذی) هاتوه و تیکلا و بوئه شگونجی بویتته جیگای واتای زیدونه قیزی ئەوه. - ولاتی (باختریان) که ناوهندی ئەوی (باختر) یا (به لخ) بوئه له با شوری (جنوبی) - سه غدیان) که ناوهندی ئەوه (سه غد) یا (سه مه رقه ندوبو خارا) ی ئیستابوه. وواقیع بوئه و وائە زانری (ههروه کوله لوغەت نامە ی دیخودا یشدا ئیشاره به م مه تله به کراوه. ئیخیتلافی که له واتای (باختران) روی داوه له باختریان (به لخ) بوی. که خه لکی له جیرانه تی جنوبی ئەوی، ئەوی یان به (باکور = شمال) و هاوسا کانی شیمالیش - به (جنوب باشور) و جیرانه کانی لای خوآ و ایش - به (شەرق = خوآه لات، تاوه لات)

۱ - فەرهنگی فارسی نو سراوی دوکتور محمه دموکری تاران ۱۳۳۳ ی کوچی هه تاوی چاپی ته هوری.

۲ - (۱) ویس و رامین، تاران ۱۳۵۷، په ره ی: ۱۷۱، فه سلێ ۴۸، ئە بیاتی ۲ - ۴.

۳۵۶ - شه پۆل

وئەوانەش و لەلای خۆرەهەلاتی یەوہ بون ئەوی یان بە (مەغریب = خۆرآوا = روژآوا) ناو بردی. ھەر جۆر بویی نە (باختەر) لەواژەنامەدا بە واتای (غەرب = خۆرآوا) ھاتووە و نە سەرزەوینیکیش بە ناو: (باختەر) (باختەریان)، (باکتەریان)، (بەلخ)، (بەخدی) و (باختەر) لە خۆرآوای ئێراندا ھەبوو. لەنی کەم تائەم سەردەمە وائیمە تێدائەژین ھیچ کەسیک لە میژوزانان و جوغرافیادانانەکان آگایان لە نیویکی و نەبوو، نە یان ھیناوە تەسەر کاغەز و قسەیان لێ نە کردووە (۳) لە سەرانی سەردەمی مەلەندی (کرماشان) دا بەو ھەموو ھەشیمە تەوہ کە زیاتر لە یە ک میلۆین و نیو خەلکی ئەوناوە ناوہ. بیژە (کرماشاھ) نە بیسراوہ، ئەم ھەلە یە لە سوینگی قەلەم بە دەسانی کار بە دەسی حوکومەتی لە ھەندەرانەو ھەم ناوہ: (کرمانشاھ) یان لە نوسینەکانی خۆیاندا لە دەفتەری رەسمی دا بە سەر (کرماشان) دابریوہ، ئەم جۆرە ھەلە یانە لە ناو قەلەم و کۆلکەکانی کۆنە دەفتەرا نەدا زۆرە.

ھیوا دارین تا بلاو کردنەو ھەوێ لیکۆلینە یە کی وردتر لە باتی ناوی (کرماشان) برایانی ئیماندا روخۆبە بەرپرسیا رزان کە حەز لە بیژە (شا) ناکەن، بیژە دەسکردودا تا شراوی (کرمانشاھ) یا ناوی نامۆتر نە خەنە سەرزاران و بکۆشن بیژە رەسەنی (کرماشان): شاری کرماجان - کرماشان، و ھە ک لە ناو خەلکدا باوہ و بە درێژانی میژو ھەر وابە سەر زاراندا ماو ھونە فەوتاوہ، نە ی فەوتین، لە باتی ئەم واژە رەسەنە واژە نارەسەن مە چەقین.

لە شیعرو ھەلەستی کۆنی کرماشانی و ئەوناوە ناوہ، شارو ئە یالە تی کرماشان لە ھە مو شوینکدا بە بیژە (کرماشان) و کرماشانی بە کاربراو ھوتە نانەت بووینە جاریکیش بیژە ی فارسی بە قەلەم نوسراوی (کرمانشاھ) و (کرمانشاھی) بە کارنە براو ھوتە زارو زمانی کوردە کرماشانی یە کدا نەھا تو ھورا نە براو ھ.

۱ - دیارە ھەمو دەزانی و واژە شە شاسیم، شاری، شاپرا، بەواتای و زە یە و واتای نەحسی نییە و لە تە ک شازاگمە کان جیا یە (شە پۆل).

پر وانه ئەم شیعرا نه که له سالی ۱۳۲۹ی کوچی هه تاوی بووینه:

ریکی کرماشان گول وگولدهسته	بویشه دوسه کهم غه ربی بهسه
هه رکهس بپرسی نوونیشانم	من بهد بهخته کهی نو کرماشانم
هه یف وه کرماشان چاله زه مینه	بیستون خاسه جیگهی شیرینه
کرماشان مه چیم بیستون رامه	قه تلگای فه رهاد شو مه نزلگامه
کرماشانیکم، وه دیل گیر یامه	وه حوکم دوسم زنجیر کریامه
خوم کرماشانی دوسم قه سری یه	خاتر خوای بیمه، ته قسیرم نییه
خوم کرماشانی زوانه کهم چهفته	داوای ئەو مه کهم قیسمه تم نهفته

(۳) ئەوه که په رده راوه به واتای (شیمال) و واتای (ره خی چهپ) یشی گرتوته وه که جار

جاره واتای:

(مه غریب = خوآوا) یشی خستوته بیرومیشکه وه له زمان و شیعی عه ره بيشدا هه په و ئەمه ش لیر ه وه سه چاوی گرتوه که ماله خودا: (کابه) روله خو ره له لاته، له سه ره تا وه لای ده سه چه پی که سیک که روله خو ره له لات بوه (شیمال = باکور) یان پی وتوه که ته ره ف و ره خی ئەستیره ی قوتبی یا جهدی: (ئەستیره ی په سینی به نات نه عش صغری: دُب اصغر) چکوله و تائه ندازه یه ک به قوتبی شیمال = باگوره وه لکاوه): و بای شیهالیش به (بایه ک) و تراوه له نیوان جیگای خو ره له لات وو هه فتوره نگه ی چکوله: (بنات نه عش صغری یا دب اصغر) و هه ره هاش که پیشینان فه رمویانه: جیگا هاتنی ئەو بایه له ده م خو ره له لاته وه بوه تا مه سقه تی نه سرتائیر). که چی کاتی قسه له (چار رهخ = جهات اربعه) ئە کریی نه له زوانی عه ره بی نه له زمان کورگکو نه له زمانی فارسیدا (مه غریب = خوآوا) ی هیچ گوندو شاروولات و قاره ک دابه شمالی ئەوانه ناوتری و نه شو تراوه. دیاره له هیچ زاراوه یه کیشدا له باتی دنیای خوآوا = مه غریب زه مین، دنیای شیمال = باکور) به کار نه براوه و ئیستایش کهس به کاری نابا.

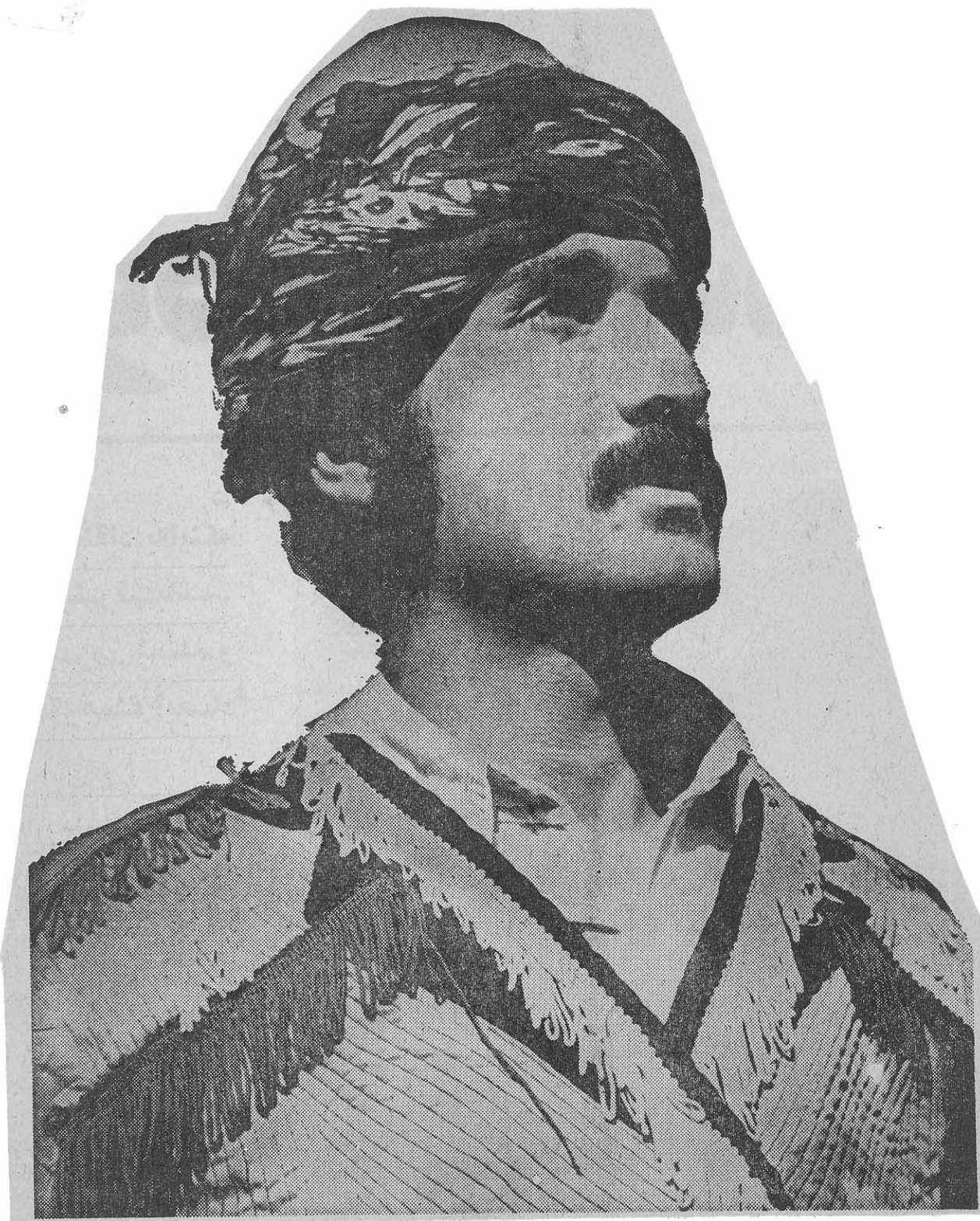
۱- (ر.ک. گورانی پاتهرانه های کوردی نوسراو و گردو کوئی دوکتور محمه مد موکری، تاران، کتبخانه ی دانیش، تیر = پوش په ر (پهران) ی ۱۳۲۹ی کوچی هه تاوی.

۳۵۸ - شه پۆل

بەم جوۆره زانراکه (باخته ر = شیمال = باکور) نابی بو ئه ولایه، که له بابته (جهات
ئه ربه عه = چار رهخ) «مه غریب = خوړآوا = روژآوا یا باکورو باشور) دیاری ئه کا به کار
بیری. له مه وه به جوانی ده رکه وت که به کار هینانی زاراهوی وه کو: (دنای باخته رو ته مه دون و
فه رهنگ باخته رو باخته ناس، (له راست - خاوه ناس) و شتانی تری وادا دروست نیه و
له سه رزار ناخۆشه و ناره سه ن و داتا شراوه

۱- پروانته لیکوگینه وه: سه ره تای فه رهنگی نامهای پرنده گان چاپی ۱۳۶۱ی هاوی له بابته (کرماشان) وه وه
نوسراوی موجهیقی ناوداری کورد دوکتور محمه د که یوان موکری (شه پۆل).

به ناوی خوای به خشه رود لاواود لۆقان

هۆنه‌ری زانای ناودار مه‌لامسته‌فا بیسارانی

۱۰۵۲ - ۱۱۱۳ ی مانگی

ئهو یاهه‌ران و یارانه‌ی زمان و ده‌س و قه‌له‌م له‌بارانه‌ی تو‌زو‌گه‌ردیان له‌ به‌ژن و بالاو
رو‌ی میژوی شی‌عری پیشویان ته‌ کاندوه و پارچه‌ی ئاوریشم و خارا و ئال و والای زه‌ردو
زانایانه، خال و میلیان رشتوو و سورمه‌یان له‌ چاوی کیشاوه و داوی پرکه‌زی و پوری
ئالوزاویان دانه‌دانه، به‌ دهم شانه‌دا هیناوه و له‌ پرچی ئاوریشمی و لولی، چه‌ند په‌لکه‌یان
هۆندوته‌وه، له‌مه‌ر شی‌عری زاراوه‌ کوردی، که‌له‌ به‌رشانازی به‌ بیسارانیان ناوبردوه وایان
بو‌گیراوینه‌ ته‌وه:

شاعیر و زانای ناودار مه‌ولانا مه‌لامسته‌فا بیسارانی له‌به‌ر ئه‌وه‌ی زور هۆگرو
ئه‌وینداری ئاوی بیسارانی، جیگای له‌ دایک بونی خو‌ی بووه، بیسارانی کردوته
نازناو‌بو‌شعروتنی خو‌ی و ئه‌مه‌یش له‌فه‌رموده‌ی ره‌سولی خوا سه‌ رچاوه‌ی گرتوو که
فه‌رمویه‌تی: «حب‌الوطن من‌الایمان» نیشتمان وستی نیشانه‌ی بروا‌ئیمان.

هۆنه‌ری زانای ناودار بیسارانی شی‌عه‌ر کانی زیاتر به‌ زاراوه‌ی کوردی گورانی واته
(هه‌ورامانی) یه‌و زور به‌یشیان غه‌ زل و غه‌ رامین، به‌ لام له‌ سو‌نگه‌ی دل و ده‌رون پاکی و
چاکی و سه‌فای باته‌وه له‌ عه‌شق و ئه‌وینی مه‌جازی یه‌وه، ده‌ گاته‌ عه‌شقی پاکی حه‌قیقی و
خودایی بو‌وینه‌ که‌ فه‌رمویه‌تی:

په‌رو بال‌سو‌فته‌ی دین خاصانیم	ئیمه‌یچ په‌روانه‌ی شه‌م‌شناسانیم
نه‌ک جه‌ تایفه‌ی که‌م نه‌زه‌رانیم	میلله‌ت پاک‌دین، پی‌غه‌مه‌ رانیم
ئه‌رتو پاکه‌نی، جه‌کی باکته‌ن	بنمانه‌ جه‌مین، نور پاکته‌ن

واتا: ئیمه‌یش له‌و جو‌ره‌ په‌پوله‌ شه‌م و مو‌م ناسانه‌ین، په‌پوله‌ گه‌لی که‌ ئه‌وینداری
شه‌من، وه‌ ئه‌وه‌نده‌ به‌ده‌وریدا خول ئه‌خون تا خو‌یان ده‌ که‌نه‌ قوربانی. ئیمه‌ له‌و ئه‌ویندارانه‌ نین،
که‌ بیرکورتن و به‌ دوی هه‌واو هه‌وه‌سد ان ئیمه‌ دل و ده‌رون براوانی به‌راستین. ئه‌وینی ئیمه‌

دین و ئایینی پاک و بیخهوشی پیغمبه رانه که له بان هه مویانه وه دینی پیغمه مبری ئیسلامه (د - خ) که ئایینی خواناسی و عهشق و ئه وینی حق په رستانه، ئه ی ئه ویندار! روی واقعی خوت بنوینه که ئه گهر عهشقی به راستی و خودایت هه بی، نوری ئیوچاوانت شایه دی ئه ون، که له سافی و پاکی تۆقسه ده که ن، دیاره ئه وه ی پاکه له م وله وی چ پاکه.

له م جوړه شیعرانه و هونه ی دیکه ییش وینه ی ئه مانه، جوان ده رده که وی که بیسارانی دارای بیروئه ندیشه ی وردو جوانی عیرفانی واته (ناسه وه ری) و فلهسه فه ی ئیسلامیه، پاکسی، داوین پاکسی، راستی، دروستی به مهرجی هیم و بنه ره تی ته ره قی روّحی و پاکی دل و دهرون داده نی.

ئه گهر بریک ورد بر وانین، باش بو مان ده رده که وی که هونه ری عارفی ره بیانی مه ولانا بیسارانی چهن جوان رازی ئه م ئایه ته ی (انّ الدین عند الله الاسلام) ی چهن به جوانی له و بره شیعره دا ده رختو وه، چونکامه به ست له (پاک دین پیغمه مهران) دینکی پاکه که دینی ئیسلامه و دینی بیخهوشی ئیو دینی هه موی پیغمه مهرانه، هه رچه ئه ده یشگونجی مه به ست له واژه ی پاک له شیعره که دا واتای گشت و عموم بیت یانی دینی گشت پیغمه مهران.

مه ولانا بیسارانی وتی روانینی بو باری کو مه لایه تی

زانای بلیمهت بیسارانی له پارچه شیعی (خه زانی زار) مه به ستی زوردارو بی زور و چه وسینه رو چه وساوه، زالم و مه زلومی زور ژیرانه و پیریرانه مه ترح کرده و باسی ده سه لاتداروبی ده سه لاتی له کور و کو مه لدا کرده و لیکیدا وه ته وه و هاوده نگی و هاوده ردی خو ی بو مه زلوم و چه وساوه کان له راست زورداراندا ده بر پروه و که وتوته بیرو ئه یدیشه ی لابر دنی زولم و زورویژی له سه ر مه زلومان که به شیعره فرمویه تی:

ئارو وینه ی ویم دیم (خه زانی زار)

به ندی به زامهت جه ووجه فای خار

ئه و جه ده ردی ویش بی مه دارابی

خار چه نگی زامهت لیش و یارا بی

به زار زاره وه، ههرویش مهشانا
 جه زامه تی خار دوریش مهشانا
 خار شهرمش نه کهرد جه رهنگی زهردش
 تا به جه فاو جه ور سه د پاره کهردش
 (راستهن) جه وهه رکۆ ده رده دارای بو
 زه دهی زامی سهخت نیشی خاری بو
 ئه ویچ چون جهسته ی من ده رده دار بو
 یابه ی ته ور زه دهی زامه تی خار بو
 واتای واژه سهخته کان وینه: وه کو خه زانی زار: گه لای زه ردی پاییزی. زامه ت:
 زه حمه ت. بی مه دارا: بی تا قه ت. خار: درک: چه نگ: چنگ، چنگانه. لیش و یارابی: لیبی هه ل
 پیکابو. زار: زار، به ناله یه کی دل ته زینه وه. مهشانا: رای ئه وه شانده، په له قاژه ی ده کرد، دوریش
 مهشانا: ئه ی ویست دور بکه ویتنه وه. پاره: له ت. کهردش: کردی. جهه رکۆ: له هه ر شوینی.
 نیش: چز، نوک. به ی ته ور: به م جو ره. زامه ت: زه حمه ت. ده ردی سه ر. ئارۆ: ئه مرو.

ژیانی بیسارانی:

سالی له دایک بونی بیسارانی زور روناک نییه، ههروه ک بیرورا سه باره ت به ناوی
 باوکی بیسارانی جیاوازی هه یه.

زانای ناودار (علاء الدین سجادی) له میژوی ئه ده بی کوردی دانوسیویه تی ناوی باوکی
 بیسارانی ئه حمه ده وله ۱۰۵۲ ی مانگی له دایک بووه وله ۱۱۱۳ ی مانگی وه فاتی کردوه.
 نوسه ری په راوه ی (پیرشالیار) ده لی: باوکی بیسارانی ناوی مه لا ئه حمه د بن مه لا مه حموده وله
 ۱۶۵۰ ی ز، له دایک بووه وله ۱۷۰۶ ی زاینی دا وه فاتی کردوه. له کوواری گه لاویژ به زمانی
 کوردی چاپی به غدا نوسراوه که له ۱۷۶۰ ی زاینی وه فاتی کردوه.

زانای ناودار (سید محمد طاهر هاشمی) خوالیخوشبو، له یاد داشته کانی خویدا
 نوسیویه تی: بنه ماله ی (قاضی جوانرۆ) که ئیستاش «مه لاعه لی فه خری» جوانرۆیی قازی

جوانروویه، وه مهلا ته حمده فخری له بنه چه که ی مهلا مسته فای بیسارانین، له و بنه ماله زانای ناودار: «مهلا محمد - ی قاضی» جوانروویی، که تا سالی ۱۲۹۰ ی مانگی له ژیاندا بووه، خوئی له بنه ماله ی «مهلا مسته فای بیسارانی» زانیوه و نه سب نامه ی خویشیان به مجوره ی خواره وه نویسه.

نه سب نامه ی بنه ماله ی بیساران:

مهلا محمد - ی قاضی» کورپی مهلا محمود، کورپی مهلا مه هدی، کورپی مهلا هادی، کورپی مهلا قاسم، کورپی مهلا مسته فای بیسارانی، کورپی مهلا «قطب الدین» عه ره ب، کورپی مهلا «شمس الدین» ه - مهلا «محمد - ی قاضی» که تا ۱۲۹۰ ی مانگی «قاضی» جوانرو بووه، مهلا مسته فای بیسانی به باپیره ی گه و ره ی خوئی ژماردوه و ناوی باوکی مهلا مسته فای بیسارانی به (ملا قطب الدین عرب بن ملاشمس الدین» داناوه، لیره وه ئه توانین بلین: مهلا مسته فای بیسارانی تا حودودی ۱۰۹۰ ی مانگی ژیاوه.

نوسراوه کانی خوالیخوشبو (سیدطاهر هاشمی) سی مه به ستمان بورون ده کاته وه: ۱ - ناوی راست و دروستی باوکی مهلا مسته فای بیسارانی به نوسراوه ی که سی وه ک «مهلا محمه مه د - ی قازی» که خوئی له بنه چه که ی ئه و بووه.

۲- ده و رانی ژیانی مهلا مسته فای بیسارانی.

۳- نادروستی قسه ی که سانی که رایانگه یانده وه، که بیسارانی مندالی نه بووه و ژنی نه هیئاوه. ههروه ک ده رکه وت مهلا مسته فای بیسارانی کورپی مهلا «قطب الدین» عه ره ب بن مهلا «شمس الدین» و له تاوایی بیساران له تاوایه کانی ژاوه رو - ی کوردستان یانزه فرسه خی جنوبی غه ربی شاری سنه له ۱۰۵۲ ی مانگی و ۱۶۴۱ ی زاینی له دایک بووه و له سه ره تاوه هه ره له بیساران ده سی کردوه به خویندن و له پاشان وه که هه مو مهلا و فه قیی نیو کوردده واری بو فیربونی عیلم و زانین به فیرگه کانداهه راوه، له فیرگه ی گونده کانی ئه و ناوه ناوه و له هه ورامان و له حوجره ی فه قی یانی «پایگه لان» و «نودشه» زانست و زانین و عیلمی خویندوه و سه ره نجام له شاری سنه مه عارفی ئیسلامی سه رده می خوئی ته و او کردوه و ئیجازه ی مه لایه تی وه رگرتووه و گه راوه ته وه بو بیساران، خه ریکی ته دریس و کشت و کال و په ند دادانی

موسولمانانی ئەو ناوه ناوه بووه و شیعریشی و تووه.

ههندی رایان گه یاندوه که بیسارانی لای عهلامه ی ناودار مهلاقاسم پایگه لانی دهرسی خویندوه، بهلام ئەمه راست نییه چونکا حاجی مهلاقاسم له سه ته ی سیانزه هه می کوچیدا ژیاوه.

زانایی بیسارانی له عیلمی ئوصولی (فیقه) و فهلسه فه ی ئیسلامیدا

مهلا مسته فای بیسارانی له زانستی ئوصولی (فیقه) ئیسلامی و زانستی فهلسه فه و که لام دا، زۆر شارهزا و زانا بووه. زۆر بهی مهلاکانی هاوکاتی ئەو، وه ئهوانه ی بهدوای ئەودا هاتون بیسارانیا به زانایه کی به دهسه لات له زانستی ئوصولی (فیقه) و فهلسه فه و که لام دا، زانیوه و به تایبەت حه کیم مهولهوی کورد، بیسارانی به زانایی بالادهست داناوه و له ویش شوینی وه رگر تووه.

بیسارانی زانایه کی پایه بهرز و تهرزوه زوریش شوخ و قسه خوش بووه. بیسارانی زۆر ده م به پیکه نین و روگه ش بووه، ههروه ک له هونراوه کانی دهر ده کهوی، خاوهن بیرورای، سهر به خو بووه و فیکریکی وردو قوول، دلکی ناسک و ههستیکی به تینی بووه.

عیرفان و خواناسی له شیعر ی بیسارانی دا

بیسارانی شیعر ی عیرفانی و خواناسی زۆره، بو وینه له پهره ی او ۲ ی ئەم و تاره دا چهند شیعر مان لیکدا یه وه، ههروا یه کیکی دیکه له غهزه له عیرفانیه هه ره جوان و دل نشینه کانی بیسارانی ئەم غهزه له یه که پیشکه شتانی ده که م که به ناوی (تهرسا بهردهنم) ناوداره:

تهرسا بهردهنم ...	راسه ن سوژده ی دهر تهرسا بهردهنم
مه ی نه پای مه مبه ر مه سجد وه ردهنم	تهجدیدی مه زهه ب عیسا که ردهنم
فه توای به ره مه ن گرتهنم نه گو ش	دینم دان جه لای دینی مه ی فرۆش
کردهنم نه دو ش خه رقه ی ره ه بانان	کیشانم جاروی ده وری بتخانان
ئانه گشت جه وهخت نادانیم بهین	فه سلّی (سه رمهستی) و جوانیم بهین
ئیه سه ها جه گشت په شیمانیم بهرد	فه سلّی پیریمه ن جوانیم و بهرد

واتای واژه سهخته کان: ته ر سا: مه سیحی. به ر ده نم: بر دومه. راسن: راسته. ئەلی: من بومه گا ور له ده یری مه سیحی یه کانداسو جده م بر دوه.

فتوای به ره مه من: به ره همەن، خودای هیندی به کان، ره ننگ بی ۸۰۰ سال به ره له دایک بونی چه زره تی عیسا به ره همەنه کان له هیندوستاندا خودای خویمان به وینه ی ئینسانیکی سی سه ر نیشان دابی و له وه ده چی ئەقانیمی سه لاسه (خودا، عیسا، مه ر یه م) له مه وه، وه ر گیر درابی. دینی سی خودایی هیندی یه کان (ویشنو، به ره همما، شیوا) یه. بیسارانی ده لی: له تافی گه نجیدا له به ره نه زانی دینی من، دینی عه ره ق فروشی خاوین کردو ته وه (من ئیستا له وه تو به مه) و ئیستا پیرو پوخته م.

ده توانین بلین: بیسارانی ره ننگه له عیرفانی ئیسلامیدا په یره وی ریبازو (رچه ی خه لوه تیه) بوبی، که له و رۆزگار هدا له کوردستانی ئیراندا باو بووه.

عه شق و ئە وینی بیسارانی

بیسارانی ئە وینداری کیژی بووه به ناوی (ئامینه) کچی شیر محمه د ناویک که خه لکی پایگه لان بووه، ئە و کیژه بوته هو ی هه لقو لینی شیعر له بیرو مئیشکی بیسارانیدا. شیعره کانی بیسارانی ئە گه ربه چاوی ورد بو ی بروانین ئە توانین لانی که م بیکه یه سی به ش: غه رامی، عیرفانی، کومه لایه تی.

بیسارانی ئە وینداری خو رسک و سرو شته، به تایبه ت دیمه نه جوانه کان، چیا به رزه کان، تافگه و قه لوه زه ی ئاوه کافوره کان، گوله هه زار ره ننگه کان، شاخی هه ورامان، ره زه میوه کان جیگایه کی زو رد یاریان، له شیعره غه رامی یه کانی بیسارانیدا هه یه:

وینه ی غه زه لی غه رامی:

چراغ و نه وشه چنور چه نی گول	عه زم رای و سال تو شان هانه دل
چنور جه سه رکو و نه وشه جه چه م	گول جه گولستان وه هم به یه ن جه م
واتشان به من به نده ی فلانی	چون حال زانه نی، به حال مه زانی
یو نه رای الله بکهره کاری	بیاومی به وه سل ئە و دل به ر جاری

چراغ یه هه‌رسیم به‌ستن به‌ده‌سته
 هه‌رسیم یه ئاورد چون خاکه‌ساران
 چه‌ده‌سته، ده‌سته‌ی رزگاران به‌سته
 هه‌ریه‌ک وایه‌ی ویم وه چه‌م مه‌داران
 وه‌نه‌وشه سه‌ودای خیال خال‌شه‌ن

شوین دانانی بیسارانی له‌سه‌ر شاعیرانی کوردەواری

بیسارانی له‌سه‌ر هیندی‌ک له‌شاعیرانی کورد شوینی داناوه‌و ئه‌سه‌ری کردوته‌سه‌ریان.
 بو‌وینه‌بیسارانی شوینی له‌سه‌ر دوزانای بلیمه‌ت و مه‌زنه‌شاعیری کورد داناوه‌، یه‌کیان‌حه‌کیم
 مه‌وله‌وی کورده‌و ئه‌می تریشیان زانای بلیمه‌ت (پیره‌میرد) ی نه‌مره‌، که‌پیره‌میرد به‌شوین
 وه‌رگرتن له‌بیسارانی شیعر و غه‌زه‌لی غه‌رامی (چراغ وه‌نه‌وشه‌ی) کردوته‌سو‌رانی و به‌
 شیوه‌ی سو‌رانی ده‌لی:

ئازیر وه‌نه‌وشه و چنور له‌گه‌ل گول
 چنور له‌هه‌ردان، وه‌نه‌وشه‌له‌چه‌م
 سه‌ودای دیتنی تو‌یان که‌وته‌دل
 گول له‌گولستان، یه‌کیان‌گرت سه‌رجه‌م
 ئه‌مه‌مان بو‌بکه‌و تا‌جی سه‌رمان به‌
 بگه‌ین به‌وه‌سلێ ئه‌و دو‌لبه‌رجاری
 هاته‌خه‌مه‌ت به‌ده‌ستی به‌سته
 گیانیان به‌فیدای خاکی به‌رپیته
 حه‌کیم مه‌وله‌وی کورد له‌م پارچه‌شاعیره‌ی خواری دا‌که‌له‌ده‌س پیری شکایه‌ت
 ده‌کا و له‌گه‌ل خو‌ی‌دا‌ده‌دو‌ی له‌چه‌ن شیعرێ بیسارانی به‌وینه‌ی تیه‌ه‌ل‌کیش که‌ل‌کی وه‌رگرتووه
 که‌فه‌رمویه‌تی:

پیشانیم هه‌وه‌س زانووش جازمه‌ن
 یانی نیو‌چاو‌نم دانه‌ویوه‌ته‌وه‌ و ئاره‌زوی وایه‌بگاته‌ئه‌ ژنوم چونکا پیری هاتووه‌وریزی
 گرتنی پیوسته‌.

۱- مانای واژه‌کان: (ئه‌ولای: بولای، په‌ستی: دانه‌وینه‌وه‌. وردیکلانه‌ن: وردیله‌. هه‌ستی: بوون، وجود، مه‌وجود) ئه‌م شیعره‌ ئاماژه‌ی به‌ ئایه‌تی پیروزی (ومن نعمه‌، ننکسه‌ فی‌الخلق)

بالاکەردەووە مەیل ئەو لای پەستی وردیکلانەن دەروازە ی هەستی .
 مەعدومی! کردە ی بە دی هەزار تەرز
 زانوی ئومیدت ناوەرۆ ئەو لەرز
 ئەو کەس مەزانوو ستارەن ئارۆ
 جە و بوزورگ تەرەن شەو ئەورۆت نارۆ
 سفیدیت قەلغان پە ی روی سیات بو
 کە مانیت شەفیع تیردیات بو.
 تادەلی:

عەزابم ئەرسەدجە حەدبە رشی یەن^۱ جەروسیایم گران تەر نی یەن.
 من کە خەجالەت خزمەت ئاماپیم جە هەنم صەدسال دۆزەخ بو وە جیم.
 مو تریب، بو وە داد دلگیریمەوہ پیری ها ئاما وە پیریمەوہ
 نەوات ویرانە ی دل کەرۆ ئاوا چەنی (بەستە ی فەرد بیساران ماوا)
 نەوات: ئاوازی خویش. لە گەل. بیساران ی ماوا: ئەو ی خە لکی بیسارانە، کە مە بەست
 مەلامستە فای بیساران یە. یانی: کاک ی گۆرانی بیژ بی بە هاواری داماوینەوہ چونکا پیری هاتوہ
 بە پیرمەوہ، وە بە ئاوازی خویش دل ی ویرانەم بەم شیعرانە ی خواری وە ی بیساران ی ئاوەدان و
 شادبکە.

شیعری بیساران ی لە نیو شیعری مەو لە ویدا:

«ئینە گرد جەوخت نادانیم بی یەن فەصل سەر مەستی جوانیم بی یەن»
 «ئیسە ها جە گشت پەشیمانیم بەرد وادە ی پیریمەن جوانیم و بەرد»
 کۆچ دواییمەن، یاوانم نۆبە نۆبە ی تۆبە مەن، کەرەم دار، تۆبە^۲.
 ئەم شویندانانە ی بیساران ی لە سەر مەو لە و ی و پیرە میرد، بەسە بوزانایی و جوان و یژی
 و چاک ی و شوین دانان و نەوع دۆستی بیساران ی.

۱- مانای واژە کان: ستارەن: گوناھ پۆشە. ئارو: ئەمرو. نارو: نەهینی. ناوەرۆ: نەهینیت.
 سفیدیت: ریش سپی پون. کە مانیت: جە مینەوہت وە ک کە وان. شەفیع: تکاکار. دیات: روانینی حە رامت
 بو نامە حرەم. - تادەلی:
 ۲- یاوانم نۆبە: بەسەر م هاتووہ. و بەرد: بەسەر چو.

بیسارانی و زیبازی رۆمانتیسیم

هه رچهنده، ههروه ک میژوده نوسی: سه ره له دانی رۆمانتیسیم له سه ره تای سه ته ی نۆزده وه له ئیگیس و ئه لمان و فه رانه سه ده ستی پیکردوه، به لام بیسارانی له سه ته ی حه فده دا، ژیاوه که هیمان مه سه له ی رۆمانتیسیم دانه ها تبوو شیعی رۆمانتیکیش له ئوروپادا پیوه ندی به باری شارستانیته و ژیارو پیشه سازی و بوژانه وه ی علیم و هونه ریا باشر بلین: پیوه ندی به (رینسانسه وه) هه بو، یاله سه رده می سه فه وی یه کاندایه که مین چرووی بورژووازی سه ری هه لداوه له ئیراندا؛ که چی بیسارانی له بارو دوخی لادی نشینی و کشت و کالدا ژیاوه، به لام بیسارانی له شیعی سه ر به زیبازی رۆمانتیکدا، شیعی راناوه، چونکا بیسارانی له مه لبه ندیکی خو رسک و پپروته ژی له گولی ره نگا و ره نگ، چاوی کردو ته وه دیاره خو رسک و سروشتیش له زیبازی رۆمانتیکدا نه خش و ده ور یکی سرنج راکیشی بو هه یه که سه رچاوه ی حه سانه وه، به ختیاری، بز وینه ری هه ست و عاتیفه ی هونه روه ره، وه هه م به دی هینه ری دهر د و که سه رو په ژاره یه. بیسارانی وه ک به دی هینه ری ک، خو رسک به و واتایه له دل و دهر و نیدا شوینی داناوه و بو ته سه ر چاوه و بناوان بو هه لقو لین وه ه ژاندنی ئه وینیکی خودایی و غیرفانی، هه روا خوشه و یستیکی پاک و بیخه وش بو ته هه ستیکی غه رامی، وه ئه وه هه موه دیمه نه جوان و نه خشینانه ی کورده واری و ناوچه ی کورد و گوران که بو بیسارانی بونه ته وینه یه کی هه ست پیکراوی په روه ردگار، هه مو بونه ته هو، بو به دی هیته ی تابلو ره نگین و سیراوی یه کانی بیسارانی.

چراغ ره زان بو، چراغ ره زان بو خاس ئیده ن گلکوم نه پای ره زان بو
 نزیک وه پرشنگ پای قه لوه زان بو ئامیته ی خاکم، و لگی خه زان بو.
 بیسارانی له تی روانینیکدا بو خو رسک و ته بیعه ت له م دوشیعه ردا ده لی خو زگه له دوای مه رگم
 گوره که م له په نای باخه تیری و ره زیک دابی، وه له نیزیکی تافگه یه ک دابی تا پرشه
 و پریشکه پرشکی قه لپه زه و تافگه که، له قه بره که م بدات و فینکی بکاته وه و گلکو که یشم له گه ل
 گه لا ریزانی پاییزیدا ئاو یته بیی^۱.

۱- زمان و بیرو... نوسراوی زاناو موحه قیقی به ریز (محمد عادل محمد پور) مه ریوانی خوا بیپاریزی

ته شیبه له شیعرێ بیسارانی و مه وله وی کورددا

حه کیم مه وله وی کورد له شیعرێ کدا عالی ترین ته شیبه و به لیغترین ته شیبه به کار برده
که فهرمویه تی:

گول چون روی نازیز نه زاکهت پو شان

وه فراوان چون سه یل دیده ی من جو شان

که له م شیعره دامه وله وی به جوان ترین شیوه تورت و ناسکی و جوانی گولی به جوانی و
زه رینی گۆنه و رومه تی نازیزه که ی ته شیبه کردوه، هه روا به فراوی کۆستانی به لافاوی نه سرین
و فرمیسی نه وینداره که ی ده شو بهینی... دیاره کاتی ورد بینانه بروانینه نه م شیعره ی
مه وله وی ئیتر بو ته شیبه ی عالی و بهرز و تهرز هه ره به م شیعره وینه ده هینینه وه و قهت نالین:
(نه بو حنیفه کابی یوسف) - بیسارانی ده لی:

به ره زایی هه ن جه سای که مه ردا

په خش و په ر که رده ن به و سه رانده ردا

چون زولفی یاران، سافی سه راوین

مه گیلو نه ده ور، توفانی سو ب خیز.

که گوله به ره زای به زولفی یار شو بهانده، که نه مه له زانستی به لاغه دا زور جوانه و
بهرز و عالی یه.

بیسارانی و خواجه حافظی شیرازی:

بیسارانی له بابته حافظه وه فهرمویه تی:

حافظ باحیسی شاخی نه بات	به نوشیده ی جام جورعه ی مه ماتت
به هه وای (گولگه شت) سه یری (موسه للات)	به ئاب (روکنا باد) سه رچه شمه ی حه یات
به (لسان الغیب) سینه ی پر چه دور	مایه ی دل جه گه نج، به حری مه عنا پور
جه وساوه قیبه م جه من دور که فته ن	سه رت پای بالام ئالوده ی نه فته ن

بوخرمهت کردن به زمان و فهرهنگ و نه ده بی کوردی کوواری ئاونه چاپی ۱۳۷۴ و په رمانی ۲۲ تا ۲۱.

فائلی (وصف الحال) باوەر پەزیم مونساب بە حال جەستە ی خەستە ی ویم
 هەرشەو جە ئاسمان قەبیرت پەرنۆربو دیدە ی بەد جە شاخ زوبانت دوربو.
 ئەم شیعرا نە نەشانی ئەو نە کە بیساران ی کە وتوتە بن شویندانانی حافظ و ناسیاو بە ئەدەبی
 فارسی بوو و زۆر جوان و شاعیرانە کە لکی لیبی وەرگرتو جە چون لە زەمانی صفەوی یە کاندای
 ژیاو، هەروەها بە شیو و شیوازی هیندی و شیو کانی دیکە کە لە و خولەدا لە ئیرانی صفەوی دا
 باو بوو سودی وەرگرتو.

ئەستیعارە لە شیعری بیسارانیدا:

یە کێک لە نیشانی کانی رهوان بیژی و زبان تەرولە باری و جوان و بیژی ئەو یە، کە شاعیر
 یانوسەر لە وردە کاری ئەدەبی و هونەریدا، وە لە بە کاربردنی ئەستیعارە و تە شیبە، هەر و لە
 خونجاندن و گونجاندنی ئەرکانی بە لاغەت دا بە وزە و بە هیز و بە دە سەلات بی. جە لە بەر ئەو ی
 مەولانا بیساران ی لە فەرھەنگ، زمان و ئەدەبی عەرەبی و فارسی و مەعارف و زانستە کانی
 قورئانی و ئیسلامیدا، هەر و لە زانستە کانی بە لاغە، بە دیع و مەعانی زۆر شارەزا و خودان بیرو
 وردبین و بیتر بوو، لە و جوورە زاراوانەدا زۆر بە وزە و خاوەن نەزەر بوو، ئەو یە لە شیعری
 بیسارانیدا زۆر چاوت بە وردە کاری، تابلوی رەنگاوەرەنگ دە کەوی، کە پەرو تە ژین
 لە صووهری خەیاڵ، بیرو وردو تازە کە دارمان لە واتای نەخشین و رازاوە، جە ئەو یە کە
 شیعەرە کانی بیساران ی پەرو تە ژین لە و جوورە زاراوانە و بە وینە ی سەهلی مومتەنیع خو پان
 دە نوین، کە دە لی:

دیدە م بینایی تیش غەمانو پەرو بال نە دەور زولمات مەشانو
 بی ئەو ی بە دوای واژە و واتادا گەرابی، ئەستیعارە و واتای تازە ی بە کاربرو، زولمات
 ئەستیعارە ی مە کنبە یە، کە شوبهاو بە بالندە یە ک، کە پەرو پال لیکدە دا، مەل و پە لە وەرە کە، ناو
 نە براو، بە لام لە باتی ئەو پەرو بال، ناو براو، کە قەرینە یە بو ناسینی بالندە کە (مشبە یە)
 هوشوبهاو بە (زولمات) کە (مشبە) ه.

بیسارانی له سه قافیهی (مهسنهوی) شیعری وتوو، یانی (قافیه) لههه ر نیوه شیعر یکدا
 سه ر به خوویه، بیسارانی خووی وابوو، له نیوه شیعی یه کهم و دوه مدا (قافیه) ی یه کسان
 هیناوه و نیوه شیعه کانی دیکه ی به پپی زهوق و سه لقه ی خو ی، گوریونی، ههروه ک
 فرمویه تی:

ئاخ په ی منالی ئاخ و در یغا په ری منالی
 گو شه ی خا تر م جه خه م بی خالی لاقه ی د بیم، جه تان، جه وه شی وتالی
 هه ر بازیم مه که رد من چه نی یاران مه شیم وه باوه ش نازک ناز داران
 ئیسه جه شومی زه مانه ی باتل نازاران یه ک یه ک لیم مه که ران سل
 بیسارانی له شیعی یه کهم دامنالی وه له شیعی دوه مدا (قافیه) ی خالی و تالی که چی له
 شیعه کانی دوا ییدا (قافیه) شتیکی دیکه یه و جورا و جورن.

سه رچاوه: میژوی ئه ده بی کوردی، به غدا (۱۳۷۱ ی مانگی و ۱۹۵۲ ی زاینی پهره ی
 ۱۸۰ و کوواری گه لاویژ پهره ی ۲۰ و ۲۱ چاپی به غدا ۱۹۴۴ ز، ژوماره ی ۴ و ۵-کتیبی
 پیری شالیار پهره ی ۳۷- دیوانی ده ستخه ت به لیکۆلینه وه ی جه نابی سه ی د تا هیر هاشمی
 خوالیخوشبو - تاریخی مه شاهیری کورد، عوره فا، عوله ما، ئوده با، شاعیران به رگی یه کهم
 دانراوی زانای خوالیخوشبو بابا مه ردوخ رو حانی شیوا - چاپی ۱۳۶۴ تاران سروش - پهره ی
 ۱۶۷ تا ۱۷۱ وه کتیبی ژیناوه ری زانایانی کورد له جیهانی ئیسلامه تی یا گه نجینه ی فره هه نگ
 و زانست چاپی ۱۳۶۴ به ژماره ی (ثبت کتابخانه ملی) تاران ۷۱ - ۱۵/۱۱/۱۳۶۳ ی
 هه تاوی نوسراوی محمه د صالح ئیبراهیمی محمه دی (شه پۆل) پهره ی ۲۷۶ تا ۲۸۶ - وه
 زمان، بیرو... نوسراوی زاناو لیکۆله ری به ریز: (محمد عادل محمد پور) خوا بی پاریزی بو
 خزمه ت به زمان و فره هه نگ و ئه ده بی کوردی - کوواری ئاوینه به کوردی چاپی ۱۳۷۴ هه
 تاوی ژماره ی ۲۱ و ۲۲ پهره ی ۲۲ و ۲۶ - زمانه وانی محمه د مه عرفه فه تاح پهره ی ۳ و
 ریبازی رۆمانتیک له ئه ده بی کوردیدا، دانراوی خورشید ره شید ئه حمه د - دیوانی حه کیم
 مه وله وی کورد پهره ی ۱۰۸ تا ۱۰۵ چاپی ئوفستی سه رماوه زی ۱۳۶۷ ی هه تاوی به کو
 کردنه وه و لیکۆلینه وه ی زانای پایه به رز ئیمام شافع روژگار عه للامه ی موحه قیق مه لا

عہ بدولکہریم مودہر یس خوا دہ وامی ئہ وزاتہ موبارہ کہ بدا. دیوانی زانای بلیمہ ت بیسارانی
بہرگی یہ کہم بہ کو کردنہ وہ و لیکدانہ وہ و لیکولینہ وہی کہ یومہ رس (عبدالغفور) نیک رہفتار
سولہ یمانی بہ یارمہ تی کو ماری عیراق ئہ مینداریتی گشتی روشنبیری و لاوان ۱۹۸۱/۶/۱۸ ی
زاینی و ۱۳۶۰/۳/۲۸ ی مانگی ۱-.

۱ - ئہم وتارہ بو کونگرہی ریز دانان لہ بیسارانی نوسراوہ، کونگرہ کہ لہ شاری مہریوان لہ سالونی تازہی
فہرہنگ و ئیرشاد-ی شاری مہریوان لہ روزانی پنجشہ مہو ہینی ۲۷ و ۲۸ ی گولانی ۲۶۰۸ ی کوردی و ۱۳۷۵ ی
ہہ تاوی و ۱۵ ی مہی ۱۹۹۶ ی زاینی و ۲۷ ی زیحہ جہی ۱۴۱۶ ی مانگی بہریوہ براو ئہم باس و لیکولینہ وہ لہ روژی
دوا بہ ۱۳۷۵/۲/۲۷ دوا بہ دوا ی قسہ کانی ئوستانداری کوردستان خوم خویندمہ وہ • شہ پول •

چیرۆکی تەنزاوی

چیرۆکی تەنزاوی شیعیری فولکلۆری حاجی مام رێوی بە دەنگی کاک: ره شاد که شیعره کانی برای رووناک دل کاک: ره سول قه ره که ریمی دایناوه و له قه وڵی مام رێوی یه وه که ده چی هه ندی پارچه بو ده سره و میزه ره ی ده وری سه ری بکری و روو ده کاته پارچه فروش و پیتی ده لی:

رۆ له گیان بیفرۆشه به من
من دوستی بایتم چون ده بم به دوژمن
من عاشقی دینم کوا عاشقی زێرم
بیکه مه ده سمال بو به سستی چاو
ئه مجار ده توانم یه ک یه ک بیان خۆم
که ری په یدا بکا به و نیوه شه وه
که شیده ی زه ردی بو سه ری ساز کرد
که له بایکی دی واقی برده وه
ده بی بو کوئی بچی به سواری که ری
قاتلیی ئه وه و داعبای کیوی یه
گه رچی قاتلی من لیت هه راسم
توو مام رێوی ئه م ریش و په شمه
به م زیکرو ویرده ی ده ی فه رموی فه سیح
ئه م که شیده یه ت له به رچی پییه
به لای خۆت مه لاو خاوه ن ئیمانی
قه ت نه چو بی نوژی به یانی
چون پیای عالم به سه هو ده چی
ئاخر و عاقیبه ت مه لای هیچ نه زان
بی ئه وه ی هیچ بلای و فریوی خوارد بو ی

بوو حساب ده که م به پازده تمن
من تو به، حیلله ی وانگێرم
ئه م ته بلیغاته که بکه م ته واو
ته واوی مه لان فریو ده خۆن بو م
به لی رێوی فیکری هینا سه ر ئه وه
هه ستا له رێوه، که ری په یدا کرد
لئی سواری که ر بوو به که شیده وه
وتی: عه جایه ب باوه ر نا کری
که لئی خورده بو وه و زانی که رێوی یه
که له شیر وتی: چاکت ده ناسم
له بو کوئی ده چی به م که شم و نه شمه
به که شیده و به رمال و ته سیح^(۱)
له بو کوئی ده چی مه قسودت کوی یه؟
وتی: خو ئه تو قورئان ده زانی
چون تو مه لابی و شه رع بزانی
نازانی ئه من ده چم بو حه جی
تو ئه هلی عیلمی بو حه جیک نا که ی
به باره قه للاو ته عریقاتی جوان
چو له پشته وه سوار بو وه کو خوی

ئەمجار مام رۆی زالمی دەر بە گەنگ
بانگی کرد لە گەنگ لە رۆی لە پۆ کوئی
رۆی بانگی کرد: باوکه کەم حاجیم
باکەر ماندوش بئ و جیگایش بگری
کە بۆم رینگایە بیی بە دلی کەباب
وتی: مام رۆی تو زیددی منی
کە بیانو نە گری و قەسەم بخۆی بۆم
وتی هەزار جار بەو حەجە دەیکەم
بابم بە قورئان تو بەم کردوو
من ئەو رینگام دوو جار برپو
تو بۆ شەری مار سەر نێزەت پییە
ئەو جا کە لە باب کە ئەو عالمە
من لە خۆفی مەرگ یە کجار دلته نگم
دەلیم مەبادا بکەم وە فاتی
بابی عالم لە پشت سەرینم
مەبادا شەیتان زەللە بکا پییم
ئابەم قورئانە مەنورم وایە
جا ئەگەر دئی بۆ حەج فەرمو، وەرە پیش
کە لە مەجلیسی مەوعیزە ی تەواو
ئیتیر خۆی نە گرت یە کجار بە گشتی
رۆی کە لە گەنگ لە گەنگی دی لە داو
وتی: لە خۆرا کردم بە رەفیق
گۆشتی لە کوئی بوو ئەم دارو بەردە
وتی: رازی بە، بە بەشی خودا
رۆی ئەم سەفەر روی کردە لە گەنگ
واچاکە برۆین بۆ مالی مە ککە
وەندە نە پۆیین لە شاخ و بەردی
وتی: فییل باز پیری زەمانە

وەندە نە پۆیشت گەیشته لە گەنگ
لە بۆچ لایە ک تە شریفو دەچی؟
دەرپۆین بۆ مە ککە و بە حەج موحتاجیم
چونکی ئیسلامی و ئاخری دەمری
مە جبورم دە تەبەم وە کو کە لە باب
کوا جیی باوهری بە من دۆژمنی
منیش دیم بۆ حەج رە فیتی ئە تۆم
هەتا بمانم خە یانەت ناکەم
یا سووارم کردوو ئە ئەو مە لایە
زۆر دەردی مارو بئ ئاویم دیو
حاجی و غازی ریی بە هەشت پییە
بۆ پییم هیناوە بەو دەر دو غەمە
بۆیە بە دایم کزو بئ دە نگم
لە کاتی گیان دان مەلام نە گاتی
تا کو ئیشە للاً مە حفوز بئ دینم
ئاوری جە هەنەم بکامال و جیم
کە خویندی مە لاو لە سینگی دایە
کە ئیمان دارو ئە هلی رۆزو نوپۆ
لە حاندى رۆی دلی بوو بە ئاو
لئی سواری کەر بوو خۆی خسته پشتی
زەردیکی بۆ گرت و ئاوریکی داو
تا کە ولى دە کەم پیو ی دە کەم دیق
سەممی قاتلە و سەبەبی دەر دە
چی لە گەنگ دە کرى کە ئە وەش نە دا
بە پۆنزی کە وە عە ینەن وە کو گەف
خودا لەو رینگا کۆمە گمان بکا
کە ویک بانگی کرد لە شاخ و زەردی
بالندەت نە هیش پار ئە و دە مانە

ئەو بالئندانە بو ھاتونە لات
 من كەوى راو بووم لە لای قەرەچى
 بو سىرمە كونىك مىلى خوت دەشكان
 لە بو ئىعتىبار فىلىكى جوانە
 لە كوئىيان دەخوى كەوا كەيف خوشى
 ئازاو بە كارى فرىن و بدەو
 بئى ئىمان نەبوو، وەك ئەرمەنى و جو
 خودايش لئى قەبول كردو موسلمان بوو
 بخوازئ ئەمان دەى بەخشم فەورى
 گوناھى پىشوى بو حىساو ناكەم
 بەسمە رەفىقى تەسىحى ناجىم
 پىت وایە بو گوشت ئىمانم بەرم
 نەعوزىللا، كارى وا دە كا
 ئىشى ئەو وەيە بو خوت بئى دىنى
 دلسۆزى توشم نابم بە دوژمن
 چ بکەين بە ئەتو روون دەبئى دلمان
 ئەم وەسىەت نامەى بو من داناو
 لە پاش ناشتن و تەلقىن كردنم
 كە ساحىب دىن و ئەھلى بەھەشتى
 ئىجازەى بدە سوار بئى لەو كەرە
 خودا عەتاكە بە ئەو ئىمانى
 ئەو وەختە عەھدم لە گەل كردوو
 ئەگەر دەر نەچئ و بتوئى كەرم
 وەسىەتى بابت بەجئ دەھىتم
 كورى جوانچاكى خال لە گەردنم
 كىئى مۆلەت داوہ بلى جەھىلە
 من قاتلم، سەگەو تو پىرە ھەلو
 روژى تو بۆبەيەو پەنا بردنە

ئەلئان بو شىخىت چت بەسەرھات
 واچاكە برۆى لە پىشيان لاچى
 تو چەتەو دز بووى لە لای چادرەكان
 ئەمما كەشىدە يەكجار ھەرزانە
 ئەرى مام حاجى كەشىدە پۆشى
 رىوى ھاتە جواب، وتى: مامە كەو
 تو خودا نەسوحىش خراب نەبوو زو
 بوچى لە پاشان كە رجوع بوو
 خودا فەرموئە ھەر زەمان لە پىش مردنى
 روحىمى پى دەكەم
 من تۆبەم كردوو بە لای خوى حاجىم
 ناينى حاجىم كەشىدەى سەرم
 كەسى دەست بگرئ بە قولفى مەككە
 تو بوئى ئەلئان لە من زەنىنى
 من لەبەر بابت كە دوست بوو بە من
 بوئى پىت دەلئىن: وەرە لە گەلمان
 خودالى خو شىبووى باوكت نەماو
 نووسىوئە حاجى لە پاش مردنم
 ھەر كات بو حجى سىوہم روشتى
 كورە كەم لە گەل خوت لە بو حجى بەرە
 ئاواى نووسىوئە لە كاتى ژيانى
 تو خوا لىخو شىبووى باوكت مردوو
 كە بچمە حجى رۆلە توئىش بەرم
 لەسەر ئەو عەھدە ئەگەر بمىتم
 توئىش رەفىقم بە لە حج كردنم
 ئەجەل لە شوئىن ھەموو كەس وئە
 نات كەم نەسىحەت بە كىنەو دەھو
 چون عاقىبەتى ھەموو مردنە

دەبئى بە دین و دوستى خودا بین
 بىیه ره فیقمان تاقه تمان نه چئ
 ئەوهى دەیزانى له بیری چۆوه
 كهوى هینا خوار له ره وزو بهرد
 ره فیقى حه ج و ریگای یه قینم
 بگهرین له سه هری ده سنوژی ته و او
 دلم ده توقي بـهـ وهـوتـی نوژیتم
 كه ئاونیه نوژیتم بکه م به ته يموم
 هه لى گرت به خاک ته يه مو دوجار
 كه شیدهى سه هری به باکراوه
 ساز بوون هه موویان لئی سوار بوون له کهر
 كه به ته يه يموم دای به ست له کيوى
 کوا خاوهن ئەقل و ساحب ئيمانين
 له و زاته گه و ره ئەمین نه بین لئی
 به ره و مه دینه که بوون ره وانه
 له بن که له کيک بانگی کرد په پو
 ئیوه و ره فیقى ریوى حیلله باز
 بئ دین و مه ل خور و جوچکه زگ دره
 وا بانگمان ده کهى ده خوینى له دوور
 که که و تنه شوینى مایه ی نه جاته
 له ریگای بوغزو حه سه دو کینه
 قه سه م به شیخان و به دهسته ی پاکان
 له نیوه شه ودا مه رگتان ده بینم
 خو بابت وه ک تۆ بئ ئيمان نه بوو
 زور موسلمان بوو یه کجار به ئيمان
 ئیتاعه ی نه بی له لای فه رز بوو
 ئەو پیغه مبه ره گه و ره و نورانى
 له سه هری باوکتى کرد ئەم تاجه پهره

ئیمه ساحیبی دوژمنی وابین
 جاتۆ بو نابی بچین بو حه چئ
 که و فریوى خوارد سوار بوو له خووه
 حاجی به حیلله و به که شیدهى زهرد
 که سوار بوو، وتی: ره فیقى شیرینم
 وهختی نوژی هاتوه چ بکه یین له بو ئاو
 چون روژ درهنگه له تاوان گژیتم
 وتی: دابه زن یه کجار ماندوبوم
 ئەم سه فه ر حاجی له کهر هاته خوار
 که نوژیته کهى خویندو ئاوری داوه
 فه و ره ن که شیدهى به سه وه له سه ر
 سه ریان سوورما بوو له نوژی ریوى
 وتیان به یه کتر ئیمه نه زانین
 بو ده بوو ئەوه ل باوه ر نه که یین پی
 له سه ر ئەم نه قله و ئەم به حسه جوانه
 وه نده نه رویین که سوار بوون هه موو
 وتی: له بو کوئ لئی سوار بوون به ناز
 نازانن ئەوه له بنه وه به ره
 وتیان: مام په پو وریای به شه دور
 چ هه دت هه یه بلی به م زاته
 ئەغه نه لاکه بلی: بئ دینه
 په پو هاته جواب وتی: براکان
 ناتان باته حه ج برای هاودینم
 ریوى هاته جواب، وتی: مام په پو
 من بابتم دیوه له لای سوله یمان
 هیند خو شه و یست و پایه به رز بوو
 هه زره تی سوله یمان له کاتى ژيانى
 کردی به وه زیر بو ته کبیرو را

چون پیشهت خواردنی سویندی درۆیه
یادی به خیر بی و عهفو بی ره بی
چون تو به جارئ شانت کرد نهوی؟
وا ریگای فەرزو ئیستاعت ناگری
هه جمان له گهه بکهی و بی به دهلیل
ئیشه لالا ته تو بو به ههشت ناچی
روی کرده ریوی عهززی کرد به سه
له گهه خۆتم خهی بهم بیان جوانه
له شاخ و بهندهن و چهرئ
ئهوه ئهمن نیم بکهومه دامت
وتی: زور سهیره و قسه به کی خوشا
بهه شهرهف و ئابرو ناموسم
ئهعازه نه لالا بچم بیان خۆم
وهه بو چه جئ و لئی سوار به له کهر
به عهزمی خواردن هیچ مهلی ناگرم
بو رهزای خودا چهج به جئ بینه
کهه وایه روژی تو به و ئه مانه
به فریبی شهیتان خۆت مهخه دوایه
چو له پشته وه، وهک ئهوان سوار بوو
وتی: مام په پو تو بو قرژی
رهنگ بی هی تو بی ئه م بونه خوشه
به بۆنی پیسی میشکی سهرم چو
ئهوه چاتره له سیرمه کۆنی
نهک وهختی بر او فریا نه کهوین
وهختی روژ پهرو نیک ئیواری
دوو کۆتر چاوایان به ریوی کهوت
وا بهه درهنگه وهه له ولای ئیواره
بو بوونه ئه سیری دهسی ئه و جووه

زۆرم پی حه یفه ئه لعان هی تو یه
له بیرمه بابت له خزمهت نه بی
رۆیی بو چهج بو کردنی ته و اف
پیم به ته مانی په پو بهم زووه بمری
له بری له بو رهزای خودا وهندی جهلیل
که چی جه نابت مانعی چه چی
په پو که بیستی ئه م نه قل و قسه
وتی: ده تهوئ وه کو ئه وانه
ئههوسا نیوه شه و بم به یه کونی
بیانوم پی بگری و بمکه یه شامت
ریوی پی که نی و قاقای بو کیشا
تو باوهر ده کهی به هه وای نه قسم
لهم ریگا پاکه ره فیقانی خۆم
ئه م فیکره قۆره دهه بکه له سه ر
ئه مهش بزانه چون ئاخری ده مرم
بو ییت پی ده لیم تویش ته شریف بینه
ده زانم ئاخری هه مومان نه مانه
ده خیل و ئه مان بو ئه و ریگای
به حیلله ی ریوی ئاخری مام په پو
سوار بوو په پو، ریوی به گرژی
دلی پاکه تو بو چهج له جۆشه
وتی: به خۆرا هیام مام په پو
وتی: رازی به به تهۆزه بۆنی
وتی: حاجیه کان با به ریکه وین
سواری کهری کرد هه مووی به جارئ
له هه ورازی داو له کهه سه رکهوت
پیان سهیر بوو ئه و خیل و باره
کۆتره کان وتیان ماندونه بنه وه

وتیان: حاجیه و تۆبە ی کردوو
وتیان: چۆن باوەر دەکەن بەم گورگە
نازانن ئەو قاتلە بۆ ئیمە
رێوی هاتە جواب وتی: کۆترەکان
بە درۆ پیاوی پاک نایتە دوژمن
قە لەسابونی جوچکە ی رفاندوی
ئەبقتیرا پیم بکە ی بەم کەشیدەو
قەسەم بە خودا لە روژی مەحشەر
گەر قاتلی جوچکەم بە قسە ی ئیو
کوا شاهد بلی: بە ملم وە بالی
ئەو دەفەرمون پەرۆندەم هەیه
کوا عەکس و مۆرو ئیمزای کاغەزم
کەچی پەرۆندە زیندو کردنەو
بۆ وە ی ئیو نەگری خودا غەزەب زوو
کە بێنە حەجی ئازادو دەکەم
فەرمايشات وتیان زۆر جوانە
ئەعتاو بەخشینی ئەتۆ تەواو
وتی: زامنم لە بۆ روژی مەحشەر
دەلیم: ئەم دووانە مەنسوی مەن
ئەمجار خۆ ئیدی قسە و نەماو
کۆترەکان سوار بوون لە دوا ی کەووە
ئەمجار مام رێوی بەم کۆل و بارە
وتی: دەبئی من کارئیکی وا بکەم
وتی: براكانم ئەو شەو داها
وەرن بۆ ئەم شەو جی یە ک دەزانم
با بچین بخەوین سەرم دەکا ئیش
تیکرایی وە پیشدان، بۆ نیو ئەشکەوت
لە نیو شەو دا کە لەبابە سور

بۆ و لانە ی دەلین: دلی مردوو
تۆبە ی بەراستی نەمان و مەرگە
چوار جوچکە ی خوار دین پەرۆندە ی پیمە
بەم حەجە ی دەچم قەسەم بە قورئان
کەشیدە ی سەرم شاهیدە بۆ من
خەجالەت نابی بە من دەلی: جوی
ئەفەرین قاتلی جوچکو دیتەو
شکایەت دەکەم لە لای پیغمبەر
کە بوختان ناکەن لەو شاخ و کێو
کوا سەری جوچکەت یا توکی بالی
ئەگەر راست ویژدانو هەیه
بە چ دەلایل قاتل یا دزم
لە پاش هەزار سویدی بە درۆکەوتنەو
زەلیلو نەکا لە دەستی باشو
هەردووکتان دەبەخشم روحمو پێدەکەم
حازرین بێن بۆ حەج لە گەل ئەوانە
ترسی عەزابی خودامان ماو
بۆ خۆم دەتان بەم بۆ لای پیغمبەر
وجوودی ئەمەن بۆ وان زامنە
فەرمون تەشریفو سوار بن لە دواو
دەگریان بە جوت و هەر دووکیان پیکەو
کەوتە خەیاڵ و غەم و پەژارە
ئەکشەوت و کوئیک بۆ وان پەیدا کەم
رۆینیمان پئی ناگری ناگەینە ئاوات
هیلانە ی خۆم بوووە جیگای شەوانم
بۆ خوا مویع و عەبدو نوکەرین
بەردنە لای ژورئ و لە دەرا خەوت
بە عادی خوی خویدی قورەقور

ریوی که له خودای دەویست ئەوه
 هاته جواب وتی: نادان بێسهواد
 بو بئی دەنگ نابی قاتلی گەندوگو
 نازانی شەرە بانگی نیوه شهو
 شەرع نەزانی بئی ئەقلی نەفام
 که دای پەلامار گرتی گەردەنی
 حاجی بئی ئیمان بەم شکل و وینە
 له پاشی ئیعدام و هەراو چەقە چەق
 که حاجی زانی ئیعتیباری چوو
 تەورە بوو وتی: درێژی زەلام
 نازانی ئەم تەقە تەقە
 مەخسوسەن خەلک له بو ئەم هاوینە
 ناترسی له دئی هەل بسئی هاوار
 چوون تۆ دەتەوئ بێم دەی بە گرتن
 خاینی بئی شەرەفی بئی ئەقلی نەزان
 فەوری پێدا هات له هەلۆ گشت تر
 له پاش خواردنی له گک له گی برا
 که ریوی بیستی قاسپە قاسپی کهو
 وتی: زۆله کهوی قرتی بئی شەرم
 تۆ تەوهینت کرد بە مالی مەککە
 حیزباب قاسپ و هۆر لەم کونە بەردە
 ئەوه مەعلوم بوو بئی ئابروی لوتی
 چون هەرزەو سوکی بەسەری بابم
 که تاوی دایئی سینگی کهوی گرت
 له پاش خواردنی کهوی خاکسار
 هەر ئەوه نەدە بیستی ببو ببوی پەپو
 تەورە بوو وتی: من بئی حەقو مزد
 که تۆبەئ بکەئ له شوینتی بابت

بیانویە ک هەلکەوئ بەو نیوه شهوه
 گوم بە داوین و ئاتەگی کهوات
 بەم قۆره قۆره میشکی سەرم چو
 دوو هەزار هەتیو هەل دەستی له خەو
 ویژدان مەحکومت دەکا بە ئیعدام
 بوو بە قایز و پەیکی مردنی
 بە عومری مەلا دوایی پئی هینا
 له گک له گیش دەستی کرد بە تەقە تەق
 رۆژ مەعلوم بکا هەل دەفرن هەموو
 بو چوکت دەگیم پیت واکەر و گام
 چەن له بو ئیسلام مە کرو هۆ رەقە
 لەبەر چەتەو دز یە کجار زەنینه
 بئین دەس گیرمان بکەن له ئەشکەوت و غار
 بئمدەئ بە دوژمن بو ئیعدام کردن
 ئەلعان مەحکومی بە مەرگ و نەمان
 کهولئ کرد له گک له گک و کردی بە و شتر
 کهویش کردی قاسپە قاسپ بە هەرا
 بو بیانو گرتن راپەری له خەو
 بو بوکم بو دئی بەزمت کرد گەرم
 ناکا بییه حەج خودا عەفوت کا
 پیت وایە بە نەندن و رەوهزو زەردە
 هەزار حەجیش بکەئ تۆ وه کو خۆتی
 مەحکومی ئەلعان بییه که بابم
 بە دەم ریوی یەوه گیانی دەرچوو مرد
 پەپو سوله یمانە کەش خویندی دو سیجار
 لەویش تەورە بوو لئی راستەوه بوو
 بو ییم هەلگرت باوک چەتەو دز
 نە ک بچیهوه سەر خوو رهوشتی بابت

گوى سه گك به گۆرو مه زههب و دىنى
 يه عنى: سوله يمان روحم بى فيدا
 كه ئاخىر توپى له گل دا رزى
 به قانونى من و شه رعى پيغه مبه ر
 باوكت دزيويه و شه ويش مردوووه
 بهم مه ككه ي ده چم روحم پى ناكه م
 جه رگك و ريخۆله ي به گۆرپى وه رگرت
 به خووى گوت حاجى ئاوا ده بى راو
 به گمه و ناله فرميسكيان باران
 وتى: پييم وابوو پيكاون به تير
 مه لعونى مورته د فاسقى بى دين
 كامه تان باكوو مردوووه و نه ماوه
 دوقه لمان دوسته له گهل مرಾಯى
 من بارمته بىم له خزمهت ئه تو
 له سايه ي لوتفت كارمان ده بى جور
 وتى: زور چاكه فيليكى جوانه
 هه رسيكيان بينى بو لاي نيوهر و
 ههسته بگه رى له م شاخ و كيوه
 ده بى به هه ر جور بى هينيه ئيره
 راوچى يه كى دى دوو تاجى و توله
 تاجى و توله هه ر سيك بكه ونه شوپنم
 هه ر سيكيان به غار به دويدا هاتن
 تا درگاي ئه شكه وت بانگى كرد حاجى
 نازانم بو بوون به تاجى و توله
 گلاومان ده كه ن ده مان به ن له نوپز
 بو پيت پى ده ليم بوته فه رز
 يا توله ده نيرين ده بى ببورى
 رازى بن به وه ي نوشته يان ده مى

با به سه گه كه ت له پيش توپىنى
 له باره گاي ره سولى خودا
 نه ترسا له به ر ئه م تاجه ي دزى
 ئه لعان ئه م تاجه تو ناوته له سه ر
 چون ئه لعان له تو ئاشكرا بووه
 به جيگاي باوكت ئيعدامت ده كه م
 كه تاوى داى سهرى په پوى گرت
 ئه مجار ته مام رپوى به كه يفى ته واو
 ئه مجار كو تره كان به هه واى جارن
 رپوى رووى كرده دوو كو ترى فه قير
 بو بابو مردوووه بوى ده گيرن شين
 بو نالين به من چيو ليقه و ماوه
 وتيان: عه رزو كه ين ئه تو ته واوى
 كه ئيجازه بده ي به وه كه بلى بر و
 ئه لعان هه رسيكيان دينيه حوزور
 حاجى پيكه نى كه شيدى دانا
 ئيجازه ئه ده م پى بلى: بر و
 نيره به دزيه وه وتى: به ميوه
 زانى تاجى و توله به رپوى فيره
 كه ميوه فرى ده رچو له ته له
 كو تر وتى: ده بى مه كرى ده رينم
 ده ستى كرد به لاق و به بال هه لاتن
 به و جو ره بردى سى توله و تاجى
 وه ره ره فيقم هه ر سيك له گه له
 وتى: برا گيان مه يان هينه پيش
 وتى: ئه وه تا وات ده كه ن عه رز
 ده لين: دپته ده ر يا بيينه ژورى
 وتى: ناكرى دووركه ون كه مى

کۆتر عه‌رزى کرد که نه‌ئى وهرن
 که‌ه‌زانى رىوى چارى ناچاره
 ده‌س به‌ردار نابن ده‌که‌ونه شوئى
 به‌ره و خوار هه‌لات و نه‌ده‌یى پى نه‌چو
 رىوى به‌خوى وت: پىسم لىقه‌وما
 زۆرم حیلله کرد تا بگه‌م به‌مراد
 که تاجى لىداو توله‌گه‌یه سه‌ر
 فریا نه‌که‌وت بلئى: شه‌شه‌دو
 ته‌واوى حاجى شه‌مروکه‌ ئاوا
 تاي قه‌ند به‌قه‌رز به‌پىسه‌ت تمه‌ن
 چۆن قه‌ند سئسه‌ت تمه‌ن دوو روژى پى بچئ
 تو بلئى و ده‌ک رىوى عاقیبه‌ت خودا
 یه‌کسه‌ر دینه‌ ژور هه‌ر سىکیان که‌رن
 که‌ه‌شیده‌ی ئىدی بئى ئىعتیاره
 بو وه‌ی نه‌ی کوژن و نه‌رپژن خوئى
 گى‌پرايانه‌وه‌و رىوى ده‌ر نه‌چو
 رىگای خه‌لاسى و نه‌جاتم نه‌ما
 له‌ رىگای حیلله‌ ئاوام به‌سه‌ر هات
 جه‌رگ و رىخۆله‌ی رىویان هئىنا ده‌ر
 به‌ بئى ئىمانى وه‌فاتى فه‌رمو
 جه‌جیان بو فیل و که‌له‌ک و داوه
 زۆر سه‌یره حاجى ئىمانىش به‌هن
 قه‌سه‌م به‌خودا نه‌چویه جه‌جئ
 به‌ حیلله‌ی حاجیان دواى پى نه‌دا
 ۱- دارشمشار که‌شمشالى کوردی لئى ساز ده‌کن.

۳- له‌وه ده‌چى ئەم شیعرا نه‌ه‌که‌ی ناديارو ده‌ماو ده‌م هاتون و رووناک دل کاک: ره‌سول قه‌ره‌ که‌رىس
 خوئىدبئى و که‌وتبئه‌ زارى کاک ره‌شاد. نه‌ویش داخوا چ حاجى به‌ک شتى له‌ نرخی روژ به‌گراوتر پى فروشتبئى، که‌وا هئىرشى
 بر دۆته سه‌ر حاجى و قسه‌ی کال و نه‌کولوى به‌ زارا هاتووه. ده‌ناحاجى و مه‌لا و پىباوچاک له‌ کوردده‌واربدا زۆر به‌رپژن و
 موسولمانانى کورد به‌چاوى ریزه‌وه‌ بویان ده‌نوارن (شه‌پۆل).

زمرگ ئانیه‌ها چشم روزگار گریست
 درخت مرد و به‌ بالین او بهار گریست
 به‌ زیر سایه‌ گسترده‌ درخت غروب
 عقاب زخمى خورشید در غبار گریست
 ستاره‌ها همه‌ خاموش در کرانه‌ شب
 به‌ انتهای افق ماه در حصار گریست
 به‌ بام ده‌کده‌ صبح کوس شب کویند
 به‌ پشت قلعه‌ ظلمت سپیده‌ زار گریست
 جوانه‌ها همه‌ مردند به‌ ترانه‌ آب
 به‌ باغ زرد خزان ابر به‌ی قرار گریست
 طنین نعره‌ تاریخ در گلوی قرون
 به‌ گور سرد زمان روح انتظار گریست
 ز شیب دره‌ شب آفتاب زد فریاد
 زمین ز گردش خود خسته‌ در مدار گریست

چریکە ی سە یدە وان

توێژینه وە یە کی میژوی لە سەر ئەم چریکە (سە یدە وان) یە کییکە لە کورتە چریکە کانی تراژیدی کورد، چرگەر گەورەترین تراژیدی پیکهیناوه، بە شیوە یە کی یە کجار شاعیرانە و بەرز هونێو پەتەو، لەم چریکە دا هەموو ئەم شتانه ی که تراژیدییک ئە ی خولقین هاتونە کایەو، وە ک مردن، مردنی لاو، لاوی تازه زاوا، خوشەو یستی باوک و کور، باوکی پیر که کوری لاوی تازه زاوا ی ئە مری و ...

ئەم چریکە جوانە بە داخەو هە تا ئیستا لە لایەن رۆژە لات ناس و کورد ناسە کانهو سە رنجیکی نە دراو ه تی و لە هیچ یە ک لە کتیی رۆژە لات ناس و کورد ناسە کاندایا سیککی لێو نە کراو، تە نیا جاریک ئەم چریکە بە فارسی وەرگیر دراو ه که بە ریزان کاک محە مە دی قازی و حە سە نی سە یفی قازی بە کورتی کردویانە تە فارسی و لە مانگنامە ی «ئە رک» دا لە چاپ دراو، بە لام ئە ویش بی ئە وە ی بە راورد و توێژکاری لە سەر کرابی.

نووسەر و توێژکارە کوردە کانی تریش هیچ کامیان تا ئیستا پە رده یان لە سەر دەردو خە فە تی میر عە بدولعە زیزە کۆرە ی داسنی هە لئە داو تە وە، تە نائە ت لە پاری میژو ویشە وە ئەم چریکە باریکی روناکی نیە لە شەرە فنامە ی بدلیسی دا سە بارە ت بە هۆزی داسنی شتیکی ئە و تۆ نە ها تۆ وە که پە رده لە سەر تاریکی لا دا، ئە گەرچی لە سەر تە ی شەرە فنامە دا نووسراو ه که لە فە سلی سیهە م بە ندی نۆهە م دا باسی داسنی و داسنیان ئە کات، بە لام جیگای داخە که هیچ یە ک لە چاپە کانی فارسی و عەرە بی و کوردی ئەم کتیبە ئەم بە ندە یان تیدا نیە و دیار نیە که ئایا میر شەرە فخان خۆی ئەم باسە ی نە نووسیو ه؟ یا لە نۆسخە دە س نۆسە کانی شەرە فنامە دا ون بوو ه و لە ناو چوو ه؟ بە هەر حال سە بارە ت بە داسنی و داسنیان زانیاریکی زۆر لە دە سا نیە، ئە گەرچی بە پی و تە ی پرۆ فیسۆر قە نات کوردیف و اثرە ی داسنی سوواوی و اثرە ی «تاسان» ی یە که یە کییک لە هۆزە هەرە کوئە کانی دنیا یە.

داسنی یە کییک لە و هۆزانه یە که ئایینی «ئیزە دی - یە زتی» یان هە یە، بە داخە وە تا قمییک لە نووسەرە کان بە هە لە «یە زیدی» و تە نائە ت بە «شە یتان» پە رە ستان ئە دە نە

قەلەم، لەسەر دەمی «سەفەویەکان»^(۱) دا لە ئێران «ئێزەدیەکان» هات و بپرەویکی زۆریان هەبوو، زۆربەیی عیلەوی یەکانی پازوکی کە ئەو دەم لە دەورووبەری بدلیس دائەژیان و ئیستا لە دەورووبەری تاران، وە خێلی گەورەیی دونه‌لی کە ئیستا لە دەورووبەری تەوریز و ئازەربایجانی خوراوا بە تاییەت لە چورەس و خو‌نیشته جین و حوکومەتیان کردوو بە تاییەت شەهبازخان، هەرەها چەندین خیلو عیالی تر لە ناوچەیی موکریان و دەورووبەری گۆمی ورمی و بەدەیان خیل لە هەریمی بادینان و کوردستانی سەر بە تورکیە و عیراق و بەشی هەرەزوری کوردەکانی ناوچەیی میرگ و ئالاگۆیز و تفلیس تیکرا ئایینی «یەزد - یەزەتە»یان هەبوو، بەلام بە چەشنی کە میژوو پێشانمان ئەدا سەفەویەکان زۆر بە توندی لەو خیلانەیان داوە و کۆشتاریکی زۆریان لیکردوون، بووینە سارم بەگ کە گلکوو قەلاکەیی لە نزیک مەهابادە لە سەرۆکانی خێلی داسنی بوو کە ناپیاوانە بە دەستی شاسمایلی سەفەوی شەهیدکراوە و هەرەک هەمیشە کورد، کوردی کۆشتوو و ئەم شاخەیی خێلی داسنی کە لە موکریان بوون ئەبێ رچەو مەزەهەبی «یەزەدیان» بووبی، بەلام جاری جیگەیی ئەو نە کە بە درێژی باسی ئایینی یەزەدیەکان بکەن کە داسنیەکانیش هەر لەسەر ئەم ئایینە بوون. پەیره‌وانی شیخ هادی (عەدی هەکاری) کۆری موسافیرن، بە چەشنی کە میژوو نووسی کوردی عەرەبی نوس «ابن الاثیر جزیری» لە جەلدی (۱۱) کتیبی (الکامل) میژوو ی گەورەیی ئیسلام و ئێران «لاپەرەیی (۱۰۸) دا ئەنووسی شیخ هادی لە سالی ۵۵۷ی کۆچی مانگی لە مانگی محەرەم دا لە ئەیالەتی حەکاری لە دنیا دەرچوو، عەبدورەزاق حوسینی لە کتیبی «الیزیدیە» دا ئەنووسی کە شیخ هادی لە تەمەنی ۹۰ سالی دا دنیای بەجی هێشتوو، کەوابی ئەبێ شیخ هادی لە سالی ۴۶۷ی کۆچی مانگی لە دایک بووبی، ئەم شیخ هادی یە سەرۆکی ئایینی «یەزەدە» کان بوو کە داسنیەکانیش لەسەر ئەم رچەو ئایینەن، ماموستا جەمیل رۆژبەیانمی میژوو زانی کورد لە داوینی شەرەفنامە عەرەبیە کەیدا سەبارەت بە خێلی داسنی ئەنوسی:

هۆزی داسنی: یەزیدی بەر فەرمانی پێشەوا ئایینیەکانیان بوون، هەوێیان شیخ

۱- بە پێی کتیبی شیخ سەفی و تەبارەش نووسراوی ئەحمەدی کیسرەوی پەرەیی ۴۸ چاپی ۲۵۳۵ یان ۱۳۵۵ هەتاوی و کتیبی صفوت التاریخ و حرکت تاریخی کرد بە خوراسان، پەرەیی ۳۵ چاپی ۱۳۶۴ بەرگی ۱ نووسراوی تەو حودی کانیمال و ... سەفەوی یەکان کورد بون و سونی و لە ژەنگاردا (سنجار)ی کوردستانەو هاتونەتە ئێران - شەپۆل.

عەدی یەوێ دەوای ئەو شیخ حەسەنی کۆریەتی کە بەدرەدین لولوی خاوەنی موسڵ لیبی ترساوێ و گرتوویە و لە قەلای موسڵ دا بەژی کەوان خنکاندوویەتی. لە رۆژگاری تەیمورە شە لە دا میر عیززەدینی بۆتانی هیرشی بو بردون و لە زەمانی سولتان قانسوغوری چەرکەسی دا پەلاماری داوان، شیخ عیززەدین سەرەرای یەزیدیەکان خێو میری کوردەکانی نیوان حەلەب: (حەمارەش) بوو کە لە زەمانی سولتان سەلیمی عوسمانلی لە سەرکار لایراوێ، دەوای ئەمە کە سولتان سولەیمانی قانونی بە گزیکاری عیززەدین شیری میری هەولیری لە ناو بردو حوسین بەگی داسنی لە سەر هەولیر داناوێ و میر سەیفەدینی برای عیززەدین بە گژی دا چوو و دەری پەراندوو و خوی کوتاوە تە ئاستانە و تورکانی و سمانی خنکاندووانە، لە دەوای ئەمە یەزیدی هاتونە تە هەولیر و میر قول بەرەنگاریان بوو و کوشتاریکی زۆر لە هەر دوو لاکراوێ، ئیتر تا زەمانی میری رەواندز باسی داسنی نیە.

لە سالی ۱۸۹۰ی زایینی دا شەریکی قورس و گران لە نیوان یەزەدیە کوردەکان و دەوڵەتی و سمانی دا روی داوێ کە بوو تە هوی کوشتاری کوردە هەزارەکانی داسنی و ناوی سەرۆکی عیل و شەرکەری داسنی ئەم شەرپانە نەزانراوێ! لە هیچ یەک لە میژووێ کانی فارسی و کوردی دا نیوی سەرۆکیت عیل و عەشیرەتی داسنی بە «عەزیزیا ئازیز» نەهاتووێ، بەلام لە سالی ۱۸۳۱ی زایینی لە دەورانی حکومەتی پاشاکۆرە رەواندزی سەرۆکی خیلی داسنی نیوی میر عەلی بوو کە شەرپیک بی ئەمان لە نیوان ئەو دوو میرێ کوردە دا روی داوێ، ماموستا «تاهیر ئەحمەد حوێزی» لە کتیبی میژوووی کۆبە، لاپەرە ۹۶ دالە مبارەوێ ئەنووسی!

عەلی بەگی کۆری حەسەن بەگی کۆری جولوبەگ لە سالی ۱۲۴۷ی کۆچی مانگیدا بە پەیمان خوی و مال و مندالی بە دەستەوێ دا، بەلام میر محەمەد لە سالی ۱۲۵۰ی کۆچی خنکاندی.

میژووونوسی بە ناوبانگ حوسین حوزنی موکریانی لە لاپەرە ۶۶ میژوووی میرانی سۆران دا ئەنووسی:

ژنی عەلی بەگی داسنی کەلین دەگری و کۆمەلیکی زۆر داسنی خر دەکاتەوێ، ئەچیتە سەر قەلای ژەنگارو شەریکی قورس لە نیوانیاندا ئەقەومی.

میژوووی میرانی سۆران لە زۆر جیدا باسی شەرپو هەلای میری سۆران و

داسنیە کان ئە کاو تەنانەت پەردە لە سەر ئەمە هەلەدە گریت که میری سوران نزیکە ی ۵۰۰ ژن و کچی داسنی بە ئاغاوەت و سەرۆک عیله کانی کورد ئە بە خشی، رەنگ بی چرگە رانی کورد ئەم «میر عەلی بەگ» هەیان گۆری بی بە میر عەزیز یا میر عەلی بە گیان بە میر عەزیز ناو بردبی، بە لام لیرەدا ئە بی دیارده بو بیرورای کاک «رەسو شیرموخ» ی چرگە ریش بکەین که ئە لی عەزیز بە گی داسنی نەو ی عەلی بە گ بوو، بە لام لە رووی میژووی یەو ئەمە شتیکی روون نیو و ئاخیرین زانیاری میژووی که سەبارەت بە داسنیە کان لە دەسایە شەری ئەم عیله یە لە گەل کار بە دەستانی عیراق لە سالی ۱۹۳۵ ی زایینی دا که لەم شەرەدا داسنیە کان زور شپرزە ئە بن و نەفە راتیکی زوریان لی ئە کوژری، بە لام با ئیتر واز لە باری میژووی داسنی بیین و بیینە سەر دوخی چریکەوت توێژکاری ئەم چریکە ی سەیدەوانە.

ئەم چریکە که بە «سەیدەوان» ناودارە باسی تراژیدی ژن هینانی میر عەزیز داسنی یە بو سی کوری خو ی بە نیوی نە چیرەوان و مەلکەوان و سەیدەوان، پیم وایە ئە بی سەیدەوان بە «ص» بی نە ک بە «س» ی، چونکە وە ک میژوو پیشانمان ئە دا ئەم خیلە ی داسنی یە لە کۆنەو هەر پەیرەو بیان لە ئاینیکی کۆن و نەینی کردوو هە که سەبارەت بە باری ئاینی ئەوان زانیاریکی گریگ لە دەستا نییە، بە لام رەنگ بی ئاینی داسنی شیو یە کی گۆراو لە ئاینی زەرەشت بی و وشە ی سەیدەوان بە زارو کانی عەلی کوری ئە بوتالیب ئە گوتری هیچ ناگونجی خو ی کوتا بیته ناو داسنیە کانهو، بە لکو دە بی هەر پیتی «ص» دروست بی که لە «صید و صیاد» ی عەرەبیەو دی و بە مانای راوو راو کەرە، لەم بە یته دا باسی شارو جیگایە کی واش ناکری که لە باری میژوو یەو زانیاریک بداتە دەست. تەنیا باسی چیا یە ک بە نیوی چیا ی «مەقلوبی داسنیان» ئە کا که بە پی کتیبی شەرەفنامە چاپی کوری زانیاری وەرگیراوی مام هەزار موکریانی «لایەرە ۲۱» چیا ی مەقلوب چیا یە کی سەرکە شه و جیگای هۆزی دونه لی بوو، وە ک ئە زانین دونه لیش هەر (یە زەدی) بوون و تەنانەت رەنگە بە شیک لە عیلی داسنی بن، هەر وا لە کتیبی «معجم البلدان» دا هاتوو هە که لە باکوری موسل لە لای خو رنشینی دە جله وە چیا یە کی گەورە هە که کوردی تیدا نیشتە جی یە و بە داسنی ئە ناسرین، ئە مڕو بە و داسنیانە ئە لین (یە زیدی). وە ک میژووی جوغرافی نیشان ئە دا، وە بو مان دەر ئە که وی ئەم چیا یە چیا ی ژەنگارە یا شەنگارە که ئیستا پی ئە لین چیا ی سنجار بە هو ی زە برو زەنگی

کوردەکانی غەیری داسنی و گەلانی تری هاوسایان زۆربەیی داسنیەکان پەرەوازه بوون و تەنانەت زۆریشیان لە سەدەکانی (۱۹-۱۸) دا هاتونە سەر دینی ئیسلام که لە نیوان ئەواندا هۆزی پازوکی و دونبەلی زۆربەیان بوونە شیعە و هیندیکی تریان بوونە سونی، بەلام ئەو هی که نه گۆراوه ماهیەتی داستانە که ی سەیدەوانە که ئەویش رەنگە رەمزیکی نەهینی بی سەبارەت بە زولم و زۆری که وا لە لایەن موسلمانەکانەوه لەم هۆزه کوردە بی دەرەقانه کراوه و چریکه و داستانی ژن هینان و پەرەگیری لای نازای داسنی، بیگومان روژیک ئەبی که میژوو پەرە لە سەر ئەم راستەقینەیه هەل داتەوه و روون بیته که کیهه نه ته وه و له چ دەورانیکی دا زولمیکی وا زل و زوریان لە داسنی کردوو که تەنانەت نه یان ویراوه راستەقینەیه کی میژوویش بی پەرە بدرکینن و مەجبور بوون تارای سوری بە سەر دا بدەن و میر عەزیز یا میر عەلی هەر نیویکی تری بوو بی، لە شەرپیکا سی کوری لای کوزراوه، کوشتیان خراوه ته سەر ئەستوی بوکیکی لە خویان بی تاوان تر، ئاخو کیهه لە شای مل هورپی سەفهوی که به دریزایی سەلتەنتیان هەر دژی کورد بوون به هەموو ئابین و رچەیه که وه یا کیهه میر و دەرەبه گی کورد و دژی کورد پەت پەتینی به داسنی هەژار کردوو؟ یا کاری کیهه سولتانه خویری و خوین مژەکانی عوسمانلی تورک بووه؟

سەیدەوان

بەهاره، چ بەهاریکه له من به غروره

ئەمن دەچوو مەوه سەر قەبری کاکە سەیدەوانی، لەویم

شین دەبو شەش پەرە شللیره

گەزیزه و بەبیون و گۆله نەورۆزه

سەد ماشەللا دەلیی گلوپیکی دەسوره

شەرت بی ئەمن لە پاش کاکە سەیدەوانی لە خۆم نابەستم تەنگی دە شەش خانە، رووناکە مەوه دە

چیایی مەغلوبی داسنیان و ناکە مەوه راوی نیی بە بەله کوره.

بەهاریک له من دادی عەزیزه که ی له دنیايم بەهاره

فەسلێکه (کزیکه) گیا ده گریتەوه ژەنگی

خۆم دەچوو مەوه سەر قەبری کاکە سەیدەوانی

له بابی خوئی زیز بووه ناکاته وه دهنگئی
خوئنه من له پاش سه یده وائی
له خوئم حه رام ده کهم راوی ده کیوان و جیا ده بجه وه له راوی به تفهنگی
به هاریک له من دادی، چ به هاریک له من به به فرو به بارانه
خوئنه من ده چوومه وه سه ر قهبری ده کاکه سه یده وائی
له من شین ده بووه شهش په ره شللیره
گه زیزه و گوله نه ورۆزه و گولی خیو دانه به دانه
شه رت بیئنه من له پاش کاکه سه یده وائی
له خوئم نابه ستم تفهنگی ده شهش خانه
روناکه مه وه له چیا بی مه غلوبی داسنیانه
ناکه مه وه راوی به رانه کیویانه
به هاریک له من دادی عه زیزه که ی من له دنیا ییم هه ر
به هاره چ به هاریکه له من به ئالۆزه؟
خوئنه من ده چوومه وه سه ر قهبری کاکه (سه یده وائی)
له ویم شین ده بووه شهش په ره شللیره
گه زیزه و گوله نه ورۆزه
شه رت بیئنه من له پاش کاکه سه یده وائی
له خوئم نابه ستم تفهنگی شهش خانه
ناکه مه وه رو ده چیا بی مه غلوبی داسنیان
ناکه مه وه راوی تیری په به له بوزه
به هاریک له من دادی عه زیزه که ی له دنیا ییم
فه سللیکه ده وله مه ندان ده چوونه وه کویستانی
خوئنه من بوت هه لده لیم به ده زگیرانی (مه لکه وائی)
سه ری هه لئا په له به ر خرینگه ی شه ده لی دانی
به هاریک له من دادی عه زیزه که ی له دنیا ییم به هاره
چ به هاریکه له من شین ده بی گوله نه ورۆزه
یا ره بی خودایه نه که ی و نه سه لمینی
که سانیک نه بون بلین عه بدولعه زیزی داسنی

دەستی تڤهنگیت ورد بی
چاوی جاسوسیت کویر بی
کوانی سورت له تانیشکی بی
قامقکی په لان پیتکیت ویشکین بی
ئەوہ کاکولی کاکە سەپدەوائی دە چیا بی سیانی دا با
رایدەژینی (مەلکەوانم) مرد دەنگم نه کرد
(نەچیرەوانم) مرد دەنگم نه کرد
(سەیدەوانم) بە دەستی خۆم کوشت، ماله خۆم بە دەستی خۆم ویران کرد
(سەیدەوانم) رو
(مەلکەوانم) رو
(نەچیرەوانم) رو
گەورە ی هەزار و پینسەد ماله داسنیان (سەیدەوانم) رو
تا ئەو روژە ی خودای مەزن ئە کاتەوہ دیوانی هەر دەلیم:
سەیدەوانم رو
مەلکەوانم رو
نەچیرەوانم رو
بە هاریک له من دادی عەزیزە کە ی له دنیا بيم
بە هارەو بە هاریکە له من چەند لە بە هاران دوورە
کی دیو یەتی له جیهان له چ دەور و زەمانە
وێک هەر و بەر و سورە بگەریتەوہ ماله باوانە
بە هاریک له من دادی عەزیزە کە ی له دنیا بيم
بە هارە و چ بە هاریکە؟
له من چەند گرانە؟
عەبدولعەزیزی داسنی بانگ دە کاتەوہ دەزگیرانی
(مەلکەوانی) رو له وەرە مەرە خەسیک له مامی خو بخوازە
روبکەوہ مالی دە بابانە
دەزگیرانی (مەلکەوانی) بانگ دە کا، مامە هەلکیشە
خەنجەر یکی دەدە بانە بیست و چوار جاران بگێرەوہ

دە جەرگ و دلانە

ئەمن لەسەر (مەلکەوانی)، (سەیدەوانی) و (نەچیرەوانی)

رابە چ روئیکی رو بکەمەووە ماله باوانە

بەھاریک لە من دادی عەزیزە کە ی لە دنیا بێم

چ بەھاریکی بە نەگبەتە

دەچومەووە سەر جەنازی سەیدەوانی

ھەر دەخوینی خویدا دەگەوزی

ئەمن لەو بەیتە ۵ تیکستم لە دەست دایە کە ئەوا تیکستی کە محەمەدی غەزالی
مەشھور بە «حەمە ی بەیتان» ە پۆتانی ئەگێر مەووە، دەبی ئەو ش بلیم کە کاک حەمە ی
بەیتان تەمەنی نزیکە ی ۵۰ سالە و جوتیارو نەخوینە وارە و خەلکی گوندی بیرەمی
لە ناوچە ی مەھابادە و ئەم بەیتە لە ھاوینی سالی ۱۳۵۲ دا لەسەر نەواری کاسیتت
زەبت کراوہ!

والیر لە چاپ دەدری.

کوواری گرشە ی کوردستان

یە کەم زما رہ ی گرشە ی کوردستان لە سالی ۱۹۸۱ ز لە تاران لە چاپ دراووە و لە کوردستان و لە شارەکانی ئێران بلاو
کراوہ تەوہ. شەپۆل

سەرچاوە

بووکروکاشی ئەم کتێبە

- ١- قورآنی کەریم.
- ٢- دیتن و بیستنی خووم لە سەر دەمی فەقی یەتی دا لە شارودی.
- ٣- ئێران لە روژگاری ساسانیاندا، کریستن سن تەرجه مەمی دوکتور رەشید یاسەمی - نوکتە: مویە بە نەقل لە پروفیسور مار - لە (سەفەری دوهم ١٨١٢) دەنوسی لە و روژگار دا لە روژی ٣١ مانگی ئوت: (ئاب: سونبۆلە، سوران: خەرمانان: شەهریوەر) دا هەموو سالیکیک لە دەماوەند جیژنیکیک بە شانازی ئازاد بونی ئێران لە دەس زولم و زوری (ضحاک) بە ناوی جیژنی کوردی دە گیردا - برواننە کورد و کوردستان واسیلی نیکتین پەرەیی ٦٥ تەرجه مەمی محەمەد قازی چاپی ١٣٦٦ بلاؤکی نیلوفەر لە تاران (شەپۆل).
- ٤- ملوک الارض و الانبیا - حمزە اصفهانی.
- ٥- ئێرانی باستان مشیرالدوله پیرنیا.
- ٦- چەن و تار لە ژمارە ٣ و ١٠ سالی یە کەمی گوواری - یادگار لە بابەت میری نەوروژی یەو.
- ٧- بەهاری کوردی نوسراوی زانای بەریز: دوکتور عوبەید ییلا ئە یو بیان لە گوواری وەحید ژمارە ٣ سالی دوهم ١٣٤٣ هەتاوی.
- ٨- بووکوردستان مام هەژار شاعیری گەورە و گرانی کورد.
- ٩- دیوانی پیرە میردی نەمر.
- ١٠- سەرەتای میهرو وەفا زانای بەریز: کاک قادری فەتاحی قازی ئوستادی زانکۆی تەوریز.
- ١١- میرمیرین یا جەژنی ئەمیر بەهاری لە مەهاباد دوکتور عوبەید ییلا ئە یو بیان.
- ١٢- روژنامه و گووفاره کوردی یەکان.
- ١٣- نە وروژ لە کوردستان زانای بەریز: مستەفا کە یوان.
- ١٤- نە وروژ بە لاؤکی وەزارتی ئیتیلاعات.
- ١٥- نە وروژنامەیی حە کیم عومەری خە یام.

- ۱۶ - مه‌قاله‌و و تارى كه له رۆژنامه‌و گوڤاره فارسي يه كان‌دا له بابته نه‌ورۆز و كۆله چارشه‌مه و سيانزه به ده‌را، نوسراوه.
- ۱۷ - نه‌سه‌ب نامه‌ى خوله‌فا و شه‌رياران زامباور، وه‌رگه‌ راوه‌ى دوكتور مه‌شكور.
- ۱۸ - شىخى سه‌نعان فه‌قى ته‌يران مۆسكو.
- ۱۹ - ته‌قويم البلدان ته‌بولفیداى ته‌يويى.
- ۲۰ - مروج الذهب.
- ۲۱ - كليات شىخ سعدى شيرازى.
- ۲۲ - معجم البلدان.
- ۲۳ - افسانه‌هاى كوردى وه‌رگه‌راوه‌ى كه‌ريم كه‌شاه‌ورز، بو‌فارسي، كه‌ زۆربه‌ى چريكه‌و چيرو كه‌ كان، وه‌رگه‌راوه‌و وه‌رگه‌راوه‌ى ته‌مه‌ن.
- ۲۴ - سه‌ره‌تاى ديوانى مه‌م و زين دوكتور عوبه‌يديلا ته‌يويان.
- ۲۵ - شىخى سه‌نعان به‌ريز: كاك قادر فه‌تاحى قازى ئوستادى زانكوى ته‌وريز.
- ۲۶ - نه‌و رۆزنامه (محمد عبدالرحمن) زه‌نگه‌ به‌غدا چاپى ۱۹۸۵ز - ده‌بى بزانيه‌ له نه‌و رۆزنامه‌ى زه‌نگه‌نه‌دا زياتر له ۷۵ شاعيرى وه‌ك عارفى ره‌بانى مه‌لاى جزيرى، كه‌ كيم ته‌حمه‌د خانى ناو براوه‌ كه‌ شيعريان بو‌نه‌و رۆز وتوه.
- ۲۷ - نه‌ورۆز و بنيان نجومى آن يحيى ذكا.
- ۲۸ - نامه‌و تيكتيكت كه‌ دوستان بو‌يان ناردوم.
- ۲۹ - جه‌ ژنه‌ كانى باستانى ئيران.
- ۳۰ - وتارى كه‌ له‌ گوڤارى هونه‌رو مه‌ردوم له‌ بابته‌ ميژوى ميژينه‌ى نه‌ورۆزه‌وه‌ له چاپ دراوه.
- ۳۱ - فه‌ره‌نگى عاميانه.
- ۳۲ - وتارى دوكتور يارشاتر.
- ۳۳ - تاريخى ريشه‌ى نيژادى كورد ژه‌نرال ئيحسان نورى پاشا چاپى سالى ۲۵۶۷ كوردى و ۱۳۳۳ هه‌تاوى چاپخانه‌ى سپهر.
- ۳۴ - نه‌خشى قاره‌مانى شه‌رق (سلطان سه‌لاحه‌دين ته‌يويى) له‌ پيشگاي تاريخدا به‌ريز: دوكتور عوبه‌يديلا ته‌يويان.

۳۵- وتاری زانای بەریز: کاک قادر فەتاحی قازی لە گوواری زانکۆی تهوریز لە بابەت زاراوەی آشهوه.

۳۶- گوڤاری گرشەیی کوردستان

نوکتە: ناوهرۆکی: (بەهەشتی کوردەواری) لە کاتی خۆیدا لە سەر رادیوکانی ناوهندی کرماشان، سنه/مه‌هاباد و ورمی بە کوردی بە وینەیی و تار بلاوکراره‌تەوه، لە ورمی کاک سەید ئەحمەد تاهیری و تارەکانی لە سوورانی یەوه ئەبرده سەر زاراوەی کورمانجی بادینانی بلاوی ئە کردنهوه. دەبی بزاینه‌و و تارانە، بە ناوی باوی کۆمه‌لایه‌تی یا باوی کوردەواری بە وینەیی تیکست لە تارانەوه بەری ده‌کرا بو رادیوی شارەکانی کوردنشین - دەبی بزاین (قمری سنندجی) بە فارسی بە شیعەر زۆری لە پەسەندی نه‌وورۆزو به‌هارداه‌ل‌گوتوو.

۳۷- تیکستی رادیو ئیران.

۳۸- وتاری گوڤاری هونەر و مه‌ردوم لە بابەت آسیاوی آوی.

۳۹- میژوی ماد، دیا کونۆف و وه‌رگه‌اوه‌ی که‌ریم که‌شاوه‌ رز.

۴۰- دیوانی حافظ و دیوانه‌ کوردی یه‌کان.

۴۱- گاه‌ژماری لە ئیران دا.

۴۲- ناوی په‌رهنده‌گان، دوکتور محمه‌دی موکری.

۴۳- جوامع الحکایات سدیدالدین محمد عوفی بە خو‌ش کردنی دوکتور شیعار.

۴۴- تاریخ بناگیتی تالیف لە سه‌ته‌ی هه‌شته‌م‌دا.

فەرھەنگلیله

RAWET	WAJE
راووت :	واژه
ئامرازی گه یاندنی ئایه نده: (ئەخۆم، ئەنوم)	ئە
شتیکێ تراوه، که ساز کراوه له ئوکسیژین و ئیدروژین که هوێ ژیانی گشت گیاندار و سهوزاییکه، توێی گیاندارێ نیرۆهییه، نیشانهی H_2O اوله شیمی دا	ئاو
وه به بیرو بروای زانایانی بهری؛ ئاو به کیکه له چار عونسورو موقاییلی ئاگره؛ ئاو تراویکه بی تام و بی بو	
دهس راست - نیشانه پیکهر	ئەنگیو
بی ئەنوا، ههژار - دهس تهنگ - به ئەنوا: دارا	ئەنوا
به وه فایی	ئەمه گداری
بوکوی - کیوه ئەچی - ئەروێ بوکوی	ئوغریت
ئهلین	ئوشن
له سه ره خو، ئاهسته	ئەسپایی
ئەسپی، ئەبلەق، چاره وئی، چوارپهل و ناوچاوسپی	ئەسپی شی
دایه بیرم دیت لای لایه ی شهوان	ئاگری کردهوه؛
بو منت نه کرد تا بهری بهیان	ئانقه ست
به ئکو بخهوم نه بی ئازارم	ئابوری
زوو گهوره بکریم بو نیشتمانه	ئاقه ست
هاوال، هاوکایه، ئاول دوانه .	ئاوهل
ئیس تا گهوره بووم فامم کردهوه	ئاوه سو
بیرم له زینی کورد کردۆتهوه	ئاوانه
سویند بهو شیرهت بیت پیی گهوره کرام	ئاوری کردهوه؛
سویند بهو خاکه بیت له سهری زیم	ئەشق
تا ئزاد نه بی کورد و کوردستان	
تا نه بی به یه ک هر چوار پارچه مان	
بو ئزادی کورد هه رتی ئەکۆشم	
هه نا نه و کاته ی گیانم نه به خشم	

۴۶۸ - شه پۆل

ئه‌ستیره‌ی زوهره، ونوس: (رَبَّةُ النُّوعِ) یا ئه‌ناهیه: ناوی یه‌کیک له‌ خودایانی زه‌رده‌شتی یه‌که‌یه‌شتی پینجه‌م و اتا: آبان (وه‌ران، یاخه‌زان) یه‌شت، به‌ناوی ئوه‌ وه‌یه. خوای ئاوه‌ و له‌ ئاویستادا به‌ وینه‌ی کیژۆله‌ یه‌کی زۆر خوشکیلانه‌ و جوان و ناسک و تورت و له‌ بارو بالا‌ به‌رزوته‌ رزوته‌شک و داوین پاک و خاوین ناسیندراوه‌.

ئال جنوکه‌ی زه‌یستان کوژ -

ئاین دین، راژه

ئه‌سپارد ئه‌رکایه‌تی، ئاگالیبون و به‌ دواچوندا، ئامانه‌تی .

ئه‌نجام دواپی، ئاقیبه‌ت، به‌ریوه‌ بردنی کار و ئه‌نجام دان.

ئاونگ شه‌ونم

ئاسۆ ئاسۆ، ئوفوق، به‌زایی شاخ

ئاخچین کیژی ئه‌رمه‌نی جوان، ناوی کچانه‌یه

ئه‌رک پیوستی سه‌رشان، کاری لازم، وه‌زیفه‌، ئه‌سپارده

ئه‌ز من، ئه‌گه‌ر دیتیانم ئه‌زم ئه‌گه‌ر نه‌یان دیم دزم (مه‌سه‌له)

ئه‌ستۆ سوکر، مل، گه‌ردن

ئه‌نزان مروّف، ئینسان

ئه‌زمون ئاقی کردنه‌وه، زمناي

ئه‌وینداری دلبون، دلداری، بیداری، ئاشقی

ئه‌ستیره‌ ستیر، ستاره

ئه‌قلی ژیری، هوشی، هوش

ئه‌ندیشه‌ بیر، هزر، فیکر

ئه‌ده‌لێته‌ خواری؛ خزینه‌خواری گۆزه‌ یا کوزه‌ که‌ ئاو ئه‌ده‌لێنی یانی: نمه‌ ئاوی لی‌ ده‌چی: ئه‌رواته

خواری، له‌ ریشه‌ی ده‌لین - ه‌ ده‌لین: دادان

ئاسک مامز، که‌ژال، خه‌ژال، مامبز

ئاسکۆل	بیچۆ ئاسک، کارمامبز
ئاوابون	بزربون، له بەر چاواچون، غروب
ئاوژو	پشت و رو، ئەم دیو و دیو، تیاچون، پیچەوانە
ئاسایی	مەعمولی
ئاژال	پاتال، ولسات، گاگوول، مەر و مالآت، پڕو پووش، جیلکە و چال، ئازگەل
ئامیتە	تیکەل، تیکلاو، لیکدراو
ئاخەوتن	قسە کردن و تووژ، پە پوین
ئەروانی	تە ماشادە کە ی
ئارات	هەر اوراد، یانی کیوی بەخشەندە، بەخشەر، بە عەرەبی جبل الجودی یانی چیای بەخشەندە، ناوی کیویکە لە کوردستان کە گەمی نوحی لە سەر راوە ستاوه
ئایەت	نیشانە، ئایەتی قورئان
ئاگری	ئاگری، ئاکری: ئاور، ئاگر، کیوی ئاگر پژین
ئەنگوت	هەلات، هاتەدەر، پشکوت
ئەستیر	گولاو، جینگای جەم بونی ئاوه
ئەسپایی	لە سەرەخو، هیدی هیدی
ئول	دین، ریباز، مەزەب، ئارۆ
ئەمەگ	بەوفا، چاکە لە چاوابون، قەرەبوی چاکە کردن، رەنج و ئەرک و زەحمەت کیشان
ئەوین	ئەشقی، ئەوینداربون
ئابلوقە	دەورەدان، چوار دەورە گرتن
ئابوری	هۆی ژیان، بژیو، مایە ی ژیان
ئاتاج	نەدار، دست کورت، هەژار، بی ئەوا
ئاگر	ئاور، ئاتەش
ئازوخە	بژیوی پیداویست لە مالد، تفاق کو کردنە وە ی پی بژیو، بو روژی مەبادا-

۴۷۰ - شه پۆل

له ۲۳۵ مانگی له دایک بوه و له ۸۵۰ زاینی مردوه، بیره وهر و موته که لیم ی موعته زیلی بوه، نه فی سیفات له خوا، ان الله يعلم ان علمه ذاته و له فه لاسیفه شوینی وهر گرتوه .	ئه بو هوزه یل عه للاف
ئه بو حه سه ن عه لی کورپی ئیسماعیل ئه شعهری دژی موعته زیله و سه رده سته ی ئه شعهریانه، که بر وای وایه ئوصولی دین: ته و حید، مه عاد، نبوه ته، بر وای به قه لب و دلّه ۲۶۰ له دایک بوه و له ۳۳۰ وه فاتی گروه و کتییی زوری له پاش به جیماوه: لومعه، موجه ز، ئیزاح، بورهان، ته بیینی ئوصولی دین، ئیبانه، شه رح و ته فصیل له رده ی ئه هلی ئیفکدا	ئه شعهری

بی:

رهنه ق ره و اج، باو،	بره و
جیگه یه که له کیو زور له بهر تاو دایه	به روژ
چیا، کیو	به نده ن
بنچینی خانو، خیم، هیم	بناغه
ترس، مه ترسی، خه ته ر	بفه
جوانی قه د باریک، بلیند تر له ده ور و بهری خوئی، مل بهرز، دژر.	به ل
به چکه مندال، زاروک، گه راتومی په له وهر .	بیچوله
بالدار، په له وهر	بالنده
کچیینی، کیژانی بوک، بوکیته، گالته ی منالان به بو که له ی یستوک	بوکیینی
میوه	به ر
بوئی خوش، به رام	به رامه
وه که یف که فتن له پاش له پری و که ساسی، هیزگرتن، که شان ه وه	بوژانه وه
قسه ی پروو پوچ و ناله بار، پرته پرتی ژنانه له بهر خو و بو خو قسه کردن	بو له
ونه وز، خه وه نو چکه	بیره خه و
گیای له ناو زه پ عات دا	بژار

داوینی کیو -	بنار
بژارە کردنی ویژاوەری: نەقد ئەدەبی -	بژارە
بنچینی خانو، خیم، هیم -	بنیشە
مەر دۆش، ژنیک کە پەزویزن ئەدۆشی:	بیری دۆش
شوان بە هەو هەو مەر بە قە تارە - پیشەنگی گرتووە ئەوشەدە لارە	
بە ئاوەز، خودان ئەقل	بەمشور
یەخە، پیش	بەربینگ
دەرزبەری	بچرژئی
فراوان، زوروزە وەند	بەلیشاو
زان، پیتۆل، زۆرزان	بلیمەت
بەچە کوش بەرداش ئەنجین و کون و کون کردن، لیدان، تەمی کردن (تاش تا بیرازی نکهی ئارد ورد ناکات)	بیراز کردن
قۆرە - کال - کەرچ	بەرسیلە
بیمارستان	بارستان
ناوە و بەواتای: دیوار - حەسار - قەلایە	بارۆ
بیان دیبایی	بوینا
بە تالۆکە، بە خیرایی	بەلەز
قەلە و بم، خەمیلن: قەلە و بون	بەخەمیلیم
داهات، رەحسین	بەر و بو
پیشە کک، سەر راو، بەربینگ	بەرەگە
بازنە، بازو بەند	بازن
خۆش لەور، بە پیت و بەرە کت، پرگژوگیا	بژوین
مل بادان	بەقسەنە کردن
بەرخ	بەخ

شوانی برخ	بهرخهوان
به ره بیر، که قری، بیری، بهردیا کوته ره داریک، وه کو صهنده لی، که شوان له	بهرده بیر
سه ری دانیشی و بیری دو شه کان، له و لاهو لایه وه، دائه نیشن و پهزو پۆله	
می و شیرده ره کان به ته رتیب دینتیه بهر دهستان و شوان سه ری ئه و مه رانه،	
ئه گری و بیری دو شه کان ئه یان دوشن	
مه نجه ل، قازان، قهران	بهروش
بهرو ماک، تیکلاوبونی بهرخومه ر (بیچوله و دایکه) به ره ماک: بیچوی له گه ل	بهرو دان
دایکه که به ئازادی شیر ده مژی و دایکه نادوشری	
که سپک که پهزو پۆله ئه باته بهر مه ر دو ش و بیری: ناوی کچانه به	بیری وان
بوک، بوکی مندالان	بوکله
ژنی خانه دار، بناوانی مال	بهرمالی
و شتره نیره، دو دوگه، (دو کوهان)	بوغور
گه ران بو سه یرانی ژنان به پۆل	بنداری
گای بوغه، بو مانگا به که له	بوغه
توراتو، مه قهستی مه ر برینه وه، برینگه	برینگ
یال، سه ریال و کیو	باسکه
دار قلیانی درپژ	باس قه نه
پنجی بیستان (برکه کاله ک)	برکه
میوه	به ر
دهنگی کاريله، ئاسک، دهنگی بهرخی ساوا	باله
نه خه و تو	بیدار
له دوانه هاتو، بی پرانه وه	بی داوی
خاوه ن بیران، زانایانی خاوه ن بیر	بیره وه ران
خیرا، زو، به تالو که	به له ز

۷ - باوی کورده واری

به ته سڪ	كه م عهرز، نابهرين، مه حدود
بزوز	بي ئوقره، هه ره گه راندابي، ئارا و قارا، صيفه تي موباله غه يه
بي فهر	به دفهر، خراب
بزر	گوم بون، له بهر چاولا چون
بي هيووا	هيووا پراو، بي هوميد
به ديهاتن	په ديابون
به ديهينه ر	خوا، موجد - سازدهر
به ديهاتو	په ديابو
بي برانه وه	بي دوا بران، بي نيهايه ت
به ژ	ويشك، ويشكي، ويشكاني
باو	داب و ده ستور، مرسوم، شيوه، رمين، ره ونه ق (تيروكه وان، له باو كه وتوه)
باري ژيان	وه زعي ژين
بارهي تان	په روه رده كردن، عاملاندين
بوز	گونجان، مه يسه ربون، خونجان، بوز خواردين، گونجاندين
به سه رها ت	سه ربوه وري
به خشه ر	ده هه نده، دلاوا، دل لاوين

بيجار

بيجار، جاري داره بي، جار كيشان، بيجار: ناوه بو شاريكي پر گه نم و دخل و دانه ويله ي
كور دستان كه له كيوي بانيدا ۲۵۹۵ سال بهر له مه خوشكي تاشور باني پال له كورده ماديك
ماره كراوه و كيوي باني لاي شاري بيجار لاي كيوي شانشين به ناوي ته و كيژه تاسوري يه كه
ناوي (باني) بووه ناو نراوه.

كيوي په نجه عه ليش له روژ ئاواي بيجار دا يه و ۲۴۰۷ ميتر به رزه، چرگه ر ناوي ته م
كيه نه باو ته لي: